

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ PROGRAMI

(ANADOLU ÜNİVERSİTESİ İLE YÜRÜTÜLEN ORTAK PROGRAM)

NEOLİTİK DÖNEM ANADOLU DAMGA MÜHÜR GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER YILDIZ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ALİ UMUT TÜRKCAN

BİLECİK, 2022

10358997

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ PROGRAMI

(ANADOLU ÜNİVERSİTESİ İLE YÜRÜTÜLEN ORTAK PROGRAM)

NEOLİTİK DÖNEM ANADOLU DAMGA MÜHÜR GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER YILDIZ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ALİ UMUT TÜRKCAN

BİLECİK, 2022

10358997

BEYAN

“Neolitik Dönem Anadolu Damga Mühür Geleneği” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	/.....	

Ömer Yıldız

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Damga mühürler üzerlerinde bulunan motifin farklı yüzeylere basılarak defalarca kez kopyasını üretebilen nesnelerdir. Mülkiyet kavramı ile yakından ilişkili olduğu düşünülen damga mühürler buluntu grupları içinde özel bir yere sahiptir. Bu buluntuların Anadolu'daki ilk örneklerinin incelendiği bu çalışma ile şu ana kadar bir arada incelenmemiş olan damga mühürlerin daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir.

Neolitik dönem Anadolu damga mühür geleneği üzerine çalışma yapmak konusunda beni cesaretlendiren ve bu tezin hazırlanmasının her safhasında engin bilgisi, fikirleri ve geniş kütüphanesi ile destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Ali Umur Türkcan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'nde ders aşamasında tanıdığım, kendisinden ders aldığım ve kıymetli fikirleri ile tezime katkı sunan hocam Doç. Dr. Murat Türkteki'ye teşekkür ediyorum. Yardımları için hocam Doç. Dr. Sinem Türkteki'ye teşekkür ederim. Tezimin savunma sınavında jüri üyesi olarak bulunan ve değerli görüşlerini paylaşan Doç. Dr. Emre Güldoğan hocama ve tez çalışmamı hazırladığım süreçte, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını nedeni ile ulaşamadığım kaynaklar konusunda desteklerini esirgemeyen Dokuz Eylül Üniversitesi'nden hocalarım Prof. Dr. Remzi Yağcı, Dr. Öğr. Gör. A. Semih Güneri ve Doç. Dr. Ahmet Uhri'ye yardımları için teşekkür ederim.

Tez çalışmamı hazırlarken desteklerini gördüğüm arkadaşım Arş. Gör. Sevim Kurtuldu'ya, yardımları için Arş. Gör. Yusuf Tuna'ya ve Çatalhöyük Kazı ve Araştırma Projesi'nde tanıdığım ve çalışmamı teknik destek sağlayan Anadolu Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğrencileri Aykut Özbay, Gökhan Nurcan, İbrahim Barut, Niyazi Karababa ve Semih Şahin'e teşekkür ediyorum.

Öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, hayatıma kattığı değerler için minnettar olduğum rahmetli hocam Öğr. Gör. Şükrü Tül'e, hayatım boyunca yanımda olan, destekleyen ve bana inanan aileme ve bu süreçte maddi – manevi en büyük destekçim olan sevgili Deniz Tuncay'a sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

Ömer Yıldız

2022

ÖZET

NEOLİTİK DÖNEM ANADOLU DAMGA MÜHÜR GELENEĞİ

Damga mühürler ilk olarak M.Ö. 8. Binyılda Suriye'deki yerleşmelerde ortaya çıkmıştır. Bu nesnelere üzerlerindeki motifi birden fazla kez başka bir yüzeye basarak çoğaltabilme özelliğine sahiptir. Anadolu'da en erken damga mühür buluntuları M.Ö. 7. Binyılda, Çanak Çömlekli Neolitik Dönemde görülmektedir. Büyük kısmını Çatalhöyük buluntularının oluşturduğu damga mühürler Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Batı Anadolu'daki 13 yerleşimde ele geçmiştir.

Neolitik dönem damga mühürlerine yönelik yapılan yayınlar ve tez çalışmaları incelendiğinde bir yerleşim veya bir bölge ile sınırlı kaldıkları, tüm Anadolu'yu kapsayacak nitelikte olmadıkları anlaşılmıştır. Ön Asya ve Balkan coğrafyalarında damga mühürlerin bir bütün olarak çalışıldığı yayınlara karşılık bu iki bölge arasında kalan Anadolu için bu nitelikte bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Yayını yapılmış damga mühürlerin bir araya getirilerek incelendiği bu çalışmada, Anadolu damga mühür geleneği malzeme, tutamak ve baskı yüzeyi formları ve motif tipolojisi açısından değerlendirilmiştir. Neolitik kültür bölgeleri altında ve genel olarak karşılaştırmaları yapılmıştır. Neolitik dönem damga mühürlerinin kullanım alanları hakkında ortaya atılan teoriler yeniden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Damga Mühür, Pintadera, Çanak Çömlekli Neolitik, Anadolu Mühürleri, Kullanım Alanları.

ABSTRACT

NEOLITHIC PERIOD ANATOLIAN STAMP SEAL TRADITION

Stamp seals were first dated to BC. It originated in settlements in Syria in the 8th millennium BC. These objects have the ability to reproduce the motif on another surface by pressing them more than once. The earliest stamp seal finds in Anatolia date back to it is seen in the 7th Millennium BC, during the Pottery Neolithic Period. Stamp seals, most of which were made up of Çatalhöyük finds, were found in 13 settlements in Central Anatolia, the Lake District and Western Anatolia.

When the publications and thesis studies on Neolithic period stamp seals are examined, it is understood that they are limited to a settlement or a region, and that they do not have the quality to cover the whole of Anatolia. Despite the publications in which stamp seals were studied as a whole in the Near East and Balkan geographies, a study of this nature was needed for Anatolia, which is between these two regions.

In this study, in which the published stamp seals are brought together and examined, the Anatolian stamp seal tradition has been evaluated in terms of material, handle and printing surface forms and motif typology. Comparisons were made under the Neolithic cultural regions and in general. The theories put forward about the usage areas of the Neolithic era stamp seals have been reconsidered.

Keywords: Stamp Seal, Pintadera, Pottery Neolithic, Anatolian Sealings, Function Scopes.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç.....	2
1.2. Kapsam.....	3
1.2.1. Coğrafi Kapsam.....	3
1.2.2. Zamansal Kapsam.....	4
1.2.3. Nesnel Kapsam.....	9
1.3. Terminoloji.....	10
1.4. Yöntem.....	12
2. ANADOLU’NUN ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİMLERİ VE DAMGA MÜHÜR GELENEĞİ.....	13
2.1. Anadolu’nun Neolitik Dönem Araştırma Tarihçesi.....	13
2.2. Anadolu’daki Neolitik Kültür Bölgeleri ve Damga Mühür Ele Geçen Yerleşimler.....	15
2.2.1. Orta Anadolu Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Damga Mühür Ele Geçen Yerleşmeler.....	15
2.2.1.1. Çatalhöyük.....	16
2.2.1.2. Gökhöyük.....	18
2.2.1.3. Köşk Höyük.....	19
2.2.1.4. Tepecik – Çiftlik Höyük.....	20
2.2.2. Göller Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Damga Mühür Ele Geçen Yerleşmeler.....	21
2.2.2.1. Bademağacı Höyük.....	22
2.2.2.2. Höyücek.....	23

2.2.2.3. Suluin Mağarası.....	24
2.2.3. Batı Anadolu Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Damga Mühür Ele Geçen Yerleşmeler.....	24
2.2.3.1. Ulucak Höyük.....	25
2.2.3.2. Yeşilova Höyük.....	26
2.2.3.3. Ege Gübre Höyük.....	27
2.2.3.4. Dedecik – Heybelitepe.....	28
2.2.3.5. Coşkuntepe.....	28
2.2.4. Mersin – Yumuktepe.....	28
3. NEOLİTİK DÖNEM ANADOLU DAMGA MÜHÜRLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....	30
3.1. Anadolu Damga Mühürleri.....	30
3.1.1. Neolitik Dönem Damga Mühürlerinin Bölgelere Göre Dağılımı.....	30
3.1.1.1. Orta Anadolu Damga Mühürleri.....	31
3.1.1.2. Göller Bölgesi Damga Mühürleri.....	31
3.1.1.3. Batı Anadolu Damga Mühürleri.....	32
3.1.1.4. Mersin – Yumuktepe.....	33
3.1.2. Neolitik Dönem Anadolu Damga Mühürlerinin Tipolojisi.....	33
3.1.2.1. Tutamak Formu Tipolojisi.....	34
3.1.2.1.1. Tutamağında İp Deliği Bulunmayan Damga Mühürler.....	35
3.1.2.1.1.1. Kavisli Tutamaklılar.....	35
3.1.2.1.1.2. Konik Tutamaklılar.....	35
3.1.2.1.1.3. Dörtgen Prizma Tutamaklılar.....	36
3.1.2.1.1.4. Tutamaksız Damga Mühürler.....	36
3.1.2.1.1.5. Silindirik Tutamaklılar.....	36
3.1.2.1.1.6. Ekleme Tutamaklılar.....	36
3.1.2.1.2. Tutamağında İp Deliği Bulunan Damga Mühürler.....	37
3.1.2.1.2.1. İp Delikli Kavisli Tutamaklı Damga Mühürler.....	37
3.1.2.1.2.2. İp Delikli Konik Tutamaklı Damga Mühürler.....	37
3.1.2.1.3. Tutamak Formu Bilinmeyen Damga Mühürler.....	37

3.1.2.2. Baskı Yüzeyi Formu Tipolojisi.....	38
3.1.2.2.1. Dairesel Baskı Yüzeyi Formu.....	39
3.1.2.2.2. Oval Baskı Yüzeyi Formu.....	40
3.1.2.2.3. Dörtgen Baskı Yüzeyi Formu.....	41
3.1.2.2.4. Köşeleri Yuvarlatılmış Dörtgen Baskı Yüzeyi Formu.....	42
3.1.2.2.5. Yarım Daire ve Üçgen Baskı Yüzeyi Formları.....	43
3.1.2.2.6. Motif İle Eş Baskı Yüzeyi Formu.....	43
3.1.2.2.7. Amuletler.....	45
3.1.2.2.8. Baskı Yüzeyi Formu Bilinmeyenler.....	50
3.1.2.3. Motif Tipolojisi.....	51
3.1.2.3.1. Eş Merkezli Daire Motifi.....	51
3.1.2.3.2. Helezonik Sarmal Motifi.....	51
3.1.2.3.3. Artı/Haç Motifi.....	51
3.1.2.3.4. Pseudomeander Motifi.....	52
3.1.2.3.5. Şevron Bezeme İle Çevrelenmiş Motif.....	53
3.1.2.3.6. Floral Motifi.....	54
3.1.2.3.7. Dalga Motifi.....	54
3.1.2.3.8. Çizgi ve Nokta Bezemeli Motif.....	54
3.1.2.3.9. Simetrik Eğri Çizgi Motifi.....	54
3.1.2.3.10. Simetrik Yerleştirilmiş Eğri Çizgi, Üçgen ve Şevron Motifi..	55
3.1.2.3.11. Zikzak Motifi.....	55
3.1.2.3.12. Çizgi Bezemeli Zikzak Motifi.....	55
3.1.2.3.13. Simetrik Sarmal Motifi.....	55
3.1.2.3.14. Çizgi Tarama İle Oluşturulmuş Kafes Motifi.....	56
3.1.2.3.15. Panellere Ayrılmış Motif.....	56
3.1.2.3.16. Çizgi Tarama Motifi.....	56
3.1.2.3.17. Rozet Biçimli Nokta Motifi.....	57
3.1.2.3.18. Daire ve Eğik Çizgi Bezeme Motifi.....	57
3.1.2.3.19. Kıvrımlı Çizgi Tarama Motifi.....	57
3.1.2.3.20. Eş Merkezli U Motifi.....	58

3.1.2.3.21. Basamak Motifi.....	58
3.1.2.3.22. Basit Çizgisel Motif.....	58
3.1.2.3.23. Benzer Örneği Bulunmayan Motifli Damga Mühürler.....	59
3.2. Neolitik Dönem Anadolu Damga Mühürlerinin Kullanım Alanları.....	60
4. SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA.....	71
EKLER.....	80

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Çatalhöyük Kronoloji Tablosu.....	18
Tablo 3.1. Anadolu damga mühürlerinin bölgelere göre dağılımı.....	31
Tablo 3.2. Anadolu Damga Mühürleri Malzeme Dağılımı.....	34
Tablo 3.3. Anadolu damga mühürleri tutamak formu dağılımı.....	35
Tablo 3.4. Anadolu damga mühürlerinde görülen baskı yüzeyi formlarının dağılımı.....	39

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Damga mühür buluntusu ele geçen Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmeleri..	9
Şekil 3.1. Çatalhöyük buluntusu leopar kabartması ve damga mühürü.....	46
Şekil 3.2. Çatalhöyük buluntusu ayı kabartması ve damga mühürü.....	46
Şekil 3.3. Çatalhöyük buluntusu el biçimli duvar resimi ve damga mühürleri.....	48
Şekil 3.4. Çatalhöyük duvar resimlerinde ve damga mühür buluntularında görülen sarmal motifleri.....	63
Şekil 3.5. Çatalhöyük duvar resimlerinde ve damga mühür buluntularında görülen bitkisel motifler.....	64

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü.

Bkz.: Bakınız

Vd.: Ve diğerleri

Yy.: Yüzyıl

uz.: Uzunluk

gen.: Genişlik

cm.: Santimetre

Kat. No.: Katalog Numarası

1. GİRİŞ

Tarihöncesi insanları, üretim öncesi dönemdeki yaşamlarında hayatta kalmak için daha az şeye ihtiyaç duymuştur. Avlanmak için silah ve yiyeceklerini hazırlamak için basit aletler üretmiştir. Ayrıca henüz besin üretimi ile tanışmadıkları için, buldukları bölgedeki besin kaynakları azaldığında veya tükendiğinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Kısacası insan, yeryüzündeki zamanının ilk dönemlerinde besin peşinde zorlu bir yaşam sürmüş ve kültür inşa edecek zaman bulamamıştır (Sahlins, 2016: 13).

İnsanlık, kültür inşa etmek için ihtiyaç duyduğu zamanı üretici hayatla tanıştığında elde etmiştir. İnsanların basit aletler ürettiği ve avcı-toplayıcı bir ekonomiden ibaret olan Paleolitik dönemden sonra gelen, daha gelişkin ihtiyaçlara cevap veren aletlerin kullanıldığı ve besin üreticiliği yapılan Neolitik dönem insanın kendi kültürünü inşa etmeye başladığı bir dönemdir (Yakar, 2014:17; Sagona ve Zimansky, 2015:33).

İnsanların hayatta kalmak için birlikte hareket etmek mecburiyetinde oldukları Paleolitik dönemden farklı olarak bu yeni dönemde, daha çok çekirdek aile ve bireysel becerilere sahip aile üyeleri kavramı öne çıkmaya başlamıştır. Avcılık ve toplayıcılık haricinde bina inşa eden, ihtiyaç duyulan aletleri yapan, besin üretimi ile uğraşan uzman bireyler haline gelmişlerdir (Sagona ve Zimansky, 2015:33).

Geçici kamplardan ve kaya sığınaklarından ibaret olan yaşam alanları, kendi inşa ettikleri konutlara ve yerleşik köylere dönüşmüştür (Esin, 1981:3-4). Kalıcı konutlar ve köy yaşamı, insanları daha fazla besin elde etmek için yeni beceriler geliştirmeye yöneltmiştir. Yerleştikleri alanlar av sahalarına ve zengin bitki çeşitliliğine yakın olsa da zamanla artan nüfusu beslemek için daha fazlasına ihtiyaç duymuşlardır. Çevrelerinde bulunan bitkileri ve hayvanları yetiştirmeyi deneyimlemiş, yaşam alanları olan konutları mimari anlamda geliştirmiş, elde ettiği ürünleri saklamak için yeni eşyalara ihtiyaç duymuş, kendi teknolojisini geliştirmeye başlamıştır. Tüm bu değişiklikler yaşanırken doğal çevrenin ona sunduğu kaynaklardan da vazgeçmemiştir (Özdoğan, 2002a:66; Braidwood, 2008:134).

İnsanın yaşam biçiminde meydana gelen bu köklü değişimler, toplumsal değişikliklere de yol açmıştır. Bir arada yaşamayı deneyimleyen insanların barınma ve beslenme gibi ihtiyaçlarının yanında inanç, güzellik, sağlık gibi yeni ihtiyaçları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu ihtiyaçları karşılamak için de arayış içerisine girmiştir (Braidwood, 2008:17-18). Dokuduğu kumaşını bezemek, kötü ruhlardan ve hastalıklardan korunmak, bir malı sahiplenmek gibi

ihtiyaçları için de damga mühür olarak ele alınan nesnelere tasarlamış, üretmiş ve kullanmış olmalıdır (Erkanal, 1997a:1314; Türkcan, 2006:45).

1.1. Amaç

Damga mühür, bir baskı yüzeyi üzerinde kendi imgesini yaratabilen tek nesnedir (Türkcan, 2013:235). İlk olarak Çanak Çömleksiz Neolitik dönemin sonunda nadir örneklerle ortaya çıkmış ve Çanak Çömlekli Neolitik dönem ile kullanımı yaygınlaşmıştır. Ön Asya'dan Güney Avrupa'ya kadar çok geniş bir coğrafyadaki Neolitik yerleşimlerde karşılaşılmaktadır (Türkcan, 2006:45; Lichter, 2011:35).

Damga mühürlerin kendi imgesini yaratabilme özelliğiyle bir bireye ya da klana ait simgelerin çoğaltılması amacı ile üretildikleri düşünülmektedir. Mülkiyet kavramı ile de yakından ilişkilendirilen bu nesnelere, hangi amaç veya amaçlarla kullanıldıklarına dair kesin sonuçlara ulaşılamamıştır (Türkcan, 2006:46). Ancak Yukarı Mezopotamya'daki Tell Sabi Abyad yerleşiminde bulunan M.Ö. 7. Binyılın sonuna ait ilk kil kapama üzerindeki bulla örnekleri, damga mühürlerin mülkiyet kavramı ile ilişkisini net olarak ortaya koymuştur (Türkcan, 2006: 46-47; Duistermaat, 2012:6).

Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri üzerine bugüne kadar 3 yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar ya bir yerleşimde veya bölgede ele geçen damga mühür buluntularını ya da bir motif grubunu kapsamaktadır (Türkcan, 1999; Güney, 2014; Karataş Yüksel, 2017). Ön Asya (Von Wickede, 1990) ve Balkanlar (Makkay, 1984) için 30 yılı aşkın süre öncesinde yapılmış bütünleştirici yayınlar bulunmasına karşın, Anadolu için benzer bir çalışma bulunmamaktadır. "Neolitik Dönem Anadolu Damga Mühür Geleneği" adlı tez çalışması ile damga mühürlerin Anadolu coğrafyasını kapsayacak şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anadolu damga mühürleri form, baskı yüzeyi formu, motifler açısından değerlendirilerek kültür bölgeleri arasındaki benzerlik ve farklar üzerinden kültürel etkileşimler, etkilenme alanları incelenmiştir. Aynı zamanda M.Ö. 7. Binde Çatalhöyük ile başlayan damga mühür geleneğinin Anadolu'daki yayılım haritası da oluşturulmuştur.

Damga mühürlerin hangi alanda kullanıldığı, çalışmanın cevap aradığı sorulardan birisidir. Konu üzerine ortaya konmuş çeşitli görüşler ele alınmıştır. Bu görüşleri desteklemek için, damga mühürlerin ele geçtiği belgelenmiş kontekstteki diğer buluntularla birlikte değerlendirilmiştir.

Anadolu'nun ilk ve en geniş damga mühür örnekleri olduğu için Çatalhöyük damga mühürleri çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Söz konusu buluntular, Mellaart dönemi kazılarından başlayarak günümüze kadar yapılmış tüm yayınlar ve kazı raporları incelenerek bir bütün halinde çalışmaya alınmıştır. Bu noktadan hareketle Neolitik Dönem içerisinde Anadolu'da görülen damga mühürlerin hepsi ilk defa tek çalışmada bir araya getirilmiştir.

1.2. Kapsam

1.2.1. Coğrafi Kapsam

Anadolu adı ile anılan bölge, Asya kıtasının batı ucunda doğu – batı doğrultusunda uzanan büyük bir yarımadadır. Bu yarımada tarihin farklı dönemlerinde birçok isimle anılmıştır. Yarımada yerleşen insan topluluklarının adları ile anılan küçük bölge adları haricinde, tüm bölgeyi nitelemek için Asya, Küçük Asya, Ön Asya, Anadolu isimlerinin kullanıldığı antik dönem kayıtlarından başlayarak görülmektedir.

Anadolu Yarımadası için kullanılan isimler, her zaman bütün bölgeyi tanımlamak için kullanılmamıştır. Homeros İlyada Destanı'nda Asya adını Kaystros (Küçük Menderes) Irmağı Havzası için, görece çok daha küçük bir bölgeyi adlandırırken kullanmıştır (Homeros, 2002: 103). Herodotos ise aynı isimle, Homeros'un aksine, çok daha geniş bir alanı tanımlamıştır. Anadolu Yarımadası'ndan Hindistan'a kadar uzanan bölgeyi Asya olarak nitelemiştir (Herodotos, 2016:309–310). Ancak Halys Irmağı'nın (Kızılırmak) kuzeyinde kalan bölgeyi Yukarı Asya, Batı Anadolu için Küçük Asya, Halys Irmağı'nın batısında kalan bütün bölge için de Ön Asya adlarını kullanmıştır (Herodotos, 2016:74, 95). Antik Çağ coğrafyacısı Strabon ise kendi zamanında Toros Dağları'nın batısında kalan yarımada için Asya denildiğini belirtmektedir (Strabon, 2012:2).

Güneşin doğuşu, doğu anlamlarına gelen Eski Yunanca 'anatoli' ismi ise M.S. 3. Yüzyıldan itibaren Anadolu Yarımadası ile birlikte Suriye, Mezopotamya ve Mısır'ı da içine alan çok geniş bir alanı tanımlamak için kullanılmıştır (Sevin, 2016:3; Çelgin, 2018:74). Osmanlı Devleti zamanında yarımadanın güneyindeki İskenderun Körfezi ile Karadeniz'in doğusundaki Çoruh Nehri ağzı arasında ve Fırat Nehri batısında kalan bölge için Anadolu denmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte devlet sınırları içinde kalan, bu tanımın dışındaki doğu ve güneydoğudaki bölgeler de dahil edilerek Anadolu için güncel bir tanım yapılmıştır. Bu tanıma göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Avrupa kıtasında kalan ve Doğu Trakya olarak adlandırılan kısmı Anadolu tanımının içine dahil değildir (Sevin, 2016:3). Güneydoğu Anadolu Bölgesi de birçok araştırmacı tarafından, Zagros Dağları'ndan Doğu Akdeniz kıyılarına,

Toroslardan Basra Körfezi'ne kadar uzanan Mezopotamya coğrafyasının bir parçası olarak değerlendirildiği için çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır (Harmanşah, 2015:56).

Anadolu Yarımadası, Avrasya ve Afrika kara kütlelerinin milyonlarca yıldan beri süregelen jeolojik hareketliliği nedeni ile yüksek dağ sıraları ile doğal bölgelere ayrılmıştır. (Atalay ve Mortan, 2011:36) Yarımada'nın ortasında, Orta Anadolu Platosu olarak anılan, deniz seviyesinden yüksekliği 1000 metreyi aşan, arazi şekilleri tekdüzelikten uzak, iklimi kuru ve sert bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm kuzeydeki kıyı hattını takip eden Kuzey Anadolu Sıradağları ile Karadeniz'den, güneydeki Toros Dağları ile Akdeniz kıyılarından ayrılmış durumdadır. Yarımada'nın batısı, Ege Denizi'nden iç kısımlara uzanan dağlar ve bu dağların arasındaki akarsuların oluşturduğu derin vadilerden oluşan engebeli bir bölgedir. Kıyı şeridi denize girintili çıkıntılı bir hat oluşturmaktadır. Toros Sıradağları'nın Orta Anadolu Platosu'na doğru kuzeye çekildiği bölümlerde kıyı hattı ile arasında büyük ve verimli ovalar bulunmaktadır. Orta Anadolu Platosu'nu kuzeyden ve güneyden çevreleyen Toros ve Kuzey Anadolu Sıradağları platonun doğusunda birleşerek rakımı yüksek bir bölge olan Doğu Anadolu Bölgesi'ni oluşturmaktadır (Watkins, 2007:411; Sagona ve Zimansky, 2015:1-4).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Toros Dağları ile yarımada'dan ayrılarak Ön Asya'nın bir parçası olarak değerlendirildiği için Anadolu tanımına alınmamıştır (Özdoğan, 2007a:13). Doğu Anadolu Bölgesi de benzer şekilde, yarımada'nın kalanından farklı topografik özellikleri nedeni ile ayrılmış ve coğrafi kapsam dışında bırakılmıştır. Marmara Bölgesi'nin Avrupa kıtasında kalan kısmı da Anadolu tanımının dışında tutulmuştur (Düring, 2016:21-23).

1.2.2. Zamansal Kapsam

Çalışmanın zamansal kapsamı Çanak Çömlekli Neolitik Dönem olarak bilinen M.Ö. 7. Binyılı kapsamaktadır. Yaklaşık bin yıllık bir zaman dilimini kapsayan bu dönem, Orta Anadolu'da özellikle Çatalhöyük yerleşmesinin, daha sonra Kapadokya'daki ve Göller Bölgesi'ndeki çağdaş yerleşmelerin kronolojisi ile biçimlenmiştir. Çanak Çömlekli Neolitik Dönemin sonu ve Erken Kalkolitik Dönemin oluşumu Konya ve Karaman ovasındaki yerleşmelerde daha net görülmektedir. Diğer bölgelerde ele alınan yerleşmelerde ise Neolitik Dönemden Erken Kalkolitik Döneme doğru geçiş kesintisiz olarak takip edilebildiği için yakın zaman kadar M.Ö. 6. Binyıl tabakaları Geç Neolitik Dönem olarak da adlandırılmıştır (Sagona ve Zimansky, 2015:78).

Yeryüzü şekillerinin doğal alt bölgelere ayırdığı Anadolu Yarımadası'nın Neolitik dönemine yönelik çalışmalar 1950'li yıllarda başlamıştır. Dönemin kültür politikaları ve bu

bölgenin Neolitik yerleşim alanı dışında olduğu düşüncesi, az sayıda bilim insanının Anadolu'nun prehistoryasına yönelik çalışmalar yapmasına neden olmuştur. Çatalhöyük gibi önemli bir Neolitik yerleşimin keşfedilip kazılması bile bu durumu çok değiştirmemiştir. Son 30 yılda Anadolu'nun tarihöncesine yönelik kazı ve araştırmaların sayısı artmış olsa da, komşu bölgeler olan Ön Asya ve Balkanlar'daki araştırma sayısının yakınına bile yaklaşmamaktadır. Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu'nun güneyi ve doğusu, Göller Bölgesi, Batı Anadolu'nun kıyı kesimleri ve Marmara Denizi'nin güneyinde Neolitik yerleşim yerleri tespit edilmiş, kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Özdoğan, 2007b:442-445).

İnsanlık tarihine dair bilgilerimiz arttıkça, günümüzde de kullandığımız çoğu nesnenin de gelişim sürecine dair fikir sahibi olmaktayız. Kullandığımız alet ve eşyalar da, aynı insanlar ve diğer canlılar gibi, belli bir süreci takip ederek günümüzdeki hallerine ulaşmışlardır (Özdoğan, 2019:23). Orta Çağ gibi bilgiden uzak zamanlarda, üretilmiş ilk alet ve eşyaların doğaüstü varlıklarca yapılıp kullanıldığı gibi inançlar bulunmaktaydı (Renfrew ve Bahn, 2015:315). Zamanla insanın kendisine ve ürettiklerine dair bilgiler arttıkça, biriktirilen şeyler de anlamlandırılmaya başlamıştır. Özellikle Aydınlanma Çağı ile başlayan süreçte koleksiyonlar oluşturulmaya başlamış, bunların kayıt altına alınması ve sınıflandırılması ihtiyacı doğmuştur. İşte bu süreçte, 19. Yüzyıl başında, Danimarka Milli Müzesi koleksiyonunu düzenleme görevi verilen Christian Jürgensen Thomsen elindeki envanteri, üretildikleri materyale göre sınıflandırma yoluna gitmiş ve Üç Çağ Sistemi olarak bilinen sistemi oluşturmuştur (Trigger, 2014:117-124). Bu sisteme göre hammaddesi taş olan nesnelere Taş Çağı, tunç olanlar Tunç Çağı, demir olanlar da Demir Çağı nesnelere olarak kategorize edilmiştir. İnsanların yaptıkları ilk aletlerin taştan olduğunu, daha sonra tunç ve demir nesnelere üretildiği bilgisi Thomsen'den önce Lucretius ve Mercati tarafından da dile getirilmiştir (Renfrew ve Bahn, 2015:315).

Üç Çağ Sistemi'ne göre ilk basamak olan Taş Çağı da John Lubbock tarafından, daha sonra kendi içinde başka dönemlere ayrılmıştır. Lubbock Taş Çağı'nın erken dönemini Yontma Taş ya da Eski Taş Çağı olarak Türkçe'ye çevrilen Paleolitik dönem, geç dönemini ise Sürtme Taş veya Yeni Taş Çağı olarak bilinen Neolitik dönem olarak adlandırmıştır (Hauptmann ve Özdoğan, 2007:404; Trigger, 2014:142). Bu dönemler içinde de en çok odaklanılan ve merak edilen Neolitik dönem olmuştur. Zira bu dönem insanın doğa ile başa çıkma yöntemleri aradığı, kendisini doğaya kabul ettirmeye başladığı dönem olarak görülmektedir. İnsanların kendi konutlarını inşa ettiği, doğanın verdikleri ile yetinen avcı-toplayıcı küçük gruplardan besin üretimi yapan yerleşik köy topluluklarına dönüştüğü ve teknolojik gelişmelerin ivme kazandığı Neolitik dönem haklı bir öneme sahiptir (Özdoğan, 2002a:66; Türkcan, 2010:8).

İnsan, kendi tarihinin milyonlarca yıla yayılan, uzun geçmişi içerisinde fiziksel özellikleri, kültürü, alışkanlıkları, ihtiyaçları ve yaşam şekli ile sürekli bir değişim içerisinde olmuştur. Aynı zamanda hayatta kalmak için de yaşadığı çevreye uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Ancak uzun zamanlara yayılan bu değişim ve uyum süreçleri içerisinde hızlı değişim dönemleri de yaşanmıştır. Uygarlık tarihinin kırılma noktası olarak da görülen bu hızlı değişim dönemlerinden ilki ve en önemlisi Neolitik dönemdir (Hauptmann ve Özdoğan, 2007:404). İnsanın günlük yaşantısından kullandığı teknolojiye, beslenme alışkanlıklarından inancına kadar her alanda köklü ve hızlı değişimlerin görüldüğü Neolitik dönem birdenbire başlayıp sona ermemiştir. Bu yeni kültür belli bir coğrafya içerisinde ortaya çıkmış, olgunluğa eriştikten sonra başka coğrafyalara aktarılmıştır. Ortaya çıkışı ile olgunluğa eriştiği evre arasında birkaç yıllık bir süreç değil, yüzyıllara yayılan bir zaman dilimi bulunmaktadır. Bu nedenle ortaya çıktığı yer ile kültürün taşındığı coğrafya arasında bazen binyıllar ile anılan zaman farkı vardır (Diamond, 2013:129-130).

Neolitik dönem, kuraklık ve besin kaynaklarının yetersizliği gibi nedenlerle insanların avcı-toplayıcılıktan besin üretimine, gezgin-göçebelikten yerleşik yaşama geçtikleri bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Neolitik dönemde insan hayatında yaşanan bu büyük değişim Childe tarafından bir devrim olarak nitelendirilmiştir. Ona göre ilk çiftçiler de Ön Asya'daki akarsu vadilerinde üretim ile tanışmış ve ortaya çıkardıkları bu kültürü daha sonra Avrupa'ya taşımışlardır (Childe, 2001:60). Akarsu vadilerinde tarıma elverişli arazilerde ilk üreticilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği görüşüne karşıt olarak Braidwood, farklı bilim dallarından da yararlanarak, 'Doğal Yaşam Bölgesi' kuramını öne sürmüştür. Bu görüşe göre, doğuda Zagros Dağları, kuzeyde Toros Dağları, batıda Amanos ve Lübnan Dağları hattında geniş bir yay oluşturan ve 'Bereketli Hilal' olarak adlandırılan bölgede ilk çiftçiler, dağ yamaçları ve eşiklerinde doğal ortamında bulunan yabani buğday, arpa, bakla ve mercimek ile yabani koyun, keçi ve domuzu evcilleştirerek üretim ile tanışmıştır. Yerleşik yaşamın da, besin üreticiliği yapılmaya başlamasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmüştür (Braidwood, 2008: 136-138, 161). Ancak Güneydoğu Anadolu'da yapılan kazı çalışmaları geçimini halen avcı-toplayıcılık ile sürdüren yerleşimlerin olduğunu göstermiş, besin üreticiliğinin daha sonra önem kazandığı anlaşılmıştır (Özdoğan, 2007a:11). İnsanın yaşamında gerçekleşen bu değişimler yeni alet ve malzeme ihtiyacını doğurmuştur. Toprağı ekmek, hasat ettiği ürünü depolamak, yemek pişirmek ve başka ürünler üretmek için yeni araç- gereçler geliştirmiş, bunların üretimi için yeni hammadde arayışına girmiştir. Ürettiği ürünler ile kendi geçimini sağlamakla kalmayan insan, elde ettiği artı ürünü diğer coğrafyalardaki başka ürün ve hammaddeler ile değiş tokuş etmeye

yine bu dönemde başlamıştır. İş bölümü, uzmanlaşma ve katmanlı toplum kavramlarının da bu dönemde anlam kazandığı görülmektedir (Özdoğan, 2007a:10-11).

Neolitik kültürün ortaya çıkarak geliştiği bölge yakın zamana kadar Bereketli Hilal olarak görülmüştür. Çalışmanın coğrafi kapsamını oluşturan Anadolu yarımadası, yakın zamana kadar dağlık yapısı ve sert iklim koşulları nedeni ile Neolitik kültürün gelişim sahası dışında tutulmuştur. Ön Asya ve Balkanlarda gerçekleştirilen çalışmalara karşılık, Anadolu'da Neolitik döneme yönelik araştırmalar hem sayıca daha azdır hem de daha geç bir dönemde başlamıştır (Özdoğan, 2007a:16; Türkcan, 2010:9). Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da yapılan ilk yüzey araştırmaları ve kazılar 1950 - 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiştir. Güneydoğu Anadolu'da Biris Mezarlığı, Söğüt Tarlası, Çayönü, Orta Anadolu'da Çatalhöyük, Hacılar, Can Hasan, Süberde, Erbaba ve Güney Anadolu'da Yumuktepe kazıları Anadolu Neolitiği için ilk çalışmalar olmuştur. Güneydoğu Anadolu'da inşa edilen baraj gölleri nedeni ile gerçekleştirilen kurtarma kazıları da bölgenin Neolitik döneminin anlaşılması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Son 30 yılda Batı Anadolu'da Ulucak Höyük, Yeşilova Höyük, Ege Gübre, Kuzeybatı Anadolu'da Barçın Höyük, Menteşe Höyük, Ilıpınar, Aktopraklık, Göller Bölgesi'nde Bademağacı, Höyücek, Kuruçay, Orta Anadolu'da Aşıklı Höyük, Pınarbaşı, Boncuklu Höyük, Musular, Köşk Höyük, Tepecik- Çiftlik, Güneydoğu Anadolu'da Nevali Çori, Hallan Çemi, Göbeklitepe, Karahantepe, Körtiktepe gibi önemli kazılar gerçekleştirilmiştir. Bu kazılar, daha önce Neolitik kültürün gelişim alanı dışında tutulan Anadolu'nun kendine özgü kültür alanlarına sahip olduğunu ve Ön Asya'da ortaya çıkan Neolitik kültürün gelişimini tamamladıktan sonra Anadolu yarımadası üzerinden Avrupa'ya taşındığını göstermiştir (Özdoğan, 2007a:16-18; Özdoğan, 2007b:442; Türkcan, 2010:9).

Neolitik dönem, çanak çömlek teknolojisinin ortaya çıkışına bağlı olarak Çanak Çömleksiz Neolitik ve Çanak Çömlekli Neolitik alt başlıkları ile incelenmektedir. Çanak Çömleksiz Neolitik dönem de temelde kendi içerisinde A, B ve C olarak adlandırılan başka zamansal alt dönemlere indirgenmektedir (Sagona ve Zimansky, 2015:34). Ancak çalışmanın coğrafi kapsamı dahilindeki bölgelerde, Çanak Çömleksiz Neolitik A dönemini tanımlayan bulgular olmadığı, Çanak Çömleksiz Neolitik B ile çağdaş dönemleri karşılayan buluntulara ulaşılabildiği için bu dönem Akeramik ya da Seramiksiz Neolitik olarak tanımlanmaktadır (Sagona ve Zimansky, 2015:34–35; Türkcan, 2010:9).

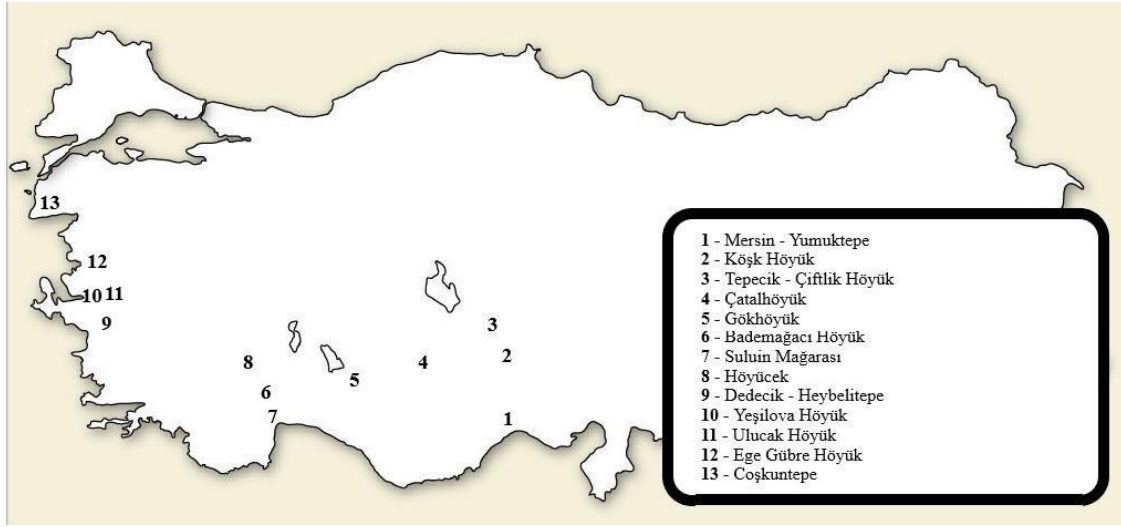
Kültürel gelişmeleri niteleyen dönemlerin dünyanın her yerinde aynı anda başlamadığı gerçeği unutulmamalıdır. Nitekim Neolitik dönem, Ön Asya için yaklaşık M.Ö. 10000 tarihi ile başlatılırken, günümüzün bilgileri ile Anadolu'nun Neolitik dönemi için aynı tarihi vermek

doğru değildir (Özdoğan, 2002a:66). Ön Asya’da yaklaşık olarak M.Ö. 11000’de yaşanan küresel ısınma sonucunda eriyen buzullar nedeni ile deniz seviyesi yükselmiş ve buna bağlı olarak bitki ve hayvan türleri çeşitlenmiştir. Besin peşinde göçebe bir yaşam süren insanlar bu elverişli ortamda bollaşan besin kaynaklarının yakınında kalıcı yerleşimler kurmaya başlamışlardır. Bu dönem M.Ö. 10800 – 9600 arasında “Genç Dryas” adı verilen kurak ve soğuk bir dönem ile kesintiye uğramışsa da, sonrasında M.Ö. 9600 – 5500 arasında ılık kış ve nemli yaz mevsimlerinin görüldüğü bir dönem olarak yaşanmıştır (Sagona ve Zimansky, 2015:33).

Çalışmanın coğrafi kapsamı içinde kalan Anadolu Yarımadası’nın Neolitik dönemine yönelik çalışmalar, Ön Asya ve Balkan coğrafyasına kıyasla hem daha yakın bir zamanda başlamıştır hem de sayıca daha azdır. Anadolu’nun yakın zamana kadar Neolitik dönemde yerleşilmemiş, boş bir alan olduğu düşünülürken, özellikle Orta Anadolu’da ortaya çıkartılan Aşıklı Höyük, Boncuklu Höyük, Pınarbaşı, Çatalhöyük gibi yerleşimler durumun böyle olmadığını ortaya koymuştur (Özdoğan, 2002a:78-79; Düring, 2016:42-43). Orta Anadolu dışında Göller Bölgesi, Batı Anadolu, Güney Marmara, İç Kuzeybatı Anadolu’da da Neolitik döneme yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Araştırma sayısının yetersizliği nedeni ile söz konusu coğrafyanın Neolitik döneminin başlangıcı hakkında kesin bir şey söylenememektedir. Belirtilen bölgelerin her birisi kendi içinde farklı Neolitik kültüre ve kronolojiye sahiptir. Yarımadanın Neolitik dönem kronolojisi, Akeramik/ Seramiksiz ve Seramikli Neolitik olarak iki alt başlıkta incelenmektedir. Bölgenin genel kronolojisi için Akeramik Neolitik M.Ö. 8500 – 7000, Seramikli Neolitik M.Ö. 7000 – 6000 olarak tarihleri verilmektedir (Özdoğan, 2002a:78-79; Düring, 2016:43-44).

İnsanların yerleşik yaşama geçtiği ve besin üreticiliği ile tanıştığı Neolitik dönem içerisinde yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler, insanın ihtiyaçlarını ve dolayısı ile kullandığı aletleri de çeşitlendirmiştir. Kendisine ait bir konuta, mallara ve beğenilere sahip olmuştur. Yaşadığı bölgede ulaşamadığı hammadde ve benzeri kaynaklar için ticaret yapmaya da bu dönemde başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda damga mühürler, ihtiyaç duyulan bir gereç olarak, M.Ö. 8. Binyılda Ön Asya’da kullanılmaya başlamıştır. Kendi suretini yaratabilme özelliği olan bu nesnelere Anadolu’da ise Çanak Çömlekli Neolitik dönem olarak bilinen M.Ö. 7. Binyılda, şu ana kadar 13 yerleşimde ele geçmiştir (Şekil 1.1) (Türkcan, 2006:45).

Şekil 1.1. Damga mühür buluntusu ele geçen Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmeleri

1.2.3. Nesnel Kapsam

İnsanların besin üreticiliği ile tanıştıktan sonra elde ettiği artı ürünü kaydetmek, bir yerden başka bir yere taşırken karışmasını önlemek ve güvenli bir şekilde depolandığından emin olmak için bir takım işaretlere ihtiyaç duymuş olması muhtemeldir (Schmandt-Besserat, 2007:27). Yazının keşfinden çok önce ortaya çıkan bu ihtiyacı karşılamak için, bir çeşit imza gibi kullanılan kişiye özel nesnelere olan mühür ve benzeri nesnelere üretmişlerdir. En erken mühür örnekleri Suriye'deki Tell Sabi Abyad'da, Neolitik dönemin Çanak Çömleksiz B evresine ait tabakalarda ele geçmiştir (Duistermaat, 2012:3).

İngilizce seal, Fransızca cachet, Almanca siegel olarak adlandırılan mühür kelimesi, Farsça kökenli bir kelime olup, bir şahıs veya kurumun adının metal, lastik ya da taş bir baskı yüzeyine tersten kazınarak üretilen bir nesne olarak tanımlanmıştır. Pişmiş toprak, taş ve kemik malzemeden üretilen ilk mühür örnekleri Anadolu'da zengin tipoloji yelpazesi ile temsil edilmektedir (Erkanal, 1997a:1314).

Tarihöncesi arkeolojisi terminolojisinde iki çeşit mühür tipi bilinmektedir. Bunlar damga mühürler ve silindir mühürlerdir. Damga mühürler, genellikle bir tutamağa sahip olan ve bu tutamağın altındaki baskı yüzeyinde bulunan motifin bir zemine basılarak çoğaltılmasını sağlayan nesnelere (Schmandt-Besserat, 2007:28). En erken damga mühür örnekleri M.Ö. 8000'lerde Ön Asya'da, Neolitik dönemin Çanak Çömleksiz B evresine ait tabakalarda ele geçmiştir (Duistermaat, 2012:3). Anadolu'daki en erken örnekler ise Çatalhöyük'te ele geçmiş olan pişmiş toprak damga mühürlerdir (Türkcan, 2006:45).

Mülkiyet kavramı ile yakından ilişkilendirilen mühürlerin kullanım alanları ile ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. İmza gibi kişisel bir araç olarak kullanıldığı görüşünden başka, boyama bezeme amacı ile üretimde, ekmek ve benzeri kısa süreli tüketim ürünlerinin damgalanması, kötü ruh ve büyülerden korunmak gibi mistik amaçlarla kullanıldıklarına dair görüşler ortaya atılmıştır (Erkanal, 1997a:1314; Çilingiroğlu, 2009:7; Duistermaat, 2012:1, 67). Ancak bu nesnelere hangi amaçla kullanıldığı sorusuna henüz kesin bir cevap bulunamamıştır.

Damga mühürler, boyutları ortalama 2 ile 5 cm arasında olan, genellikle bir tutamağa sahip nesnelere dir. Birçok örnekte tutamak üzerinde taşıma amacı ile yapıldığı düşünülen ip deliği bulunmaktadır. Baskı yüzeyi düz veya dışbükeydir. Gövde formu, baskı yüzeyi formu ve motifine göre gruplandırılabilirler. Kazılarda küçük buluntu grupları arasında değerlendirilen bu nesnelere, Mezopotamya'dan Güney Avrupa'ya kadar oldukça geniş bir coğrafyada Neolitik dönemden beri kullanılmaktadır (Türkcan, 2006:45; Duistermaat, 2012:5).

Çalışmanın coğrafi kapsamı içinde kalan bölgede yürütülen kazı ve araştırma çalışmalarında damga mühür buluntuları Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Göller Bölgesi'nde ele geçmiştir. Söz konusu bölgeler haricinde, örneğin Güney Marmara'da, Neolitik döneme yönelik yürütülen çalışmalarda damga mühür buluntusu şu ana kadar bulunmamıştır (Özdoğan, 2002b:94-104). Ön Asya ve Balkanlarda yürütülen araştırma ve kazı çalışmaları sayısına kıyasla, ülkemizde Neolitik döneme odaklanmış kazı sayısının azlığı da bu durumda göz ardı edilmemelidir.

Çalışmada coğrafi kapsam içinde kalan, ancak Mersin - Yumuktepe, Suluin gibi bir Neolitik kültür bölgesine dahil olmayan yerleşimler de bulunmaktadır. Bu yerleşimlerden Mersin – Yumuktepe tek başına, Suluin Mağarası ise Göller Bölgesi yerleşimlerine yakınlığı nedeni ile söz konusu Neolitik kültür bölgesi altında değerlendirilmiştir. Çalışmanın zamansal kapsamı içerisinde kalan dönemde en zengin mühür buluntusu grubu Çatalhöyük kazılarında elde edilmiştir (Türkcan, 2006:45). Bu sebeple Çatalhöyük damga mühürleri çalışmanın merkezinde yer almaktadır.

1.3. Terminoloji

Mühür: İngilizce seal, Fransızca cachet, Almanca siegel olarak adlandırılan, Farsça kökenli bir kelimedir. Yazıdan önce ortaya çıkan, kişisel veya bir gruba özgü bir nesnedir. Bir baskı yüzeyine tersten kazınarak oluşturulmuştur. Baskı yüzeyi lastik, metal veya taş gibi farklı materyallerden üretilebilmektedir (Erkanal, 1997a:1314).

Damga Mühür: Damga mühürler, genellikle bir tutamağa sahip olan ve bu tutamağın altındaki baskı yüzeyinde bulunan motifin bir zemine basılarak çoğaltılmasını sağlayan nesnelere (Schmandt-Besserat, 2007:28). En erken örnekleri taş, kemik ve pişmiş topraktan üretilmişlerdir (Erkanal, 1997a:1314).

Gliptik: Kazılabilen, oyulabilen, yontulabilen anlamlarına gelen, Eski Yunanca glyptos kelimesinden türetilmiştir (Çelgin, 2018:157). Türkçe'ye taş kazıma anlamı ile çevrilen gliptik, sanat dalları arasında ise taş kazıma sanatı olarak görülmektedir. Ancak daha çok mühür kazıma sanatı için kullanılmaktadır (Erkanal, 1997b:685).

Pintadera: Boyamak anlamına gelen İspanyolca "pintar" kelimesinden türemiştir. İlk olarak bugünkü Meksika'da yaşamış olan Amerika yerlilerinin kullandığı boyama damgalarını tanımlamak için kullanılmış bir terimdir. Bir boyama aracı olduğu düşüncesi ile damga mühür terminolojisinde de kullanılmaktadır (Skeates, 2007:196).

Amulet: Kökeni, tılsım anlamına gelen Latince amuletum kelimesidir. Doğal veya insan eli ile yapılmış, kötülüklerden koruyan, uğur getiren, hastalıkları iyileştiren, özel güçlere sahip olduğuna inanılan bir çeşit muska ya da nazarlıklar için kullanılan bir terimdir. Değerli taşlar, hayvan dişi veya pençeleri bu amaçla kullanılmış olabileceği gibi damga mühürlerin de, en azından bir kısmının, bu özelliklere sahip nesnelere olduğu düşünülmektedir (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997:88).

Bulla: Türkçe anlamı kabarcık olan bulla teriminin kökeni Latince'dir. Terminolojide ıslak kil, balmumu gibi şekillendirilebilir yüzeylere mühür basıldıktan sonra ortaya çıkan baskı için kullanılmaktadır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997:298).

Baskı Yüzeyi: Baskısı yapılacak motifin işlendiği düz, içbükey ya da dışbükey tasarlanmış, damga mühürün fiziksel bir bölümü için kullanılan terimdir.

Tutamak: Bir çeşit kulüp görevi gören tutamak, mühürün daha kolay tutulması ve güç uygulayarak motifin çoğaltılabilmesi için tasarlanmış fiziksel bir kısımdır.

Pseudomeander: Sahte, yalancı, sözde anlamlarıyla kullanılan Eski Yunanca pseudos kelimesi ile dik açılı ya da eğrisel kıvrımların birbiri içine girerek oluşturduğu geometrik bir desen için kullanılan meandr sözcüğünden türetilmiş bir kavramdır. Meandr deseni sürekliliği olan bir motiftir. Pseudo meandr motifi ise, meandr motifinden farklı olarak kıvrımlarda kesilerek birbirini takip etmektedir (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997:1187-1188; Çelgin, 2018:848).

1.4. Yöntem

Coğrafi kapsam dahilindeki alanda yürütülmekte olan kazı çalışmaları ve yüzey araştırmalarına yönelik yayınlar zamansal kapsama göre incelenmiş, ilgili bölgedeki yerleşmelerde damga mühür buluntusu olup olmadığı tespit edilmiştir. Damga mühür bulunan yerleşimlere ve damga mühür buluntularına yönelik çalışmalar kütüphane ve internet ortamında araştırılmıştır. Ayrıca çalışmanın nesnel kapsamına yönelik yapılmış yüksek lisans tezleri incelenmiştir¹. Benzer çalışmalarda kullanılan katalog düzeni yapılan çalışmaya göre revize edilmiş ve elde edilen verilerle katalog çalışması gerçekleştirilmiş, aynı zamanda yapılan literatür çalışması ile geniş bir kaynakça oluşturulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde, neden yapılması gerektiğine yönelik amacı, coğrafi, zamansal ve nesnel kapsamı belirlenmiştir. İkinci bölümde Anadolu'nun Neolitik dönemi ve bu döneme yönelik yürütülen kazı ve araştırma tarihçesi çalışılmış, damga mühür bulunan yerleşimler ve kazı tarihçelerine yönelik bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, oluşturulan katalog üzerinden Anadolu'nun damga mühür geleneğinin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca Anadolu damga mühürlerinin kullanım alanlarına yönelik ortaya atılan teoriler de yine üçüncü bölüm altında değerlendirilmiştir.

Çalışmada yer verilen damga mühürler yayını yapılmış malzeme üzerinden derlenmiştir. Özellikle Çatalhöyük ve Göller Bölgesi'nde Bademağacı, Höyücek gibi yerleşmelerde yürütülen kazı çalışmalarında ele geçen damga mühürler üzerine daha önce çok sayıda yayın yapılmış olmasına rağmen, çalışmanın amaçlarından birisi olarak tek çalışmada toplanmasına gayret edilmiştir. Toplamda 121 parçadan oluşan katalog haricinde yayınlarda sözü edilen ancak yeterli bilgi ve görsel bulunmayan damga mühürler hakkında da çalışma içerisinde bilgi verilmiştir. Katalog kısmında yer alan görsellerin alındığı yayın, ilgili katalog sayfasında kaynakça olarak belirtilmiştir. Çalışma içerisinde yer alan harita ve tablolar yazar tarafından hazırlanmıştır.

¹ Güney, A. (2014). Anadolu'da Başlangıcından M.Ö. 1. Binin Sonuna Kadar Hayvan Biçimli Damga Mühürler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Karataş Yüksel, C. (2017). Neolitik Dönemden Erken Tunç Çağı Sonuna Kadar Batı Anadolu'da Mühürlerin Gelişimi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
Türkcan, A. U. (1999). Neolitik Dönem Çatal Höyük Damga Mühürleri Ve Benzeri Buluntular. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

2. ANADOLU’NUN ÇANAK ÇÖMLEKLİ NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİMLERİ VE DAMGA MÜHÜR GELENEĞİ

2.1. Anadolu’nun Neolitik Dönem Araştırma Tarihçesi

İnsanlık tarihinin önemli bir safhasını oluşturan, besin üretimi, teknolojik gelişmeler ve yerleşik yaşam gibi değişimlerin yaşandığı Neolitik döneme yönelik araştırmalar ülkemizde oldukça yakın bir zamanda başlamıştır. Ön Asya ve Balkanlarda söz konusu döneme yönelik çalışmalar çok daha önce başlamıştır ve sayıca ülkemize kıyasla daha fazla sayıda araştırma yapılmıştır. Türkiye’de Neolitik döneme yönelik araştırmaların sayıca az olmasının ve diğer bölgelere kıyasla daha yakın zamanda başlamış olmasının birden fazla nedeni bulunmaktadır. Bunların belki de en önemlisi, Ön Asya’da yapılan çalışmalarda Neolitik kültürün söz konusu coğrafyada ortaya çıktığına yönelik elde edilen tatmin edici sonuçlar nedeni ile araştırmacıların dikkatinin yakın zamana kadar Türkiye’ye çekilememiş olmasıdır (Özdoğan, 2007b:442; Özbaşaran ve Cutting, 2007:457).

Neolitik kültürü tanımlayan besin üreticiliğinin, doğal çevredeki besin kaynaklarının yetersiz kaldığı bir coğrafyada ortaya çıktığı düşüncesinden hareketle, kurak veya yarı kurak iklime sahip coğrafyalarda Neolitik kültürün oluşum sürecinin gerçekleştiği bölgeyi arayan ilk araştırmacıların odak noktası, Güney Levant adıyla da anılan, Filistin, İsrail ve Güney Suriye olmuştur. Filistin’de bulunan Eriha’da gerçekleştirilen kazılarda ortaya çıkartılan Neolitik dönem yerleşimi, dönemin başında çanak çömlek teknolojisinin henüz bilinmediği bir evre olduğunu göstermiştir. Bu evre Eriha kazılarını yöneten Kathleen Kenyon tarafından, günümüzde de kullanılan bir terim olarak, Çanak Çömleksiz Neolitik dönem olarak adlandırılmıştır (Özdoğan, 2007a:16).

Neolitik dönem insanların dağlık ve sert çevre koşullarına sahip bir coğrafyada yaşayamayacaklarını öngören ve yakın zamana kadar kabul gören teori nedeniyle, Anadolu’nun Neolitik dönemde yerleşilmemiş bir alan olduğu düşünülmüştür. Diğer yandan sahip olduğu zengin ekolojik çeşitlilik nedeniyle ilk çiftçilerden ziyade avcı – toplayıcı insan toplulukları için uygun bir ortam sunduğu düşüncesiyle Neolitik kültürün oluşum bölgesi dışında tutulmuştur (Özdoğan, 2007b:442). Besin üreticiliği yapan ve yerleşik yaşamı deneyimleyen ilk insanların Filistin ve çevresinde ortaya çıktığını düşünen dönemin bilim insanları, bu kültürün söz konusu coğrafyada gelişimini tamamladıktan sonra Anadolu’ya aktarıldığını düşünmüşlerdir. Belirtilen bu nedenlerle Anadolu’nun Neolitik dönemini araştırmaya yönelik çalışmalar, Ön Asya ve Balkanlar’a kıyasla çok daha geç bir dönemde başlamıştır (Özdoğan, 2007a:16).

Anadolu'nun Neolitik dönemini araştıran ilk çalışmalar 1950'lerde Göller Bölgesi'nde, 1960'larda Orta Anadolu, Batı Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da gerçekleştirilen yüzey araştırmalarıdır. Bu yüzey araştırmalarının ardından 1950'lerde Göller Bölgesi'nde Hacılar'da, 1960'larda Orta Anadolu'da Çatalhöyük, Can Hasan, Sberde ve Er Baba'da, Güneydoğu Anadolu'da Çayönü, Biris Mezarlığı ve Söğüt Tarlası'nda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu araştırmalar, Anadolu'nun sanılanın aksine Neolitik dönemde iskan edilmiş olduğunu göstermişse de, bölge dönemin bilim insanlarınca yine de Neolitik kültürün oluşum bölgesi içinde değerlendirilmemiştir (zdoğan, 2007b:442).

Anadolu'yu Neolitik kültürün oluşum bölgesi dışında tutan görüşlere karşıt olarak, 1960'larda Çayönü'nde başlatılan kazılar ve Orta Anadolu'da Ian Todd tarafından keşfedilen Aşıklı Höyük yerleşimleri, Anadolu'nun çanak mleksiz Neolitik dönemde iskan edildiğini kanıtlamıştır. Ancak bu durum dönemin bilim insanlarınca, Neolitik kültürün oluşum bölgesi olarak düşünülen Filistin'den Anadolu'ya ulaşan bir g dalgası ile açıklanmaya çalışılmıştır. Neolitik kültürün oluşum bölgesinin Güney Levant olduğunu savunan görüş, Nemrik ve Mureybed gibi bölge dışındaki çanak mleksiz Neolitik A evresine tarihlenen yerleşimlerin keşfi ile kmştr. Güneydoğu Anadolu'da Nevali Çori, Hallan emi, Göbeklitepe, Cafer Höyük ve Çayönü kazıları ile ortaya çıkartılan çanak mleksiz Neolitik döneme tarihlenen yerleşimler, Anadolu'nun da Neolitik kültürün oluşum bölgesine içinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Ayrıca Orta Anadolu'daki Aşıklı Höyük, Pınarbaşı, Can Hasan III ve Boncuklu Höyük gibi yerleşimlerin keşfi ile söz konusu oluşum bölgesinin sanılanın aksine geniş bir coğrafyaya yayıldığı anlaşılmıştır (zdoğan, 2007b:443; Türkcan, 2010:12-15).

Anadolu yarımadası yeryüzü şekillerinin biçimlendirdiği doğal bölümlere ayrılmıştır. Anadolu Platosu olarak anılan Toros Dağları'nın kuzeyindeki, rakımı 1000 metreyi aşan bölge, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri arasında İç Anadolu Bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada Orta Anadolu olarak belirtilen bölge, İç Anadolu Bölgesi'nin Konya ve Karaman ovaları ile Niğde ilini içine alan güney kısmıdır. Bu bölgede keşfedilen Neolitik yerleşimlerin sergilediği benzer özellikler nedeni ile Orta Anadolu Neolitik Kültür Bölgesi olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu bölgenin doğusundaki Musular, Köşk Höyük ve Tepecik – iftlik Höyük yerleşimlerinde gerçekleştirilen kazılarda ulaşılan sonuçlar bölgenin n Asya'daki kültür bölgelerinden büsbütün ayrı olmadığını ortaya koyarken, aynı zamanda Neolitik kültürün çekirdek bölgeden batıya doğru aktarımı hakkında da bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Orta Anadolu'daki Neolitik kültür bölgesi ile komşu olan Göller Bölgesi'nde kazılan Hacılar, Kuruçay, Höyücek ve Bademağacı yerleşimleri ile bu bölgenin de kendi içinde ayrı bir kültür

bölgesi oluşturduğu anlaşılmıştır. Batı Anadolu’da 1990’lardan itibaren kazılmaya başlanan Ulucak Höyük, Yeşilova Höyük, Ege Gübre ve Dedecik – Heybelitepe yerleşimlerinde ulaşılan sonuçlar Anadolu’nun Balkanlar ile bağlantısını ortaya koymuştur (Özdoğan, 2007b:444-445).

Anadolu yarımadasının Neolitik dönemine yönelik çalışmaların 1950’li yıllarda başlayarak, 1990’lardan itibaren ivme kazandığı ve elde edilen sonuçların araştırmaların başladığı tarihteki teorileri çürüttüğü kesindir. Neolitik dönemin her yerde aynı anda, aynı kültür özellikleri ile ortaya çıkmadığı açıktır. Ön Asya’da Çanak Çömleksiz Neolitik dönem yaşanırken, Batı Anadolu ve Balkanlarda henüz bu dönemin özelliklerini ortaya koyan bir süreç görülmemektedir. Neolitik kültür, bir bölgede gelişimini tamamladıktan sonra göçlerle bir başka bölgeye aktarılmış olmalıdır. Batıya gidildikçe, yetiştirilen bitkilerin bazılarının yabani ataları olmadan birdenbire evcilleştirilmiş formları ile ortaya çıkıyor olması Neolitik kültürün aktarımına kanıt olarak sunulmaktadır (Özdoğan, 2011:56; Uhri, 2016:33-35).

Çalışmanın coğrafi kapsamı içindeki alanda en erken damga mühürler Çatalhöyük’te, Çanak Çömlekli Neolitik dönemde görülmektedir (Türkcan, 2014:442). Orta Anadolu’da Çatalhöyük, Gökhöyük, Köşk Höyük ve Tepecik – Çiftlik Höyük, Göller Bölgesi’nde Bademağacı Höyük, Höyücek ve Suluin Mağarası, Batı Anadolu’da Ulucak Höyük, Yeşilova Höyük, Ege Gübre Höyük, Dedecik – Heybelitepe ve Coşkuntepe, Mersin’de Yumuktepe yerleşiminde damga mühür buluntuları ele geçmiştir. Bölüm içinde Neolitik kültür bölgeleri ve yerleşimlerin araştırma tarihçeleri incelenmiştir.

2.2. Anadolu’daki Neolitik Kültür Bölgeleri ve Damga Mühür Ele Geçen Yerleşimler

Çalışmanın coğrafi kapsamı içindeki alanda, damga mühür buluntusu ele geçen yerleşimler, Orta Anadolu Neolitik Kültür Bölgesi, Göller Bölgesi Neolitik Kültür Bölgesi, Batı Anadolu Neolitik Kültür Bölgesi ve Mersin – Yumuktepe yerleşimi başlıkları altında incelenmiştir.

2.2.1. Orta Anadolu Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Damga Mühür Ele Geçen Yerleşmeler

Çalışmada Orta Anadolu adı ile yer verilen bölge, Türkiye’nin coğrafi bölümlerinden Orta Anadolu ya da İç Anadolu adı ile anılan bölümden farklı olarak, Konya ve Karaman ovaları ile Niğde ilini kapsayan, bölgenin kabaca güney yarısıdır. Bölgenin tarihöncesi dönemlerine ışık tutan çalışmaların Konya, Niğde, Karaman, Aksaray kısımlarında yoğunlaşmış olması, damga mühür buluntularının da kısıtlı bir alandan bilinmesine yol açmıştır (Özdoğan, 2007a:17-18).

Güneydoğu Anadolu ve Göller Bölgesi arasında bir geçiş bölgesi olan bu alanda damga mühür ele geçen yerleşimler literatür çalışması sırasında tespit edilmiştir. Bu yerleşimler Konya'da Çatalhöyük ve Gökhöyük ile Niğde'de Köşk Höyük ve Tepecik- Çiftlik Höyük'tür.

Orta Anadolu'nun Neolitik dönemine yönelik ilk araştırmalar İngiliz arkeolog James Mellaart tarafından 1950'li yıllarda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ile başlamıştır. Bu çalışma esnasında tespit edilen yerleşimlerden Çatalhöyük'te 1961 yılında başlayan kazılarla araştırmalar derinlik kazanmaya başlamıştır. Aynı dönemde Karaman'daki Can Hasan yerleşiminde David French başkanlığında başlanan kazılar da bölgenin Neolitik dönem tarihinin aydınlatılmasına katkı sunmuştur. Yine aynı zamanlarda Ian Todd tarafından bölgede gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ile söz konusu döneme tarihlenen başka yerleşimler de tespit edilmiştir (Özbaşaran ve Cutting, 2007:457).

Orta Anadolu'da Aşıklı Höyük, Boncuklu Höyük ve Pınarbaşı gibi yerleşimlerde gerçekleştirilen kazılar ile bölgenin M.Ö. 12000'den itibaren insanlar tarafından iskan edildiği anlaşılmıştır (Düring, 2016:60-61). Çatalhöyük, Tepecik – Çiftlik Höyük, Köşk Höyük ve Gökhöyük gibi yerleşimlerde gerçekleştirilen kazılar bölgenin Çanak Çömlekli Neolitik dönemde de iskan edildiğini ortaya koymuştur (Düring, 2016:147). Söz konusu yerleşimlerde ele geçen damga mühürler çalışmanın nesnel kapsamını oluştururken, buluntu açısından da en zengin koleksiyonu sunmuştur. Zira çalışmaya konu olan, yayınlanmış 121 damga mühürden 75 tanesi Orta Anadolu'da ele geçmiştir. Orta Anadolu damga mühürlerinden 61 tanesi Çatalhöyük'te, 2 tanesi Gökhöyük'te, 7 tanesi Köşk Höyük'te ve 5 tanesi de Tepecik – Çiftlik Höyük'te ele geçmiştir.

2.2.1.1. Çatalhöyük

Konya il merkezinin 52 km güneydoğusunda, Çumra İlçesi Küçükköy Mahallesi'nde bulunan Çatalhöyük, adını eski bir yol tarafından ikiye ayrılan höyük konisinin yapısından almaktadır. Ova seviyesinden yüksekliği 21 metre olan Çatalhöyük, 450 m x 275 m boyutları ile kapladığı 13.5 hektarlık alan ile dönemi için benzersiz büyüklükte bir yerleşimdir (Hodder, 2017:7).

Çatalhöyük, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına 1950'li yıllarda Konya Ovası'nda yüzey araştırmaları gerçekleştiren İngiliz arkeologlar James Mellaart, David French ve Alan Hall tarafından tespit edilmiştir (Mellaart, 1967:27). İlk kazılar höyüğün güney yamacında 1961 yılında başlamış ve 1965 yılına kadar dört sezon boyunca devam etmiştir. James Mellaart dönemi kazılarından sonra uzun zaman höyükte herhangi bir çalışma yapılmamış, 1993 yılında

yine İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına Ian Hodder başkanlığında kazı çalışmalarına yeniden başlanmıştır (Mellaart, 1967:30; Hodder, 2017:7). İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına yapılan bu kazılar da 2017 kazı sezonu ile sona ermiş, bu tarihten itibaren iki kazı sezonu boyunca çalışmalar Konya Müzesi adına gerçekleştirilmiştir. Çatalhöyük kazıları 2020 yılından itibaren Ali Umut Türkcan başkanlığında devam etmektedir.

Çatalhöyük, Anadolu'daki en önemli Neolitik yerleşimlerden birisi olarak UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne 2012 yılında alınmıştır (Hodder ve Özdöl, 2013:91). Neolitik dönemde, yaklaşık olarak M.Ö. 7400'de ilk defa iskan edildiği anlaşılan Çatalhöyük'ün, M.Ö. 6000 civarında terk edildiği ve sakinlerinin Batı Çatalhöyük olarak bilinen Kalkolitik dönem buluntuları veren yerleşime taşındığı düşünülmektedir (Düring, 2016:147; Hodder, 2017:7). Çatalhöyük'ün bin yılı aşan iskan süresi, burada yaşamış olan topluluğun sahip olduğu kültür hakkında da bilgi sahibi olunmasına imkan tanımaktadır. Zengin ve benzersiz duvar resimleri, ölü gömme gelenekleri, Anadolu'nun en zengin ve en eski damga mühür buluntusu koleksiyonunu da arkeoloji literatürüne kazandırmıştır (Türkcan, 2014:442).

James Mellaart tarafından 1961 yılında başlanan ve dört kazı sezonu boyunca devam edilen kazılar sonucunda on altı yapı katı tespit edilmiştir. Hodder dönemi kazıları ile Mellaart'ın ulaştığı sonuçlar büyük ölçüde doğrulanmış ve oluşturulan stratigrafi tablosu on sekiz kültür tabakası olarak güncellenmiştir. Yeni dönem kazılarında höyüğün güney yamacında gerçekleştirilen derinlik sondajı ile en erken tabaka olarak belirtilen XII. Tabaka öncesine, ön XII E-A olarak adlandırılan, Çanak Çömleksiz Neolitik döneme tarihlendirilen beş tabaka eklenmiştir. Çanak Çömleksiz Neolitik dönem hakkındaki bilgiler derinlik sondajında kısıtlı bir alanda ulaşılabildiği için sınırlıdır (Düring, 2016:96-97). Çatalhöyük'ün XII ve VI. kültür tabakaları arası Erken Çanak Çömlekli Neolitik döneme verilirken, V ile 0 olarak belirtilen kültür katları Geç Çanak Çömlekli Neolitik dönem tabakaları olarak belirtilmektedir (Düring, 2016:102). Neolitik dönem için sıra dışı kabul edilebilecek bir şekilde, yerleşimin 3500 ile 8000 arasında bir nüfusa sahip olduğu düşünülmektedir (Hodder, 2007:464).

Çatalhöyük insanların düz damlı, birbirine bitişik inşa edilmiş, genellikle bir ana oda ile buna bağlanan iki mekandan oluşan yapılarda yaşadıkları anlaşılmıştır. Evlerin günlük hayatın sürdürüldüğü, üretimlerin gerçekleştirildiği ve ürünlerin depolandığı yerler olduğu kadar, aynı zamanda ev içi gömülerle bir çeşit mezarlık olarak da kullanıldığı görülmektedir. Her konutun depolama alanları, fırın ve ocağı bulunmaktadır. Bazı yapılarda karşılaşılan duvar resimleri ve kabartmalar bu evleri diğerlerinden farklılaştırmaktadır. Mellaart tarafından tapınak

olarak değerlendirilen bu yapılar, Ian Hodder tarafından, etrafında kümelenmiş yapılarda yaşayanların defnedildiği ‘tarih evleri’ olarak tanımlamaktadır (2007:465).

Çatalhöyük, çalışmanın nesnel kapsamını oluşturan damga mühür buluntularının en yoğun sayıda ve en fazla motif grubunu veren yerleşimdir. Çalışmada yer verilen, yayınlanmış 121 damga mühürden 61 tanesi Çatalhöyük kazılarında bulunmuştur. Bu damga mühürlerden, belli bir kontekste yerleştirilebilen en eski örnek VII. Tabakaya tarihlenmiştir. İki mühür VI. Tabaka, iki mühür V/VI. Tabaka, 11 mühür IV. Tabaka, üç mühür III. Tabaka ve yedi mühür II. Tabakaya ait olarak değerlendirilmiştir (Türkcan 2006:45). Kalan mühürlerden 5 tanesi yüzey buluntusudur. Diğer 30 mühür ise belli bir kontekste yerleştirilememiştir (Türkcan, 2013:240).

Çatalhöyük’ün yerleşim stratigrafisi için Hodder, Doğu Çatalhöyük’teki kazı alanlarına ayrı tanımlamalar yapmışsa da James Mellaart’ın daha önce belirlemiş olduğu tabakalanma şemasına bağlı kalmıştır (Tablo 2.1). Çatalhöyük’te bulunmuş olan damga mühürlerin ait olduğu tabakaları belirtmek için Mellaart’ın belirlediği tabaka isimleri kullanılmıştır.

Tablo 2.1. Çatalhöyük Kronoloji Tablosu

Temporal groupings of levels	South	North	TP, TPC, GDN	IST	Mellaart	Cal BCE
Final			TPQ-R		I	6300–5950 BCE
			TP.O-P		II	
Late	South.T	North.H-J	TP.N	IST	III	6500–6300 BCE
	South.S		TP.M		IV	
	South.R		TP.L		V	
	South.Q				VIA	
	South.Pb				VIB	
	South.Pa				VII	
Middle	South.O	North.F-G			VIII	6700–6500 BCE
	South.N				IX	
	South.M			X	7100–6700 BCE	
Early	South.L			XI		
	South.K			XII		
	South.J					
	South.I					
	South.H					
	South.G					

Kaynak: (Hodder, 2020:77)

2.2.1.2. Gökhöyük

Konya İli, Seydişehir İlçesi, Gökhöyük Mahallesi yakınlarında bulunan söz konusu yerleşimde Konya Müzesi Müdürlüğü tarafından 2002 – 2005 yılları arasında kurtarma kazısı

yapılmıştır. Devlet Su İşleri'nin bölgede yaptığı kanal projesi sırasında höyük üzerinden toprak alımı ile ortaya çıkan buluntular nedeniyle proje durdurulmuş, höyük sit alanı olarak tescil edilmiş ve Konya Müzesi uzmanlarınca kurtarma kazısı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Akgün, 2019:1).

Höyüğün son olarak M.S. 13.-14. Yüzyıllarda mezarlık alanı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu mezarlar kaldırıldıktan sonra höyüğün Neolitik dönem, Kalkolitik dönem, İlk Tunç Çağı ve Demir Çağı'nda iskan edilmiş olduğuna yönelik buluntular ele geçmiştir (Akgün, 2019:2-3). Gökhöyük'te yapılan kurtarma kazısı neticesinde Neolitik döneme ait olarak belirtilen 2 damga mühür bulunmuştur (Akgün, 2019:591, 812, 813).

2.2.1.3. Köşk Höyük

Köşk Höyük, Orta Anadolu'nun güneydoğusunda, Niğde İli Bor İlçesi'nin 5 km uzağında yer almaktadır. Bor Ovası'nın doğusunda kalker yapıya sahip Uzun Tepe adı ile bilinen, deniz seviyesinden 1179 metre yüksekliği olan bir yükseltinin kuzey kısmında ovaya hakim konumda bulunmaktadır. Çevresindeki su kaynakları, tarıma elverişli arazilere hakim konumu ve Kapadokya obsidyen kaynaklarına yakınlığı Köşk Höyük'ün iskan edilmesinde önemli etkenler olarak gösterilmektedir (Öztañ, 2007:223).

Bölgede Richard Harper ve Margaret Ramsden tarafından 1964 yılında gerçekleştirilen bir yüzey araştırması sırasında keşfedilen höyük, 1965 yılında Ian Todd tarafından da ziyaret edilmiştir. Todd, burada topladığı yüzey buluntularını değerlendirerek daha sonra yayınlamıştır. Höyüğün batı yamacında 1980 yılında Devlet Su İşleri tarafından yapılan çalışma esnasında buluntular ele geçmesi üzerine Niğde Müzesi sorumluluğunda kurtarma kazıları başlatılmıştır. Kazıların bilimsel danışmanlığını yürüten Uğur Silistreli, 1983-1990 yıllar arasında kazı başkanı olarak Köşk Höyük'te kazı çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Silistreli'nin vefatı üzerine durdurulan kazı çalışmaları, 1995 yılında Niğde Müzesi başkanlığında ve Aliye Öztañ danışmanlığında yeniden başlatılmış ve 2012 yılında sonuçlandırılmıştır (Öztañ, 2007:223; Çaylı, 2017:23).

Köşk Höyük, 6 metre yüksekliğinde ve 100 m x 90 m ölçülerinde bir alanı kaplamaktadır (Düring, 2016:166). Beş ana kültür tabakasına sahip olduğu anlaşılan höyüğün, Çanak Çömlekli Neolitik dönem ortalarından Erken Kalkolitik dönem sonuna kadar kesintisiz iskan edildiği saptanmıştır. Höyüğün 5 ile 2. kültür tabakaları Çanak Çömlekli Neolitik, 1. kültür tabakası ise Erken Kalkolitik dönem olarak belirtilmektedir (Öztañ, 2007:224; Düring, 206:168). Bir yangın ile son bulduğu anlaşılan Erken Kalkolitik dönem yerleşiminden sonra uzun süre iskan

edilmeyen höyüğün güney kısmında, üst üste tabakalar halinde izlenen, sırasıyla Geç Demir Çağ, Geç Helenistik Dönem, Roma ve Orta Çağ dönemlerine ait yapılar tespit edilmiştir. Höyüğün batı, kuzey ve doğu yamaçlarının Geç Roma - Bizans dönemlerinde ve 20. Yüzyılın başları gibi yakın zamanlara değin mezarlık olarak kullanıldığı anlaşılmıştır (Özkan, 2007:223-224). Köşk Höyük'te ele geçen 7 damga mühürden dört tanesi 3. Tabakaya, üç tanesi de 2. Tabakaya tarihlendirilmiştir (Özkan, 2001:15-18). Köşk Höyük stratigrafisi şu şekilde belirtilmektedir:

- I. Tabaka M.Ö. 4910- 5412
- II. Tabaka M.Ö. 5410- 5620
- III. Tabaka M.Ö. 5620- 6030
- IV. Tabaka M.Ö. 6030- 6230
- V. Tabaka M.Ö. 6130- 6340

(Özkan, 2005:11).

2.2.1.4. Tepecik – Çiftlik Höyük

Tepecik – Çiftlik Höyük, Orta Anadolu platosunun güneyinde, Niğde İli Çiftlik İlçesi yakınlarında yer almaktadır. Ian Todd tarafından 1966 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir. Yerleşimde kazılara Erhan Bıçakçı başkanlığında 2000 yılında başlanmıştır ve halen devam ettirilmektedir (Düring, 2016:165). Kapadokya Bölgesi'nin güneybatısında, Neolitik dönemin önemli hammaddesi olan obsidyen kaynaklarına çok yakın bir noktada yer alan höyük, bölgedeki hammaddenin akışı ve diğer bölgeler ile ilişkilerin anlaşılması açısından değerli bir konuma sahiptir (Bıçakçı, 2007:470).

Tepecik – Çiftlik Höyük, ova seviyesinden 9 metre yüksekliğe sahip, 300 m x 170 m boyutları ile oval görünümlü bir höyüktür (Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:90). Şu ana kadar yapılan kazılar ile on dört tabaka saptanmıştır. Buna göre höyüğün stratigrafisi yukarıdan aşağıya şu şekildedir:

1. Tabaka: Geç Roma - Erken Bizans
2. Tabaka Erken Kalkolitik (3 Alt Evre bulunmaktadır) (M.Ö. 6100 -5800)
3. Tabaka Son Neolitik (2 Alt Evre bulunmaktadır) (M.Ö. 6400 – 6100)
4. Tabaka Neolitik 6600-6400
5. Tabaka Neolitik (2 Alt Evre bulunmaktadır) (M.Ö. 6800 – 6600)

6. Tabaka Neolitik

7-9. Tabakalar Neolitik 7000-6800

10-14. Tabakalar Neolitik 7000 ve öncesi.

(Çakan, 2019:660).

Çalışmanın zamansal kapsamı içindeki Neolitik dönem tabakalarından IV. Tabaka, III. Tabakanın altında 400 m² bir alanda kazılmıştır. V. tabaka ise küçük bir alanda yapılan sondajdan bilinmektedir. Tepecik – Çiftlik kazılarında ele geçen 5 damga mühürün tamamı III. – IV. Tabakalara verilmiştir (Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:103).

2.2.2. Göller Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Damga Mühür Ele Geçen Yerleşmeler

Anadolu Yarımadası'nın güneybatısında bulunan Göller Bölgesi kabaca, Burdur Gölü ile Toros Dağları'nın kuzey yamaçları arasında kalan, Burdur'un tamamı, Isparta'nın önemli bir kısmı ile Konya, Afyonkarahisar, Denizli ve Antalya illerinin bölgeye komşu kısımlarını içine almaktadır. Bölgenin tarihöncesine yönelik ilk çalışmalar 1910'lu yıllarda Henry Ormerod tarafından gerçekleştirilmiştir. Şevket Aziz Kansu ve Kılıç Kökten tarafından 1930'larda yüzey araştırmaları ve sınırlı alanda kazılar yapılmıştır. Bu öncü çalışmalardan sonra, 1950'lerin başında, İngiliz arkeolog James Mellaart bölgede yüzey araştırmaları yapmış, çok sayıda yerleşme tespit etmiş ve bunlardan Hacılar Höyük'te 1957 ile 1960 yılları arasında kazı çalışmaları gerçekleştirmiştir. Isparta ve Burdur illerini kapsayan, Mehmet Özsait tarafından 1970'lerden itibaren gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ile de bölgede çok sayıda yerleşme tespit edilmiştir. Bu çalışmaları, Refik Duru'nun 1978 ile 1988 arasında Kuruçay'da, Gülsün Umurtak ile beraber 1989-1992 yıllarında Höyücek ve 1993-2010 arasında Bademağacı Höyük'te gerçekleştirilen kazılar takip etmiştir (Duru, 2016:5-6; Düring, 2016:178).

Göller Bölgesi irili ufaklı çok sayıda gölü kapsayan, kireçtaşlarının çözünmesi ile oluşmuş çeşitli büyüklükteki çukur alanlardaki ovalara sahip bir coğrafi alandır. Aynı zamanda akarsuların aşındırması ile oluşmuş vadilere de sahip olan bölge, tarihöncesi dönemlerde ihtiyaç duyulan çeşitli kaynaklar açısından da zengindir (Atalay ve Mortan, 2011:373; Düring, 2016:178).

Hacılar, Kuruçay, Höyücek ve Bademağacı Höyük'te gerçekleştirilen kazılar ile bölgenin M.Ö. 7200-5500 arasına ait dönem hakkında bilgi sahibi olunmuş, Orta Anadolu ve Batı Anadolu'dan farklı bir Neolitikleşme süreci geçirdiği anlaşılmıştır. Bölgede

gerçekleştirilen bu kazılar, yerleşimlerin mimari, yerleşim biçimi ve geçim ekonomisi açılarından birbirinden farklılaştığını, ancak çanak çömlek endüstrisi açısından benzerlikler gösterdiğini ortaya koymuştur (Duru, 2011:157).

Göller Bölgesi'nde damga mühür buluntusu ele geçen Bademağacı Höyük ve Höyücek'ten başka, bölgeye doğrudan dahil olmasa da, söz konusu yerleşimlere yakınlığı nedeni ile bu bölge altında değerlendirilen Suluin Mağarası da bu bölge altında değerlendirilmiştir. Ayrıca James Mellaart tarafından Burdur Bölgesi buluntusu olarak belirtilen, nerede bulunduğu kesin olarak bilinmeyen bir damga mühür daha bu bölge buluntuları arasında incelenmiştir (Umurtak, 1999/2000:5).

2.2.2.1. Bademağacı Höyük

Bademağacı Höyük Toros Dağları'nın kuzey yamacında bir ova üzerinde, Antalya'nın Bademağacı Beldesi'ne 2.5 km uzaklıktadır. Önceden Kızılkaya adı ile anılan höyük, 210 m x 120 m ölçülerine ve oviden 9 metre yüksekliğe sahiptir. Höyüğün Erken Neolitik dönemden Erken Hristiyanlık dönemine değin süren ve aralarında büyük zaman boşlukları olan 12 tabakadan oluştuğu anlaşılmıştır (Duru, 2016:27).

Erken Neolitik ile höyükte başlayan iskan döneminin M.Ö. 7000'e kadar uzandığı düşünülmektedir (Duru, 2016:28; Düring, 2016:179). Erken Neolitik I olarak adlandırılan bu dönemden sonra bir süre iskan edilmeyen Bademağacı Höyük, M.Ö. 6400 civarında yeniden iskan edilmiş görünmektedir. Geç Neolitik ve Erken Kalkolitik olarak belirtilen dönemlerin sonuna kadar da höyük, kesintisiz olarak iskan edilmiştir (Duru, 2016:28).

Göller Bölgesi'nde M.Ö. 7. Binyılın ilk yarısına tarihlenen tek yerleşme olan Bademağacı Höyük, birbirinden bağımsız inşa edilmiş, ahşap sütun ve kirişlerle desteklenen duvarları bulunan, avlu ve sokaklarla birbirinden ayrılmış evlerden oluşan bir yerleşimdir. Söz konusu yerleşim biçiminin Orta Anadolu'daki çağdaşlarından farklı olduğu ve kökenini buradan almadığı düşünülmektedir. Yerleşmedeki yapılarda depolama alanları, fırın, taşınabilir ocak ve öğütme taşları ele geçmiştir (Sagona ve Zimansky, 2015:94). Orta Anadolu'dan farklı olarak taban altı gömü yok denecek kadar az bilinmektedir (Düring, 2016:191).

Bademağacı Höyük'te ele geçen on üç damga mühürden on bir tanesi Erken Neolitik II ve iki tanesi de Erken Neolitik/Geç Neolitik olarak belirtilmiş, bu yerleşimde ele geçen damga mühürler M.Ö. 6400 sonrasına tarihlenmiştir (Duru, 2016:161-162). Bademağacı Höyük'te tespit edilen tabakalar geç dönemden erken döneme doğru sırasıyla şu şekilde belirtilmiştir:

Erken Hristiyanlık Dönemi

Orta Tunç Çağı (M.Ö. 2000 – 1900)

İlk Tunç Çağı III (M.Ö. 2400/2300 – 2000)

İlk Tunç Çağı II (M.Ö. 3000/2900 – 2400/2300)

İlk Tunç Çağı I (M.Ö. 3400/3300 – 3000/2900)

Geç Kalkolitik (M.Ö. 3700/3600 – 3400/3300)

Erken Kalkolitik (M.Ö. 6000/5900 – 5800/5700)

Geç Neolitik (M.Ö. 6200/6100 – 6000/5900)

Erken Neolitik II (M.Ö. 6600/6500 – 6200/6100)

Erken Neolitik I (M.Ö. 8000(?)/ 7200 – 6600/6500)

(Duru, 2016:15, 27-28)

2.2.2.2. Höyücek

Höyücek, Burdur İlinin Bucak İlçesi yakınlarında, yaklaşık 120 metre çapında ve ova seviyesinden 3.5 metre yüksekliğe sahip bir yerleşimdir. Yapılan kazılar neticesinde höyüğün ova seviyesinin 4 metre kadar altına indiği anlaşılmıştır. Refik Duru ve Gülsün Umurtak tarafından, 1989-1992 yılları arasında dört kazı sezonunda gerçekleştirilen kazılarla, yerleşimin bölgenin kutsal merkezi olduğu şeklinde bir sonuca varılmıştır (Duru, 2016:29).

Höyükte en erken yerleşim evresi M.Ö. 6. Binyıl başlarına kadar gitmektedir. Hafirler tarafında Erken Yerleşmeler Dönemi olarak adlandırılan bu dönem, Erken Neolitik I olarak da tanımlanmış ve kendi içinde üç alt evrede incelenmiştir. Yaklaşık 4 metrelik bir birikime sahip olan tabaka içinde mimari kanıtlara ulaşamamış, bu nedenle yerleşim sakinlerinin ahşap kulübelerde yaşadıkları düşünülmüştür (Duru, 2016:30).

Yerleşimdeki alttan ikinci tabaka için hafirler Tapınak Dönemi adını kullanmışlardır. Erken Neolitik II olarak tanımlanan bu evrenin M.Ö. 6500 dolaylarında başladığı düşünülmektedir. Mimaride kerpicin kullanıldığı, önceki döneme göre daha gelişkin bir anlayışın hakim olduğu anlaşılmıştır. Sahip oldukları plan özellikleri ve içlerinde bulunan buluntuların mahiyeti, bu yapıların konuttan ziyade kutsal yapılar olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Duru, 2016:31). Höyücek'te ele geçen damga mühürlerden bir tanesi bu döneme tarihlenmiştir (Umurtak, 1999/2000:3).

Höyükteki bir sonraki evrenin M.Ö. 6000 civarında başladığı önerilmiştir. Hafirler tarafından Kutsal Alanlar Dönemi olarak adlandırılan bu evre, Erken Neolitik dönemin sona erdiği ve Geç Neolitik dönemin yaşandığı farklı bir kültür dönemi olarak yorumlanmıştır. Söz konusu dönemde, bir önceki dönemin kutsal yapılarının yıkıldığı ve bunların yerini üzeri sıvanmış alanların aldığı gözlemlenmiştir. Sıvalı alanlarda ele geçen figürin, kap-kacak ve bazı özgün nesnelere yola çıkarak bu alanların kutsal törenler için kullanıldığı düşünülmüştür (Duru, 2016:31). Höyücek kazılarında ele geçen damga mühürlerden dört tanesi bu döneme tarihlenmiştir (Umurtak, 1999/2000:3). Höyücek yerleşiminin stratigrafisi şu şekilde belirtilmektedir:

Erken Kalkolitik ve Geç Dönemler (Karışık Birikim)

Geç Neolitik (M.Ö. 6200/6100 – 6000/5900) (Kutsal Alanlar Dönemi)

Erken Neolitik II (M.Ö. 6600/6500 – 6200/6100) (Tapınak Dönemi)

Erken Neolitik I (M.Ö. 8000(?)/7200 – 6600/6500) (Erken Yerleşmeler Dönemi)

(Duru, 2016:15, 30).

2.2.2.3. Suluin Mağarası

Mağara içi bir yerleşim olan Suluin Mağarası, Toros Sıradağları'nın güneybatısındaki Katran Dağı üzerinde bulunmaktadır. Yerleşimdeki kazı çalışmaları 2007 ile 2014 yılları arasında sekiz kazı sezonu boyunca gerçekleştirilmiştir (Taşkiran ve Aksu, 2011: 36).

Suluin Mağarası'nda gerçekleştirilen kazı çalışmalarının sonuna gelindiğinde, çalışmaların başında amaçlanan bölgenin Üst Paleolitik döneminin anlaşılmasına yönelik bilgilere ulaşamamıştır. Mağaranın, Geç Neolitik dönemde M.Ö. 6000 civarında, yaklaşık 200 yıllık bir zaman diliminde iskan edildiği anlaşılmıştır. Suluin Mağarası'nın 30 km kuzeyindeki Çubuk Boğazı yakınlarındaki Höyücek ve Bademağacı Höyük yerleşimlerine yakınlığı, söz konusu yerleşimlerdeki sakinlerin bu mağarayı kullanmış ya da burada yaşayanlarla ilişki içinde olabileceklerini düşündürmektedir (Taşkiran vd. , 2016:224-225).

2.2.3. Batı Anadolu Bölgesi Çanak Çömlekli Neolitik Dönem Damga Mühür Ele Geçen Yerleşmeler

Batı Anadolu'nun tarihöncesi dönemlerine yönelik çalışmalar, Orta Anadolu ve Göller Bölgesi'ne kıyasla oldukça yakın bir zamanda başlamıştır. İlk olarak 1960'lı yıllarda David French tarafından bir yüzey araştırması yapılmıştır. French, bu çalışmada tespit ettiği buluntular ile bölgenin Neolitik dönemde Göller Bölgesi ile ilintili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Erdoğu ve

Çevik, 2015:31). David French'in gerçekleştirdiği söz konusu çalışmadan sonra uzun bir süre boyunca bölgenin tarihöncesine yönelik çalışma yapılmamıştır.

Batı Anadolu'daki akarsuların taşıdığı alüvyonlar ve Son Buzul Çağı'ndan sonra yükselen deniz seviyesinin kıyı çizgisini değiştirmesi nedeniyle bölgedeki yerleşimlerin tespit edilemeyeceği önerilmiştir (Yakar, 2014:41). Bu önerme, rakımı yüksek olan doğal tepeler üzerinde tespit edilen höyükler sayesinde kısmen çürütülmüşse de, rakımı düşük yerlerde geçerliliğini korumaktadır. Zira Ege Gübre yerleşimi, yüzeyin 2 metre kadar altında tesadüfen tespit edilmiştir (Düring, 2016:192).

Bölgenin tarihöncesine yönelik ilk kazı çalışmaları, 1995 yılında başlanan Ulucak Höyük kazıları olmuştur. Bu tarihten itibaren bölgede gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırmalarının sayısı artmıştır (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007:361). Bölgenin tarihöncesi dönemlerini anlamak açısından önemli bir dönüm noktası olan Ulucak Höyük kazıları ile bölgenin kronolojisi M.Ö. 6500'lerden itibaren başlatılabilmektedir (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007: 363).

Batı Anadolu'da ele geçen damga mühürlerden yedişer tanesi Ulucak Höyük ve Yeşilova Höyük, iki tanesi Ege Gübre, bir tanesi Dedecik – Heybelitepe kazılarında, bir tanesi de Coşkuntepe'de yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir.

2.2.3.1. Ulucak Höyük

Ulucak Höyük, İngiliz arkeolog David French tarafından 1960 yılında Ege Bölgesi'nde gerçekleştirilen yüzey araştırmasında keşfedilmiştir. Yerleşimdeki ilk kazılar höyüğün keşfinden 35 yıl sonra Ege Üniversitesi öğretim görevlileri sorumluluğunda ve İzmir Arkeoloji Müzesi başkanlığında başlamıştır (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007: 361).

İzmir ilinin 25 kilometre doğusundaki Ulucak Beldesi yakınlarında bulunan höyük, kuzey ve güney cephelerinden Nif ve Spil dağları ile çevrelenmiştir. Nif Çayı'nın taşıdığı alüvyonların oluşturduğu ovada, İzmir Körfezi'ni Anadolu'nun iç kısımlarına bağlayan Belkahve Geçidi üzerinde bulunmaktadır. Ova seviyesinden 5 metre yüksekliğe sahip olan höyüğün 10 metrelik kültür dolgusunun 5 metrelik kısmının ova seviyesinin altında kaldığı anlaşılmıştır. Höyüğün ova seviyesi üzerindeki kısmı 120 metre x 140 metrelik boyutlara sahiptir. Ancak yapılan sondajlar ile yayılım alanının 3 hektarlık bir alanı kapsadığı tespit edilmiştir (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007: 361).

Höyükte Neolitik dönemden başlayarak Erken Bizans dönemine kadar devam eden 5 kültür tabakası saptanmıştır. Höyüğün en üstteki kültür katmanı olan Tabaka I Erken Bizans

dönem, Tabaka II İTÇ II, Tabaka III Orta – Geç Kalkolitik dönem olarak tarihlendirilmiştir (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007: 363). Tabaka IV olarak anılan kültür katmanı Anadolu kronolojisinde Erken Kalkolitik döneme tekabül eden M.Ö. 6055 – 5660 tarihleri arasına tarihlenmişse de, Kalkolitik dönem özellikleri gösteren bulguların noksanlığı nedeni ile hafirler tarafından bu tabaka Neolitik dönem tabakası olarak değerlendirilmiştir. Höyüğün en erken kültür katmanı olan Tabaka V ise M.Ö. 6600 – 6055 tarihleri verilmiştir (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007: 363; Çilingiroğlu, 2009: 12). Hafirler tarafından höyüğün genel stratigrafisi şu şekilde belirtilmektedir:

Tabaka I – Geç Roma – Erken Bizans (a – c alt tabakaları)

Tabaka II – İlk Tunç Çağı II (a – b alt tabakaları)

Tabaka III – Orta – Geç Kalkolitik

Tabaka IV – Neolitik (M.Ö. 6055 – 5660) (a – k alt tabakaları)

Tabaka V – Neolitik (M.Ö. 6660 – 6055) (a – g alt tabakaları)

(Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007:364).

Ulucak Höyük'te 1995 ile 2008 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında tespit edilen 7 damga mührü yayınlarda yer verilmiştir. Bu damga mührülerden 5 tanesi Tabaka V, 2 tanesi Tabaka IV buluntusudur. En erken buluntu Tabaka Vc, en geç buluntu ise Tabaka IVb buluntusu olarak belirtilmiştir (Çilingiroğlu, 2009: 13 – 14).

2.2.3.2. Yeşilova Höyük

İzmir ilinin Bornova ilçesinin Karacaoğlan Mahallesi'nde bulunan Yeşilova Höyük kıyıda 4 kilometre içeride, Manda Çayı ile Gökdere arasında bulunmaktadır. Yeşilova Höyük 2003 yılında, bulunduğu alanda belediye tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sırasında tesadüfen keşfedilmiştir (Derin, 2007: 378). Yerleşim ilk olarak 2005 – 2006 yıllarında İzmir Arkeoloji Müzesi ve Ege Üniversitesi tarafından kısa süreli kazılar yapılmış, 2008 yılından itibaren uzun süreli kazı projesine dönüştürülmüştür (Derin, 2010: 476). Hafirler tarafından 2015 yılı kazı sezonu raporunda höyüğün 4 ana kültür tabakasına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu rapora göre höyüğün kültür tabakaları şu şekildedir:

Tabaka I – Roma Dönemi (M.Ö. 10 - MS 290)

Tabaka II A – Orta Tunç Çağı

Tabaka II B – İlk Tunç Çağı

Tabaka III – Kalkolitik Dönem (M.Ö. 4340 – 4230)

Tabaka IV – Neolitik Dönem (M.Ö. 6490 – 5730)

(Derin vd, 2017: 145)

Yerleşimde bulunan damga mühürler Neolitik Dönem tabakası olan Tabaka IV altında değerlendirilen Neolitik III kültür katmanının 1. ve 2. evrelerinde ele geçmiştir. Hafirler 1. evre için M.Ö. 6220 – 6000, 2. evre için M.Ö. 6000 – 5730 tarihlerini vermektedir (Derin, 2014:307). Yerleşimde ele geçen damga mühürlerin hepsi pişmiş toprak malzemedен üretilmişlerdir (Derin, 2014: 306). Höyükte 2009 yılında gerçekleştirilen kazılarda ele geçen ve baskı yüzeyi tamamen tahrip olmuş bir damga mühüre ait tutamak olarak değerlendirilen pişmiş toprak buluntuya çalışmanın kataloğunda yer verilmiştir (Derin, 2010: 488).

2.2.3.3. Ege Gübre Höyük

İzmir ilinin Aliğa ilçesindeki Ege Gübre fabrikası alanında bulunan höyük, söz konusu fabrikanın adı ile anılmaktadır. Nemrut Körfezi'nin doğusunda, denizden 1 kilometre içeride bulunan höyük, çanak şeklindeki çukur bir alanın doğusunda yer almaktadır (Sağlamtimur ve Ozan, 2013: 587).

Höyükte 1994 ile 2000 yılları arasında Prof. S. Lagona ve İzmir Arkeoloji Müzesi başkanlığında Kyme kazı ekibi tarafından gerçekleştirilen ve höyüğün yayılım alanı ve dönemini anlamaya yönelik, daha çok sondaj niteliğinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Ege Üniversitesi ve İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından 2004 yılında kurtarma kazısı yapılmıştır. Neolitik döneme kadar uzanan kültür tabakaları ile yerleşimin yüzey seviyesinin 3 – 4 metre kadar altında olduğu tespit edilmiştir (Sağlamtimur ve Ozan, 2013: 588).

Yüksek tepelerin arasında bir çanak içinde bulunan höyüğün su taşkınları nedeni ile terk edildiği anlaşılmıştır. Hafirlerce 4 ana kültür tabakasına sahip olduğu belirtilen höyüğün genel stratigrafisi şu şekilde belirtilmektedir:

Tabaka I – Helenistik Dönem (M.Ö. 4. – 2. Yy.)

Tabaka II – Kalkolitik Dönem (M.Ö. 4. Bin ilk yarısı)

Tabaka III – Neolitik Dönem (M.Ö. 6000 – 5700)

Tabaka IV – Neolitik Dönem (M.Ö. 6200 – 6000)

(Sağlamtimur, 2012: 197; Sağlamtimur ve Ozan, 2013: 588)

Ege Gübre Höyük'te ele geçen 2 adet damga mühür pişmiş toprak malzemedен üretilmiştir. Söz konusu buluntular yerleşimin Tabaka III olarak anılan kültür katmanında bulunmuştur. Ancak buluntuların ele geçtiği kontekstlerle ilgili bilgi bulunmamaktadır. Höyükte ele geçen bir deniz salyangozu türü olan Bolinus Brandaris kabuğu hafirler tarafından damga mühür olarak değerlendirilmişse de çalışmadaki diğer buluntular gibi özgün bir yapısı bulunmadığı için bu buluntuya yer verilmemiştir (Sağlamtimur, 2007: 375).

2.2.3.4. Dedecik – Heybelitepe

Dedecik – Heybelitepe yerleşimi İzmir ilinin Torbalı ilçesindeki Metropolis Antik Kenti yakınlarında yer almaktadır. Yerleşim Prof. Dr. Recep Meriç tarafından 1990'lı yıllarda keşfedilmiştir (Lichter ve Meriç, 2012: 133 – 134).

Dedecik – Heybelitepe yerleşiminde 2003 ve 2004 kazı sezonlarında, Clemens Lichter ve Recep Meriç başkanlığındaki Metropolis kazı ekibi tarafından buluntu yerlerini tespit etmek amacı ile sondaj kazıları yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda hafirler yerleşmeyi Geç Neolitik – Erken Kalkolitik dönem yerleşimi olarak tanımlamışlardır. Höyüğün alt tabakaları üstündeki Bizans dönemi mezarlığı ve erozyon nedeni ile hasar görmüştür. Yerleşimin Geç Neolitik – Erken Kalkolitik dönem tabakalarında ele geçen pişmiş toprak malzemedен üretilmiş olan bir damga mühür hafirlerce M.Ö. 6000 – 5900 arasına tarihlendirilmiştir (Meriç, Öz ve Meriç, 2005:140; Lichter ve Meriç, 2012: 133 – 134).

2.2.3.5. Coşkuntepe

Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesinin Bademli Mahallesi'nin 4 kilometre güneybatısında yer alan Coşkuntepe yerleşimi, denizden 230 metre yükseklikte ve kıyıdan 1.5 kilometre içeride bulunmaktadır. Yerleşim ilk olarak 1980'li yıllarda Prof. Dr. Coşkun Özgünel tarafından keşfedilmiş, daha sonra Turan Takaoğlu 2004 yılında üzerinde bir yüzey araştırması gerçekleştirmiştir. Bu yüzey araştırması sırasında ele geçen pişmiş toprak malzemedен üretilmiş damga mühür parçası Neolitik dönem buluntusu olarak değerlendirilmiştir (Takaoğlu, 2006: 411 – 412).

2.2.4. Mersin - Yumuktepe

Anadolu Yarımadasının güney kıyılarının doğusunda, Anadolu'daki diğer Neolitik kültür bölgelerinden ayrılan, doğu ile batı arasında bir kıyı yerleşimi olan Yumuktepe, Mersin il merkezinde ve yaklaşık 9000 yıllık geçmişi ile önemli bir yerleşimdir (Caneva ve Köroğlu, 2010:1). John Garstang tarafından 1930'lu yıllarda keşfedilen Yumuktepe yerleşiminde

gerçekleştirilen kazılar 2. Dünya Savaşı nedeni ile durdurulmuş ve uzunca bir süre de kazı çalışması yapılmamıştır (Caneva ve Köroğlu, 2010:3).

Ova seviyesinden 25 metre yüksekliğe ve yaklaşık 5 hektarlık bir alana sahip olan Mersin – Yumuktepe’de ikinci dönem kazıları 1993 yılında başlamış ve halen devam etmektedir (Düring, 2016:174). Yeni dönem kazılarında sadece höyüğe odaklanılmamış, çevresinde de yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde, höyükte M.Ö. 7000 civarında başlayan iskan döneminden daha eski, M.Ö. 7500 civarına tarihlendirilen ve Mersin – Yumuktepe ile Tarsus – Gözlükule arasında, küçük ölçekli başka yerleşimler tespit edilmiştir. Bu yerleşimlerin daha sonra Gözlükule ve Yumuktepe gibi yerleşimlerde kümelenmiş olabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır (Caneva, 2007:203).

Yumuktepe’nin en erken kültür katmanı M.Ö. 7000 – 6200 arasına tarihlendirilen, Erken Neolitik olarak belirtilen yapı katlarıdır. Yaklaşık 8 metrelik bir kültür dolgusu olan bu evre, John Garstang tarafından XXXIII – XXVIII tabakaları olarak belirtilmiştir. Bu dönemde yerleşimdeki yapıların dal örgü tekniği ile inşa edildiği görülmektedir. Erken Neolitik dönem kültür katlarında bulunmuş dört damga mühür yayınlanmıştır (Caneva, 2007:213; Caneva ve Köroğlu, 2010:19-23).

Orta Neolitik olarak belirtilen, yaklaşık 1 metrelik kültür tabakası, Garstang tarafından XXVII ve XXVI tabakaları olarak değerlendirilmiştir. Höyükteki ikinci kültür evresi, M.Ö. 6200 – 6000 arasına tarihlenmektedir. Bu ikinci evreye ait bir damga mühür yayınlanmıştır (Caneva, 2007:213; Caneva ve Köroğlu, 2010:23-26).

Garstang’ın XXV. Tabaka olarak belirttiği yapı katı Geç Neolitik dönem olarak belirtilmekte ve M.Ö. 6000 – 5800 arasına tarihlenmektedir. Önceki evrelere göre mimaride, alt teknolojisinde ve depolama alanlarının sayısı gibi konularda değişimlerin gözlemlendiği bu evrede damga mühür buluntularının sayısının da arttığı belirtilmiştir. Bu dönem tabakalarında bulunmuş dört damga mühür yayınlanmıştır (Caneva, 2007:213; Caneva ve Köroğlu, 2010:2535).

Yumuktepe’nin Son Neolitik dönem olarak belirtilen, bir Neolitik dönem tabakası daha bulunmaktadır. Garstang tarafından XXIV. Tabaka olarak belirtilen bu evre, M.Ö. 5800 sonrasına tarihlendirilmiştir (Caneva, 2007:213). Son Neolitik evresinden başka Mersin – Yumuktepe yerleşiminde Kalkolitik, İlk Tunç Çağı, Demir Çağı, Orta Çağ dönemlerine ait kültür tabakaları da bulunmaktadır (Caneva ve Jean, 2016:16).

3. NEOLİTİK DÖNEM ANADOLU DAMGA MÜHÜRLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Damga mühürlerin en erken örnekleri M.Ö. 8. Binyılda Suriye’de Ras Shamra, El Kowm, Bouqras, Tell Ain El Kerkh ve Tell Shir yerleşmelerinde, Anadolu’daki en erken örnekleri de M.Ö. 7. Binyılın ilk yarısının ortalarında Çatalhöyük’te görülmektedir (Türkcan, 2006:45; Duistermaat, 2012:4). Damga mühür olarak nitelenen bu buluntuların en erken baskı örnekleri ise yine Suriye’de Tell Sabi Abyad yerleşmesinde bulunmuştur (Duistermaat, 2012:3). Anadolu’da damga mühür buluntularının baskılarına dair bir buluntu henüz ele geçmemiştir (Türkcan, 2014:442). Anadolu coğrafyasında Neolitik döneme yönelik yapılan kazı sayısı, Ön Asya ve Balkanlar’a kıyasla daha azdır. Araştırma sayısının azlığı eldeki bilgileri de kısıtlamaktadır. Şu ana kadar Anadolu’da Neolitik döneme yönelik yapılan kazı ve araştırmalar Orta Anadolu, Göller Bölgesi, Batı Anadolu ve Güney Marmara’ya odaklanmıştır (Özdoğan, 2007b:442-445). Karadeniz kıyılarının Neolitik dönemine yönelik çalışmalar oldukça yenidir (Düring, 2016:248).

Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Batı Anadolu’da ele geçen Neolitik döneme ait damga mühürler alt başlıklar altında değerlendirilmiştir. Coğrafi kapsam içindeki Neolitik kültür bölgeleri altına değerlendirilmeyen Mersin – Yumuktepe yerleşimi ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Ayrıca Göller Bölgesi’ne dahil olmasa da, bölgeye yakınlığı ve bölge ile ilişkisi nedeni ile Suluin Mağarası yerleşimine de, Göller Bölgesi başlığı altında yer verilmiştir.

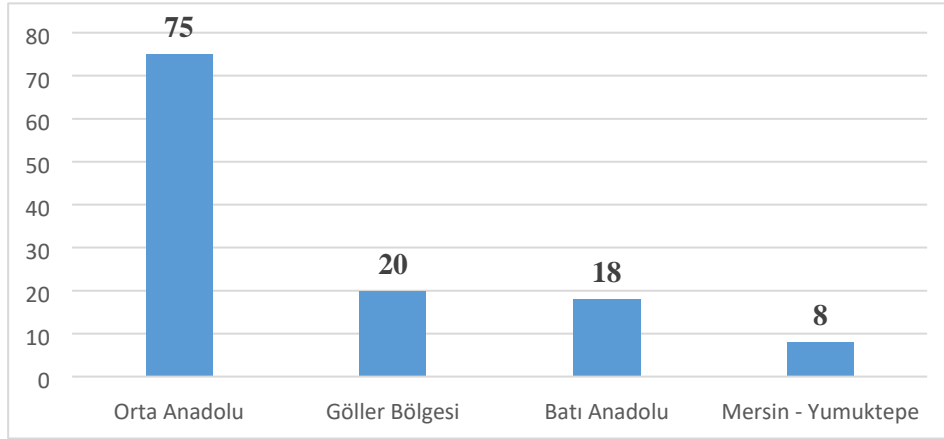
3.1. Anadolu Damga Mühürleri

Neolitik dönemde Anadolu’da ele geçen ve yayını yapılan 121 damga mühür çalışmaya konu edilmiştir. Bu damga mühürlerden 75 tanesi Orta Anadolu, 20 tanesi Göller Bölgesi, 18 tanesi Batı Anadolu Neolitik yerleşmelerinde ve 8 tanesi de Mersin – Yumuktepe yerleşiminde ele geçmiştir. Yeterli bilgiye erişilemediği için 2 adet Aydın - Çakırbeyli, 2 adet Yeşilova, 1 adet İstanbul - Pendik ve henüz yayını yapılmamış olan 5 adet Çatalhöyük buluntu damga mühür çalışmada değerlendirilmemiştir (Pasinli vd., 1994:152; Yaylalı vd., 2016:423; Yaylalı vd., 2018:116; Derin, 2020:532).

3.1.1. Neolitik Dönem Damga Mühürlerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Anadolu damga mühürleri üç kültür bölgesi altında, Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Batı Anadolu damga mühürleri olarak incelenmiştir. Mersin-Yumuktepe yerleşimi sözü edilen kültür bölgeleri altında değerlendirilmediği için, bu yerleşimde ele geçen damga mühürler ayrıca değerlendirilmiştir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. Anadolu damga mühürlerinin bölgelere göre dağılımı

3.1.1.1. Orta Anadolu Damga Mühürleri

Orta Anadolu’da şu ana kadar ele geçen damga mühürlerden 75 tanesi yayınlanmıştır. Çalışmada Orta Anadolu Neolitik kültür bölgesine ait olarak yer verilen 61 damga mühür Çatalhöyük buluntusudur. Kalan 14 damga mühürden 2 tanesi Gökhöyük, 7 tanesi Köşk Höyük ve 5 tanesi de Tepecik – Çiftlik Höyük’te bulunmuştur. Ayrıca Gökhöyük yerleşmesinde bir tane de kil kapama örneği ele geçmiştir (Akgün, 2019:813).

Anadolu’da bulunan damga mühürlerin en eski örneği Çatalhöyük Tabaka VII buluntusu olan, üzerinde eş merkezli daire motifi bulunan buluntudur (Kat. No. 001). Söz konusu damga mühürün ele geçtiği Tabaka VII için verilen tarihleme MÖ 6700 – 6600 arasındır. Çatalhöyük buluntusu olan 61 damga mühürden 26 tanesinin ait olduğu tabaka bellidir. Tabaka VII ile Tabaka II arasına verilen bu buluntular için MÖ 6700 – 5950 tarihleri verilmektedir (Hodder, 2020:77). Gökhöyük’te ele geçen damga mühürler için Neolitik dönem tanımlaması yapılmışsa da mühürlerin yer verildiği tez çalışmasında Neolitik dönem tabakalarının tarihlemesi yapılmamıştır (Akgün, 2019). Köşk Höyük buluntusu olan 4 damga mühür Tabaka III, 3 damga mühür ise Tabaka II olarak belirtilmiştir. Tabaka III için MÖ 6030 – 5620, Tabaka II için MÖ 5620 – 5410 tarihleri verilmiştir (Öztan, 2005:7-11). Tepecik – Çiftlik Höyük’te ele geçen 5 damga mühür de Tabaka III – IV olarak belirtilmektedir (Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:103). Tepecik – Çiftlik Höyük’te Tabaka IV için MÖ 6600 – 6400, Tabaka III için MÖ 6400 – 6100 tarihleri verilmektedir (Çakan, 2019:660).

3.1.1.2. Göller Bölgesi Damga Mühürleri

Orta Anadolu ile komşu olan bir Neolitik Kültür Bölgesi olarak Göller Bölgesi’nde toplam 20 adet damga mühür ele geçmiştir. Bu damga mühürlerden 13 tanesi Bademağacı

Höyük'te, 5 tanesi ise Höyücek'te tespit edilmiştir. Diğer iki damga mühürden bir tanesi, özel bir koleksiyonda bulunmaktadır ve James Mellaart tarafından Hacılar kökenli olarak değerlendirilmiştir (Umurtak, 1999/2000:5). Bölgede ele geçen son damga mühür ise Suluin Mağarası kazılarında bulunmuştur.

Göller Bölgesi'nde damga mühür ele geçen yerleşimlerden Bademağacı Höyük'ün iskan edildiği en erken dönem M.Ö. 7000 olarak belirtilirken, damga mühür buluntuları Erken Neolitik II olarak tanımlanan tabakanın 4. ve 3. evrelerine, M.Ö. 6400'den sonraya tarihlendirilmiştir (Duru, 2016:28,161-162). Höyücek buluntusu olan damga mühürlerin en erken örneğinin Tapınaklar Dönemi olarak belirtilen Erken Neolitik dönem kültür katmanına, M.Ö. 6500 civarına ait olduğu belirtilmiştir (Umurtak, 1999/2000:3; Duru, 2016:31). Hacılar kökenli olduğu tahmin edilen Burdur Bölgesi buluntusu olarak tanımlanan damga mühür, bölgede ele geçen diğer örneklerle karşılaştırılmış, Erken Neolitik ile Erken Kalkolitik dönemler arasında benzerlerinin varlığından yola çıkılarak, söz konusu dönemler arasına yerleştirilmiştir (Umurtak, 1999/2000:5). Suluin Mağarası buluntusu olan damga mühür ise, mağaranın M.Ö. 6000 dolaylarında 200 yıllık bir zaman diliminde iskan edildiği bilgisi göz önünde bulundurularak, bu döneme ait olarak yorumlanmıştır (Taşkiran vd., 2016:224-225). Verilen bu tarihlendirmelerden yola çıkarak Göller Bölgesi Neolitik dönem damga mühürlerini M.Ö. 6500 ile 5800 arasına ait olarak belirtmek mümkündür.

3.1.1.3. Batı Anadolu Damga Mühürleri

Batı Anadolu'nun Neolitik dönemine yönelik yapılan kazı çalışmaları 1990'lı yıllarda başlamıştır (Çilingiroğlu ve Çilingiroğlu, 2007: 361). Günümüze bu kadar yakın bir tarihte araştırılmaya başlayan bölgede önemli Neolitik yerleşimler tespit edilmiştir. Ulucak Höyük, Yeşilova Höyük ve Ege Gübre gibi uzun zamandır araştırılan yerleşimlerin yanı sıra DedecikHeybelitepe ve Coşkuntepe gibi kısa süreli kazılan veya yüzey araştırması sırasında tespit edilen buluntu yerleri de bulunmaktadır (Bkz. Bölüm 2.2.3).

Batı Anadolu'da toplam 18 adet damga mühür ele geçmiştir. Bunların 7 tanesi Ulucak Höyük, 7 tanesi Yeşilova Höyük, 2 tanesi Ege Gübre yerleşiminde, birer tanesi de Dedecik - Heybelitepe ve Coşkuntepe'de bulunmuştur.

Ulucak Höyük'te ele geçen damga mühürlerden 3 tanesi Tabaka Vc, 2 tanesi Tabaka Vb, birer tanesi de Tabaka IVg ve IVb buluntusu olarak belirtilmiştir. Ulucak Höyük damga mühürleri için belirtilen Tabaka Vc M.Ö. 6430 – 6240, Tabaka Vb M.Ö. 6400 – 6090/ 6390 – 6080/ 6590 – 6210, Tabaka IVb M.Ö. 5900 – 5800 olarak tarihlendirilmiştir (Çilingiroğlu ve

Çilingiroğlu, 2007:364; Çilingiroğlu, 2009:14-19). Yeşilova Höyük yerleşiminde ele geçen 7 damga mühürün tamamı Neolitik IV. Tabaka'nın III. Alt Evresi'ne ait katmanlarda bulunmuştur. Bu evre için M.Ö. 6000 – 5730 tarihleri verilmektedir (Derin vd., 2017:145). Ege Gübre yerleşiminde ele geçen iki damga mühür de hafirler tarafından Neolitik dönem Tabaka III buluntusu olarak kaydedilmiştir. Yerleşimin söz konusu tabakası için M.Ö. 6000 – 5700 tarihleri verilmiştir (Sağlamtimur ve Ozan, 2012:227). Dedecik – Heybelitepe yerleşiminde ele geçen damga mühür M.Ö. 6000/5900 olarak tarihlendirilmiştir (Lichter, 2005:70). Coşkuntepe'de gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında bulunan çanak çömlek parçaları değerlendirildiğinde yerleşimin M.Ö. 6000 dolaylarına tarihlenebileceği önerilmiştir. Bu nedenle ele geçen damga mühür için de aynı tarih verilmektedir (Takaoğlu, 2006:412).

3.1.1.4. Mersin- Yumuktepe Damga Mühürleri

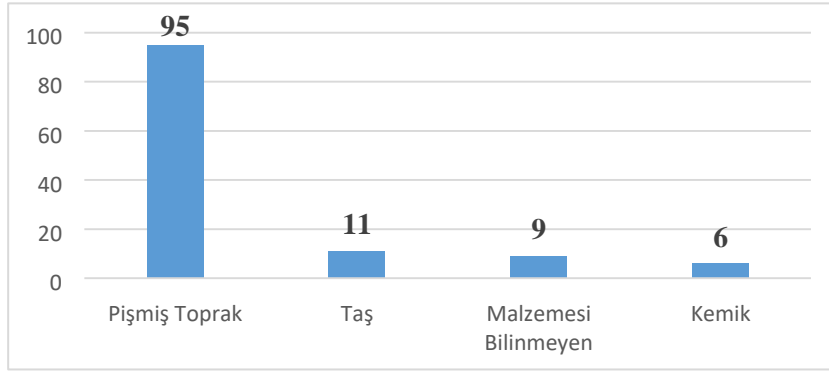
Mersin - Yumuktepe yerleşimi bir kültür bölgesine dahil edilmeden ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Yerleşimde ele geçen ve yayını yapılmış 8 damga mühür çalışmada değerlendirilmiştir. Söz konusu mühürler hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ulaşılabilen bilgiler mühürlerin görselleri ve hangi döneme ait oldukları ile sınırlıdır. Yayınlanmış olan bu 8 damga mühürden 4 tanesi Erken Neolitik, 1 tanesi Orta Neolitik, 3 tanesi de Geç Neolitik dönem buluntusu olarak belirtilmektedir (Caneva ve Köroğlu, 2010:19-36).

3.1.2. Neolitik Dönem Anadolu Damga Mühürlerinin Tipolojisi

Anadolu damga mühürleri tutamak formu, baskı yüzeyi formu ve motif tipolojisi olarak üç alt başlıkta çalışılmıştır. Damga mühürler öncelikle tutamak ve baskı yüzeyi formlarına göre biçimsel açıdan değerlendirilmişlerdir. Daha sonra damga mühürlerde görülen motiflerin tipolojisi incelenmiştir.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri üretildikleri malzeme açısından değerlendirildiğinde 95 tanesinin pişmiş topraktan yapıldığı görülmektedir. Geriye kalan 26 damga mühürden 6 tanesi kemik, 11 tanesi taş malzemedен imal edilmiştir. Diğer 9 mühürle ilgili malzeme bilgisine erişilememiştir (Tablo 3.2).

Tablo 3.2. Anadolu Damga Mühürleri Malzeme Dağılımı

Orta Anadolu’da ele geçen 75 damga mühürden 60 tanesi pişmiş topraktan üretilmiştir ve tamamı Çatalhöyük buluntusudur. Kalan 15 damga mühürden 4 tanesi kemik malzemeden yapılmıştır ve Köşk Höyük buluntusudur. Taş malzemeden üretilmiş 5 damga mühürden 2 tanesi Gökhöyük’te, 3 tanesi Köşk Höyük’te tespit edilmiştir. Tepecik – Çiftlik buluntusu olan 5 ve Çatalhöyük buluntusu 1 damga mühürün üretildiği malzeme hakkında bilgi bulunmamaktadır.

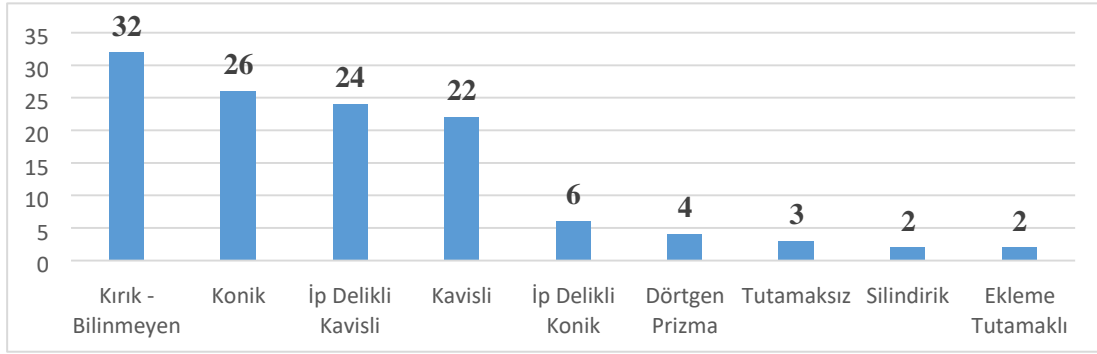
Göller Bölgesi’nde Neolitik döneme tarihlenen 20 damga mühürden 12 tanesi Bademağacı Höyük, 2 tanesi Höyücek, birer tanesi Suluin Mağarası ve burdur Bölgesi buluntusu olan damga mühür olmak üzere toplam 16 tanesi pişmiş topraktan üretilmiştir. Höyücek buluntusu 3 damga mühür taş malzemeden yapılmıştır. Bademağacı Höyük buluntusu 1 damga mühürün üretildiği malzeme hakkında ise bilgi bulunmamaktadır.

Batı Anadolu Bölgesi’nde bulunan 18 damga mühürün hepsi pişmiş toprak malzemeden üretilmiştir. Mersin-Yumuktepe yerleşiminde gerçekleştirilen kazı çalışmalarına dair yapılan yayınlarda damga mühürler hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Yayınlarda MersinYumuktepe yerleşiminde ele geçen 8 damga mühür tespit edilebilmiştir. Bu damga mühürlerden 3 tanesinin taş malzemeden, 2 tanesinin kemik malzemeden, 1 tanesinin de pişmiş toprak malzemeden üretildiği bilgisine ulaşılmıştır. Diğer 2 adet damga mühürün hangi malzemeden üretildiği bilgisi bulunmamaktadır.

3.1.2.1. Tutamak Formu Tipolojisi

Tutamak formu başlığı altında damga mühürler, sahip oldukları tutamak biçimi açısından incelenmiştir (Tablo 3.3). Bu noktada tutamaklar ip deliği olanlar ve tutamağında ip deliği bulunmayanlar olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Tutamak formu bilinmeyen damga mühürler de ayrı bir alt başlıkta belirtilmiştir.

Tablo 3.3. Anadolu damga mühürleri tutamak formu dağılımı

3.1.2.1.1. Tutamağında İp Deliği Bulunmayan Damga Mühürler

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinin büyük kısmında ip deliği bulunmamaktadır. Orta Anadolu damga mühürlerinden 64 tanesi ip deliğine sahip değildir. Göller Bölgesi damga mühürlerinden 7 tanesi, Batı Anadolu damga mühürlerinden 18 tanesi ve Mersin-Yumuktepe damga mühürlerinden 2 tanesi ip deliği bulunmayan tutamağa sahip olan damga mühür formunda yapılmıştır. Tutamağında ip deliği bulunmayan damga mühür sayısı toplam 91 adettir ve tutamak formu biçimine göre altı alt başlıkta değerlendirilmiştir.

3.1.2.1.1.1. Kavisli Tutamaklılar

Damga mühürün sırt kısmının kambur bir çıkıntı yapacak şekilde eğim verilmesi ile oluşturulmuş tutamak formu kavisli tutamak olarak değerlendirilmiştir. Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinde en sık görülen tutamak formlarındandır. Katalogda yer alan damga mühürlerden 22 tanesi bu formdadır.

Orta Anadolu'da 17 tanesi Çatalhöyük yerleşiminde (Kat. No. 003, 005, 006, 007, 011, 019, 022, 024, 027, 029, 034, 042, 043, 048, 050, 051, 057), 1 tanesi Tepecik-Çiftlik yerleşiminde (Kat. No. 073) olmak üzere toplam 18 damga mühür kavisli tutamağa sahiptir. Göller Bölgesi'nde Bademağacı Höyük'te (Kat. No. 086, 088) 2 damga mühürün tutamağı kırık olarak belirtilmişse de kavisli bir tutamağa sahip olduğu bilgisi bulunmaktadır (Duru, 2016: 162). Suluin Mağarası kazısında ele geçen damga mühür (Kat. No. 095) ile Mersin-Yumuktepe yerleşiminde ele geçen ayak biçimli damga mühür (Kat. No. 118) kavisli tutamaklı damga mühür olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2.1.1.2. Konik Tutamaklılar

Koni adı verilen geometrik bir şekle benzediği için konik tutamaklı damga mühürler olarak adlandırılan bu form, Neolitik dönem Anadolu damga mühür geleneği içinde sık

karşılaşılan bir tutamak formudur. Katalogda bulunan 26 adet damga mühür konik tutamaklı form olarak değerlendirilmiştir.

Çatalhöyük yerleşiminden 14 adet (Kat. No. 001, 002, 012, 016, 018, 038, 040, 041, 052, 054, 055, 059, 060, 061), Tepecik-Çiftlik yerleşiminden 1 adet (Kat. No. 075) olmak üzere Orta Anadolu damga mühürlerinden toplamda 15 tanesi konik tutamaklı forma sahiptir. Göller Bölgesi'nde Bademağacı Höyük'te 1 adet örneği (Kat. No. 087) bilinmektedir. Konik tutamak, Batı Anadolu damga mühürleri içinde en çok karşılaşılan formdur. Ulucak Höyük'te 4 tane (Kat. No. 096, 097, 099, 100), Yeşilova Höyük'te 2 tane (Kat. No. 108, 109), Ege Gübre yerleşiminde 2 tane (Kat. No. 110, 111), Dedecik-Heybelitepe (Kat. No. 112) ve Coşkuntepe'de (Kat. No. 113) birer tane, toplamda 10 damga mühür konik tutamaklı forma sahiptir.

3.1.2.1.1.3. Dörtgen Prizma Tutamaklılar

Dörtgen prizma biçiminde tutamağa sahip olan damga mühürlerden 3 tanesi Çatalhöyük yerleşiminden (Kat. No. 013, 025, 028), 1 tanesi Bademağacı Höyük yerleşiminden (Kat. No. 085) bilinmektedir. Çatalhöyük damga mühürlerinden 1 tanesi (Kat. No. 013) ip deliğine sahiptir. Diğer bir dörtgen prizma tutamaklı Çatalhöyük damga mühür buluntusunda ise (Kat. No. 025) köşeleri yuvarlatılmış bir biçim görülmektedir.

3.1.2.1.1.4. Tutamaksız Damga Mühürler

Herhangi bir tutamak çıkıntısı bulunmayan, sırt kısmı düz olarak tasarlanmış damga mühür örnekleri sadece Çatalhöyük'te (Kat. No. 017, 020, 026) görülmektedir.

3.1.2.1.1.5. Silindirik Tutamaklılar

Silindir olarak bilinen geometrik şekil biçiminde tasarlanmış damga mühür tutamakları bulunmaktadır. Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri içinde Çatalhöyük'ten (Kat. No. 032, 033) 2 örnek silindirik tutamaklı olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2.1.1.6. Ekleme Tutamaklılar

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinden, birisi Gökhöyük (Kat. No. 062) diğeri Höyücek (Kat. No. 089) yerleşiminden 2 damga mühürün ekleme tutamaklı olduğu düşünülmektedir. Mühürün sırt kısmında açılan bir kanal sayesinde bir alet veya aparat ucuna takılarak kullanıldıkları önerilmiştir (Umurtak, 1999/2000: 3; Akgün, 2019:591).

3.1.2.1.2. Tutamağında İp Deliği Bulunan Damga Mühürler

Damga mühürlerin bir kısmında, olasılıkla taşımayı kolaylaştırmak amacı ile ip deliği bulunmaktadır. Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri incelendiğinde kavisli ve konik biçimli tutamak formuna sahip damga mühürlerde ip deliği görüldüğü anlaşılmıştır. Söz konusu formlara göre iki alt başlıkta ip deliği bulunan damga mühürler incelenmiştir.

Anadolu damga mühürlerinde ip deliği bulunan buluntu sayısı toplam 32 tanedir. Bu buluntulardan 30 tanesi, iki alt başlık altında değerlendirilmiştir. Çatalhöyük'te ele geçen ip delikli bir damga mühüre (Kat. No. 013), daha önce dörtgen prizma tutamaklı damga mühürler başlığı altında değerlendirildiği için bu bölümde ayrıca yer verilmemiştir. Gökhöyük'te ele geçen bir damga mühür de (Kat. No. 063), ip deliğine sahip olduğu bilinmesine rağmen tutamak formu hakkında bilgiye ulaşamadığı için tutamak formu bilinmeyen damga mühürler başlığı altında değerlendirilmiştir (Akgün, 2019:812).

3.1.2.1.2.1. İp Delikli Kavisli Tutamaklı Damga Mühürler

Kavisli tutamağa ve ip deliğine sahip olan damga mühürlere Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Mersin-Yumuktepe yerleşiminde rastlanmaktadır. Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinden 24 tanesi ip delikli kavisli tutamaklı formdadır.

Orta Anadolu'da Çatalhöyük yerleşiminde 2 tane (Kat. No. 021, 039), Köşk Höyük'te 6 tane (Kat. No. 064, 065, 066, 067, 068, 070) ve Tepecik-Çiftlik yerleşiminde 3 tane (Kat. No. 071, 072, 074) olmak üzere toplam 11 damga mühür, ip delikli kavisli tutamak formuna sahiptir. Göller Bölgesi'nde Burdur Bölgesi buluntusu olarak verilen 1 adet (Kat. No. 094), Bademağacı Höyük (Kat. No. 078, 079, 080) ve Höyücek yerleşimlerinde (Kat. No. 091, 092, 093) üçer adet damga mühür bu formda yapılmıştır. Mersin – Yumuktepe yerleşiminde bulunan mühürlerden 6 tanesinin (Kat. No. 114, 116, 117, 119, 120, 121) ip delikli kavisli tutamak formuna sahip olduğu görülmektedir.

3.1.2.1.2.2. İp Delikli Konik Tutamaklı Damga Mühürler

İp delikli konik tutamaklı damga mühür formu Göller Bölgesi'nde Bademağacı Höyük yerleşiminden (Kat No. 076, 077, 081, 082, 083, 084) 6 örnek ile temsil edilmektedir.

3.1.2.1.3. Tutamak Formu Bilinmeyen Damga Mühürler

Tutamak formu bilinmeyen damga mühürler başlığı altında tutamak formu hakkında bilgiye erişilemeyen ve tutamağı kırık olarak ele geçtiği için formu hakkında sağlıklı bir sonuca varılamayan damga mühürler değerlendirilmiştir. Tutamağı kırık olan, bazı örneklerde tutamak

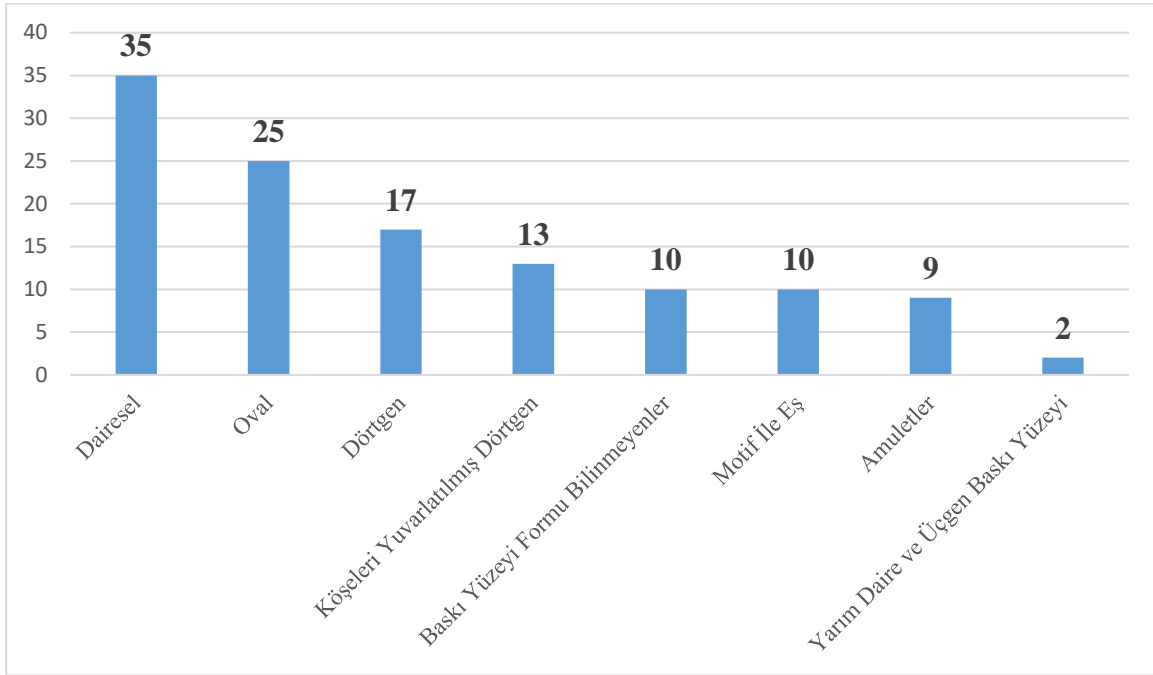
formu hakkında bir fikir verse de, bazı örneklerde tutamağı olup olmadığı dahi kestirilemeyen 32 damga mühür incelenmiştir.

Tutamağı kırık damga mühürlerin çoğunluğu Orta Anadolu Bölgesi'nden bilinmektedir. Bu bölgede ele geçen damga mühürlerden 22 tanesinin tutamağı kırıktır. Çatalhöyük damga mühürlerinin 20 tanesi (Kat. No. 004, 008, 009, 010, 014, 015, 023, 030, 031, 035, 036, 037, 044, 045, 046, 047, 049, 053, 056, 058) tutamağı kırık olarak ele geçmiştir. Bunlardan 10 tanesinin (Kat. No. 008, 014, 015, 030, 031, 044, 045, 053, 056, 058) tutamak formu hakkında bir şey söylemek zordur. Katalogda 008 ve 045 numarada belirtilen iki parça, bir amuletin parçası olarak değerlendirilmiştir. Çatalhöyük buluntusu diğer 10 adet damga mühür ise (Kat. No. 004, 009, 010, 023, 035, 036, 037, 046, 047, 049) tutamak formu hakkında bir fikir vermektedir. Bu damga mühürlerin de kavisli veya konik formda tutamakları olduğu düşünülmektedir. Tutamağı kırık olarak ele geçen bir diğer Orta Anadolu damga mühürü de Köşk Höyük'ten (Kat. No. 069) bilinmektedir. Bölgeden tutamak formu bilinmeyen son damga mühür ise Gökhöyük'te (Kat. No. 063) ele geçmiştir. Bu damga mühürün ip deliği olduğu bilgisine ulaşılmışsa da, tutamak formu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Göller Bölgesi'nde Höyücek yerleşiminden 1 adet damga mühür (Kat. No. 090) tutamağı kırık olarak ele geçmiştir. Batı Anadolu'da Ulucak Höyük buluntusu 3 adet (Kat. No. 098, 101, 102) ve Yeşilova Höyük buluntusu 5 adet (Kat. No. 103, 104, 105, 106, 107), toplamda 8 tane damga mühürün tutamağı kırıktır. Mersin-Yumuktepe yerleşiminde bir damga mühürün (Kat. No. 115) tutamak formu ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

3.1.2.2. Baskı Yüzeyi Formu Tipolojisi

Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri baskı yüzeyi formuna göre geometrik biçimli, motif ile eş baskı yüzeyli, amulet formlu ve baskı yüzeyi formu bilinmeyen damga mühürler olarak alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir (Tablo 3.4). Baskı yüzeyi formları kısaca tanımlandıktan sonra bölgelere ve yerleşimlere göre dağılımları hakkında bilgi verilmiştir. Her baskı yüzeyi formu başlığı altında, söz konusu baskı yüzeyi formunda görülen tutamak formları da belirtilmiştir.

Tablo 3.4. Anadolu damga mühürlerinde görülen baskı yüzeyi formlarının dağılımı

3.1.2.2.1. Dairesel Baskı Yüzeyi Formu

Daire ya da daireye yakın biçimli baskı yüzeyi formuna sahip damga mühürler, Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri içinde en sık karşılaşılan formdur. Çalışmada değerlendirilen damga mühürlerden 35 tanesi dairesel baskı yüzeyine sahiptir.

Orta Anadolu'da Çatalhöyük'ten 10 (Kat. No. 001, 002, 004, 009, 010, 016, 019, 020, 032, 033), Köşk Höyük'ten 3 (Kat. No. 064, 066, 069) ve Tepecik-Çiftlik yerleşiminden 4 (Kat. No. 071, 072, 074, 075) olmak üzere toplam 17 örnekle bilinmektedir. Çatalhöyük damga mühürlerinden dairesel baskı yüzeyi formuna sahip olanlar tutamak formuna göre incelendiğinde, 3 tanesinin konik tutamak formunda (Kat. No. 001, 002, 016), 1 tanesinin kavisli tutamak formunda (Kat. No. 019), 2 tanesinin silindirik tutamak formunda (Kat. No. 032, 033), 3 tanesinin tutamağı kırık olarak ele geçtiği (Kat. No. 004, 009, 010) ve 1 tanesinin de tutamaksız olarak (Kat. No. 020) yapıldıkları görülmektedir. Dairesel baskı yüzeyi formunda yapılmış olan, katalogda 020 numarada belirtilen tutamaksız damga mühür, baskı yüzeyinin dışbükey tasarlanmış olması yönünden diğer örneklerden ayrılmaktadır. Köşk Höyük yerleşiminde ele geçen dairesel baskı yüzeyi formuna sahip 3 damga mühürden 2 tanesi ip delikli kavisli tutamak formunda (Kat. No. 064, 066) yapılmıştır. Diğer damga mühür (Kat. No. 069) kırık olarak ele geçtiği için tutamak formu bilinmemektedir. Tepecik-Çiftlik yerleşiminde bulunan 5 damga mühürden 4 tanesi dairesel baskı yüzeyi formuna sahiptir. Bu damga mühürlerden 3 tanesi (Kat.

No. 071, 072, 074) ip delikli kavisli tutamak formunda, 1 tanesi (Kat. No. 075) konik tutamaklı formda yapılmıştır.

Göller Bölgesi damga mühürlerine bakıldığında dairesel baskı yüzeyi formunda yapılmış 7 damga mühür olduğu görülmektedir. Bunlardan 6 tanesi Bademağacı Höyük yerleşiminde (Kat. No. 076, 077, 081, 082, 083, 084), 1 tanesi Höyücek yerleşiminde (Kat. No. 089) ele geçmiştir. Bademağacı Höyük örnekleri ip delikli konik tutamaklı formda yapılmışlardır. Höyücek yerleşiminde ele geçen damga mühür ise, sırt kısmında bulunan birbirini kesen iki kanaldan dolayı ekleme tutamaklı olarak değerlendirilmiştir.

Batı Anadolu'da dairesel baskı yüzeyi formuna sahip 8 damga mühür ele geçmiştir. Ulucak Höyük yerleşiminden bilinen damga mühürlerden 3 tanesi (Kat. No. 096, 099, 100) konik tutamak formuna sahiptir. Yerleşimde ele geçen dairesel baskı yüzeyi formuna sahip diğer bir damga mühür ise (Kat. No. 102) kırık olarak ele geçtiği için tutamak formu hakkında kesin bir şey söylenememektedir. Yeşilova Höyük yerleşiminde bulunan dairesel baskı yüzeyi formuna sahip 3 damga mühür de (Kat. No. 105, 106, 107) kırık olarak ele geçtiği için tutamak formu hakkında yorum yapılmamıştır. Dedecik-Heybelitepe yerleşimi buluntusu damga mühürün ise (Kat. No. 112) konik formu bir tutamağı bulunmaktadır.

Mersin-Yumuktepe yerleşiminde ele geçen damga mühürlerden 3 tanesinde (Kat. No. 114, 117, 120) dairesel baskı yüzeyi formu görülmektedir. Söz konusu buluntuların tamamı ip delikli kavisli tutamak formuna sahiptir.

3.1.2.2.2. Oval Baskı Yüzeyi Formu

Oval biçimli baskı yüzeyi formu, geometrik biçimli baskı yüzeyi formu içinde en çok görülen ikinci formdur. Orta Anadolu'da Çatalhöyük, Gökhöyük ve Tepecik-Çiftlik yerleşmelerinde toplam 19 tane, Göller Bölgesi'nde Höyücek ve Suluin Mağarası'ndan toplam 4 tane, Batı Anadolu'da Yeşilova Höyük ve Mersin-Yumuktepe yerleşimlerinde birer tane olmak üzere toplam 25 örnekten bilinmektedir.

Çatalhöyük damga mühürlerinden 17 tanesi oval biçimli baskı yüzeyine sahip damga mühür olarak değerlendirilmiştir. Bunlardan 6 tanesi (Kat. No. 007, 022, 024, 027, 042, 051) kavisli, 5 tanesi (Kat. No. 012, 040, 041, 052, 061) konik, 1 tanesi (Kat. No. 021) ip delikli kavisli tutamak formuna sahiptir. Diğer 5 damga mühür (Kat. No. 023, 037, 046, 047, 056) kırık olarak ele geçmiştir. Gökhöyük yerleşiminde bulunmuş olan oval biçimli baskı yüzeyine sahip olan damga mühürün (Kat. No. 063) ip deliğine sahip olduğu bilgisi bulunsa da tutamak formu

hakkında bilgi bulunmamaktadır. Tepecik-Çiftlik yerleşiminde ele geçen oval biçimli baskı yüzeyli damga mühür (Kat. No. 073) kavisli tutamaklı formda yapılmıştır.

Göller Bölgesi'nde Höyücek yerleşiminde ele geçen 3 damga mühür oval biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Bu damga mühürlerden 2 tanesi (Kat. No. 091, 093) ip delikli kavisli tutamak formunda yapılmıştır. Bir damga mühür ise (Kat. No. 090) kırık olarak ele geçmiştir. Suluin Mağarası kazısında bulunmuş olan damga mühür (Kat. No. 095) ortasına yakın bir yerden kırılmış olarak ele geçişse de oval biçimli baskı yüzeyine ve kavisli tutamak formuna sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Batı Anadolu'da tek örnekle temsil edilen oval biçimli baskı yüzeyi formlu damga mühür (Kat. No. 108) Yeşilova Höyük'te bulunmuştur ve konik tutamak formuna sahiptir. Mersin-Yumuktepe buluntusu olan oval biçimli baskı yüzeyi formlu damga mühür ise (Kat. No. 119) ip delikli kavisli tutamaklı olarak yapılmıştır.

3.1.2.2.3. Dörtgen Baskı Yüzeyi Formu

Dörtgen biçimli baskı yüzeyi formuna dahil edilen damga mühürler çoğunlukla geometrik şekillerden dikdörtgen şeklinde olsalar da, kare veya dörtgen şekilli olanlar da bulunmaktadır. Kare ve dörtgen şekilli baskı yüzeyi formlu damga mühür örneği az olduğu için hepsi dörtgen biçimli baskı yüzeyi formu başlığı altında değerlendirilmiştir. Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri içinde, Orta Anadolu'da 7 tane, Göller Bölgesi'nde 6 tane, Batı Anadolu'da 3 tane, Mersin-Yumuktepe yerleşiminde 1 tane olmak üzere toplamda 17 örnek ile bilinmektedir.

Çatalhöyük yerleşmesinde ele geçen dörtgen baskı yüzeyi formuna sahip damga mühürlerden 3 tanesi kırık olarak ele geçmiştir. Tutamak formları ise birbirinden farklı özelliklerdedir. Orta kısmında kanal bulunan, bu kanalın olduğu yerden kırılmış olarak ele geçen ve sırt kısmı düz olan damga mühürün (Kat. No. 017) tutamaksız bir örnek olduğu düşünülmektedir. Dörtgen bir baskı yüzeyinin $\frac{1}{4}$ kısmı olduğu düşünülen, kırık olarak ele geçen diğer bir damga mühürün (Kat. No. 035) sırt kısmında kavislendirilerek oluşturulmuş bir çıkıntı bulunsa da, tutamak formu hakkında yorum yapılmamıştır. Dörtgen biçimli baskı yüzeyinin $\frac{3}{4}$ kısmı ele geçen damga mühür (Kat. No. 043) kavisli tutamak formuna sahiptir. Çatalhöyük'te bulunmuş olan dörtgen baskı yüzeyine sahip dördüncü damga mühür (Kat. No. 028) kareye yakın bir baskı yüzeyine ve dörtgen prizma şeklinde yapılmış bir tutamağa sahiptir. Orta Anadolu Neolitik yerleşimlerinden Gökhöyük'te bulunan 1 damga mühür (Kat. No. 062) dörtgen baskı yüzeyi formunda yapılmıştır. Bu damga mühürün sırt kısmı, açılmış olan bir kanal

dışında düz olarak tasarlanmıştır. Söz konusu kanal, damga mühürün bir ek parça takılarak kullanıldığını düşündürmektedir. Orta Anadolu'da ele geçen dörtgen biçimli baskı yüzeyi formuna sahip 2 damga mühür (Kat. No. 065, 068) Köşk Höyük'te bulunmuştur. Her iki damga mühürün de ip delikli kavisli tutamağı bulunmaktadır.

Göller Bölgesi'nde Bademağacı Höyük'te 4 tane, Höyücek ve Burdur Bölgesi buluntusu olarak belirtilen birer tane olmak üzere toplamda 6 damga mühür, dörtgen biçimli baskı yüzeyi formuna sahiptir. Bademağacı Höyük buluntusu olan damga mühürlerden 3 tanesi (Kat. No. 078, 079, 080) ip delikli kavisli tutamaktır. Bir damga mühürün ise (Kat. No. 085) dörtgen prizma biçimli tutamağı bulunmaktadır. Höyücek yerleşiminde ele geçen (Kat. No. 092) ve Burdur Bölgesi buluntusu (Kat. No. 094) olduğu belirtilen damga mühürlerin tutamakları ip delikli kavisli formda yapılmıştır.

Batı Anadolu Neolitik yerleşimlerinden Ulucak Höyük buluntusu olan 1 tane (Kat. No. 098), Yeşilova Höyük buluntusu olan 2 tane (Kat. No. 103, 104) damga mühür dörtgen biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Söz konusu damga mühürlerin üçü de kırık olarak geçmiştir. Yeşilova Höyük buluntusu olan, katalogda 104 numara ile belirtilen damga mühürün bir tutamağa sahip olup olmadığını söylemek zordur. Diğer 2 damga mühür ise (Kat. No. 098, 103) baskı yüzeyindeki motive kadar birbirine oldukça benzemektedir. Tutamak kısımları kırık olan mühürlerin kavisli veya konik formu tutamağı bulunduğu düşünülebilir.

Mersin-Yumuktepe yerleşiminde ele geçmiş olan taş malzemeden yapılmış bir damga mühür de (Kat. No. 115) dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Söz konusu damga mühür baskı yüzeyinin bir köşesinden kırılmıştır. Tutamak formu ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır.

3.1.2.2.4. Köşeleri Yuvarlatılmış Dörtgen Baskı Yüzeyi Formu

Dörtgen baskı yüzeyinden farklı olarak, köşeleri veya kenarları bombe verilerek yuvarlatılmış dörtgen biçimli bir baskı yüzeyi formudur. Çatalhöyük buluntusu olan 10 tane, Ulucak Höyük buluntusu olan 1 tane ve Mersin-Yumuktepe buluntusu olan 2 tane olmak üzere, toplam 13 damga mühür bu formda yapılmıştır.

Çatalhöyük buluntusu damga mühürlerden 3 tanesi (Kat. No. 003, 005, 006) kavisli tutamak formuna sahiptir. Bu örnekler kenar kısımlarından bombe verilerek yuvarlatılmışlardır. Katalogda 018, 054, 059 numarada belirtilen 3 damga mühür kısa kenarları yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyli ve konik tutamaklı olarak yapılmıştır. Kısa kenarlarından yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyine sahip bir başka Çatalhöyük damga mühürü de, katalogda 025 numarada verilmiştir. Söz konusu mühürün tutamağı dörtgen prizma şekilde yapılmış ve köşelerinden

yuvarlatılmıştır. Katalogda 026 numarada verilen damga mühür uzun kenarlarından yuvarlatılmış tutamaksız bir damga mühürdür. Söz konusu damga mühür dörtgen baskı yüzeyine sahip olan, katalogda 017 numara ile belirtilen damga mühürle oldukça benzemektedir. Çatalhöyük'te bulunmuş olan, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyine sahip olan diğer 2 damga mühür ise (Kat. No. 036, 044) kırık olarak ele geçmiştir. Tutamaklarının kavisli veya konik bir forma sahip olduğu düşünülse de, kırık olarak ele geçtikleri için kesin bir yorumda bulunulmamıştır.

Batı Anadolu'da Ulucak Höyük'te bulunmuş olan 1 damga mühürde (Kat. No. 097) kısa kenarlarından birisi yuvarlatılmış dörtgen biçimli baskı yüzeyi ve konik tutamak formu görülmektedir. Mersin-Yumuktepe yerleşiminde bulunmuş olan, katalogda 116 numarada belirtilen damga mühür köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Bu damga mühürün baskı yüzeyi dört parçaya ayrılmış her parçaya aynı motif işlenmiştir. Sırt kısmında ip delikli kavisli tutamak formu görülmektedir. Mersin-Yumuktepe buluntusu olan diğer bir damga mühür ise (Kat. No. 118) dört kenarından da bombeli, dörtgen bir baskı yüzeyi formu göstermektedir. Tutamağı kavisli formda olan söz konusu mühür, genel formuna bakıldığında ayak biçiminde tasarlanmış bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2.2.5. Yarım Daire ve Üçgen Baskı Yüzeyi Formları

Yarım daire ve üçgen biçimli baskı yüzeyi formları sadece Köşk Höyük damga mühürlerinde görülmektedir. Söz konusu formlarda sadece birer örnek bulunmaktadır. Hem yarım daire biçimli baskı yüzeyi formuna sahip olan damga mühürün (Kat. No. 067), hem de üçgen biçimli baskı yüzeyi bulunan damga mühürün (Kat. No. 070) tutamağı ip delikli kavisli formda yapılmıştır.

3.1.2.2.6. Motife İle Eş Baskı Yüzeyi Formu

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinin 10 tanesi, üzerinde bulunan motif ile aynı biçimi gösteren baskı yüzeyi formuna sahiptir. Söz konusu formun görüldüğü damga mühürlerden 5 tanesi Çatalhöyük'te (Kat. No. 011, 034, 038, 048, 055), 3 tanesi Bademağacı Höyük'te (Kat. No. 086, 087, 088) ve iki tanesi Ege Gübre yerleşiminde (Kat. No. 110, 111) ele geçmiştir.

Çatalhöyük kazılarında bulunan, katalogda 011 numarada belirtilen damga mühürün üzerinde merkezdeki baklava motifinin dört yanına ağız kısımları dışarıya açık şekilde yerleştirilmiş V motifleri bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin geneline bakıldığında bitkisel bir

biçim verildiği görülmektedir. Oldukça sağlam durumda ele geçen damga mühürün kavisli formda yapılmış tutamağı bulunmaktadır.

Çatalhöyük'te ele geçen başka bir damga mühürde (Kat. No. 034), baskı yüzeyini boydan boya kaplayan, birbirine paralel olarak yerleştirilmiş yay biçimli çizgisel motif bulunmaktadır. Bu motif mühürün baskı yüzeyine bumerang biçimli bir form vermiştir. Baskı yüzeyinin ve tutamağın bir kısmında kırıklar vardır. Mühürün sırt kısmında kavisli bir tutamak yer almaktadır.

Çatalhöyük damga mühürlerinden katalogda 038 numarada belirtilen örnek, höyüğün kuzey kazı alanı olarak bilinen kısmında ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde iç içe yerleştirilmiş zikzak motifi bulunmaktadır. Mühürün baskı yüzeyi de motifle uyumlu olarak tasarlanmıştır. Konik bir tutamağa sahiptir.

Motife uyumlu baskı yüzeyine sahip bir başka Çatalhöyük damga mühürü katalogda 048 numarada belirtilmiştir. Katalogda 038 numarada belirtilen örneğe benzeyen söz konusu damga mühür üzerinde, birbirine paralel dört çizgiden oluşan zikzak motifi yer almaktadır. Baskı yüzeyi formu, üzerindeki motifle benzerlik göstermektedir. Mühürün sırt kısmı kavislendirilerek tutamak oluşturulmuştur.

Çatalhöyük'te ele geçen, katalogda 055 numarada belirtilen damga mühürün baskı yüzeyinin merkezinde bir daire motifi bulunmaktadır. Mühürün gövdesinden ayrılan altı uzantı, baskı yüzeyine altı kollu bir yıldız biçimi vermektedir. Sırt kısmında konik formlu bir tutamak vardır.

Göller Bölgesi'nde Bademağacı Höyük yerleşmesinde ele geçen, üzerindeki motifle uyum gösteren baskı yüzeyine sahip üç damga mühürden katalogda 086 numarada belirtilen örnek üzerinde gamalı haç motifi bulunmaktadır. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyi formuna benzeyen damga mühürün üzerindeki motifin bir kısmı bu formun dışına taşıdığı için bu başlık altında değerlendirilmiştir. Kabartma şekilde yerleştirilen motif nedeni ile boyama amacıyla kullanılan bir pintadera olduğu düşünülmüştür. Tutamağı sırt kısmında kavislendirilerek oluşturulmuştur.

Bademağacı Höyük'te ele geçen, katalogda 087 numarada belirtilen damga mühür de motife uyumlu baskı yüzeyi formuna sahiptir. Mühürün baskı yüzeyinde sarmal motifi yer almaktadır. Sırt kısmında konik formlu bir tutamak bulunmaktadır.

Bademağacı Höyük buluntusu olan ve pintadera olarak tanımlanan, motife uyumlu baskı yüzeyine sahip bir diğer damga mühür katalogda 088 numarada verilmiştir. Mühürün baskı

yüzeyinde labirent motifini andıran, kıvrımlı bir motif bulunmaktadır. Baskı yüzeyi üzerindeki motife göre biçimlendirilen mühürün tutamağı kavislendirilerek oluşturulmuştur.

Batı Anadolu'da yer alan Ege Gübre Höyük'te ele geçen iki damga mühürün de baskı yüzeyi, üzerinde yer alan motifin şekillendirdiği bir biçime sahiptir. Katalogda 110 numarada belirtilen damga mühürün üzerinde bulunan üç parça sarmal motif, baskı yüzeyinin merkezinde birleşmektedir. Baskı yüzeyinin geneline bakıldığında üç yapraklı yonca biçimi görülmektedir. Mühürün konik biçimli tutamağı bulunmaktadır.

Baskı yüzeyini motifin biçimlendirdiği son damga mühür buluntusu da Ege Gübre Höyük'te ele geçmiştir. Katalogda 111 numara ile belirtilen damga mühürün yüzeyinde, ağız kısımları baskı yüzeyinin merkezinde dönük ve birleşik şekilde yerleştirilmiş U motifleri bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin geneline bakıldığında dört yapraklı yonca biçimli bir motif oluşturduğu gözlemlenmektedir. Sırt kısmında konik formu bir tutamak bulunmaktadır.

3.1.2.2.7. Amuletler

Amulet, kelime anlamı tılsım olan bir terimdir. Damga mühürlerin bir kısmının tılsım olarak yapılmış olmaları ihtimali göz önünde bulundurularak 9 damga mühür diğerlerinden ayrılarak değerlendirilmiştir. Çatalhöyük duvar resimlerinde karşılaşılan el, leopar, ayı gibi figürlerin, damga mühürlerin baskı yüzeyine bir motif olarak işlendiği görülmektedir (Türkcan, 2014:444). Bu nedenle bu damga mühürlerin baskı yüzeyleri de üzerlerinde bulunan motiflerden ayrı olarak bir motif gibi değerlendirilecektir (Bkz. Bölüm 3.1.2.3.4, Bölüm 3.1.2.3.7, Bölüm 3.1.2.3.8, Bölüm 3.1.2.3.10, Bölüm 3.1.2.3.23).

Çatalhöyük ikonografisinde özel bir yeri olduğu anlaşılan söz konusu motiflerden leopar figürü, Mellaart dönemi kazılarında bulunan bir duvar kabartmasında ve benzer şekilde işlenmiş bir damga mühürde görülmektedir (Şekil 3.1). Katalogda 039 numarada belirtilen leopar figürlü damga mühür, 2003 yılı kazı sezonunda kırık olarak bulunmuştur. Sağlam olarak ele geçen kısımda gövde ile birlikte birbirine bitişik olarak tasvir edilmiş iki bacak ve sırtın üst kısmında bir çizgi ile gövdeden ayrılarak betimlenmiş kuyruğun bir kısmı görülmektedir. Leoparın postunda bulunan benekler, gövde üzerinde daire şeklinde motiflerle betimlenmiştir. Damga mühürün ip delikli kavisli tutamak formu, sahibinin bu nesneyi yanında taşımak isteyeceği türden özel bir nesne olduğunu düşündürmektedir.

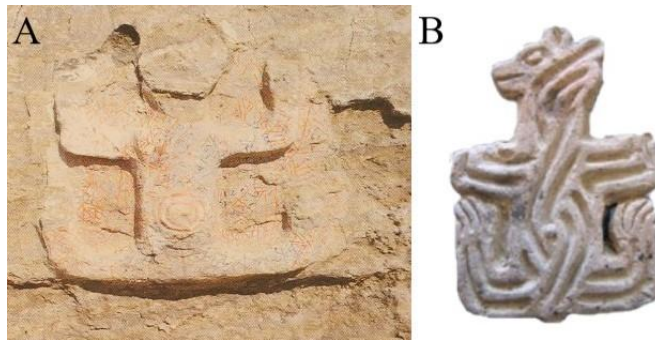
Şekil 3.1. Çatalhöyük buluntusu leopar kabartması ve damga mühürü

Kaynak: (A- Mellaart, 2003:27; B- Türkcan, 2003; Türkcan, 2013:239, 242)

Çatalhöyük'te bulunmuş olan amulet tarzı diğer bir damga mühür de katalogda 050 numarada belirtilmiştir. Duvar resimleri içinde kabartma bir motif olarak karşılaşılan ayı figürü, bu damga mühürde net olarak görülmektedir (Şekil 3.2). Ön ayaklarının aynı seviyeden özellikle kırıldığı anlaşılan mühür, bu kırık kısımlar haricinde eksiksiz olarak ele geçmiştir. Ön ve arka ayakların iki yana açılmış ve başın sol profilden betimlendiği mühürün baskı yüzeyinde çizgisel bezeme yapılmıştır. Tutamak formu kavislidir.

Şekil 3.2. Çatalhöyük buluntusu ayı kabartması ve damga mühürü

Kaynak: (A- Mellaart, 2003:52; B- Türkcan, 2013:239)

Anadolu damga mühürleri içerisinde, Çatalhöyük buluntusu olan leopar ve ayı betimli bu iki damga mühür benzersizdir. Çatalhöyük duvar kabartmalarında da görülen bu figürlerin damga mühür üzerinde bir figürin gibi ince bir şekilde işlenmiş olması, bu nesnelerin bir çeşit tılsım olarak kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Mellaart dönemi kazılarında ortaya çıkartılan duvar kabartmaları, kendisi tarafından 'Ana Tanrıça' tasviri olarak yorumlanmıştır. Göbekli, kol ve bacakları iki yana açık şekilde betimlenen bu figürün kolları aynı seviyeden kırılmıştır (Mellaart, 1967:114-115). Bu kabartma ile benzer tasvir edilmiş olan ayı biçimli damga mühürün de kollarının aynı şekilde kırılmış olması, söz konusu kabartmanın da ayı figürü olarak düşünülmesi gerektiğini göstermiştir. Leopar figürünün de Çatalhöyük insanları için önemli olduğu anlaşılmaktadır. Leopar biçimli damga mühür buluntusu, Mellaart dönemi kazılarında ele geçen ve simetrik olarak yapılmış olan, yüzleri birbirine dönük leopar tasviri ile oldukça benzemektedir. Bu iki figürün Çatalhöyük insanların hayatında özel bir yere sahip olması, söz konusu damga mühür buluntularının sıradan bir işlevinin olmadığını düşündürmektedir (Türkcan, 2007:257-258).

Çatalhöyük'ün erken tabakalarında duvar resimleri ve kabartmalarında görülen bu figürlerin daha geç tabakalarda, kendi imgesini üretebilme özelliği olan damga mühürler üzerinde görülmeye başlaması, bir anlamı ve değeri olan bu figürlerin haneler arasında değiş tokuş ve saygınlık nesnesi oldukları kanısını uyandırmaktadır. Aynı zamanda bu damga mühürlerin topluluk içinde önemli bir yeri olan bireyler tarafından kullanılan veya taşınan özel bir eşya ya da bir klana ait sembol olarak da kullanılmış olabileceği düşünülebilir (Türkcan, 2007:258).

Katalogda 045 numarada belirtilen pişmiş topraktan figüratif parça da amulet tarzı bir damga mühüre ait olmalıdır. Olasılıkla yine ayı figürünün sembolize edildiği bu örnek, tek bir bacadan ibarettir. Söz konusu parça üzerinde bacağın kıvrımını takip eden bir çizgisel bezeme bulunmaktadır. Figürün ayağının ucunda iki çizgisel bezeme ile pençe kısmı betimlenmiştir.

Çatalhöyük kazılarında 2008 sezonunda ele geçen amulet biçimli bir diğer damga mühür çalışmanın katalogunda 057 numarada belirtilmiştir. Damga mühürün baskı yüzeyinde nokta, yay ve çizgisel bezemelerden oluşan bir motif kompozisyonu bulunmaktadır. Baskı yüzeyi formu kenarlardan bombe verilmiş dörtgen biçimine benzemektedir. Kısa kenarlardan birisinde üç parça uzantı bulunmaktayken, diğer kısa kenarda ağız kısmı mühürün baskı yüzeyine dönük bir yay biçimi görülmektedir. Uzun kenarlarda neredeyse simetrik olarak yerleştirilmiş çıkıntılar vardır. Baskı yüzeyinin geneline bakıldığında bir hayvan başı biçimi görülmektedir. Mühürün kavisli forma sahip bir tutamağı bulunmaktadır.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri arasında benzersiz olan el biçimli baskı yüzeyine sahip damga mühür örnekleri Çatalhöyük yerleşimine özgü bir baskı yüzeyi formudur. Duvar resimlerinde de sıkça karşılaşılan el motifinin, Çatalhöyük ikonografisinde de özel bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.3). El sembolünün, bir tür koruyucu veya ruhlarla iletişim kurmak amacı ile kullanılan tılsımlar olduğu düşünülmektedir (Mellaart, 1967:165; Hodder, 1999:190). Bu nedenle el biçimli damga mühürleri de amulet olarak değerlendirmek mümkündür.

Şekil 3.3. Çatalhöyük buluntusu el biçimli duvar resimi ve damga mühürleri

Kaynak: (A- Mellaart, 2003:66; B- Türkcan, 1999:76; C- Türkcan, 1999:77; D- Türkcan, 1999:78; E- Türkcan, 2013:239; F- Meskill, Nakamura ve Arntz, 2017:190-192).

El biçimli baskı yüzeyi formu, başparmak ve küçük parmağın avuç içinin iki yanında yer aldığı ve ortadaki üç parmağın bir çizgi ile birbirinden ayrılarak belirtildiği bir baskı yüzeyi biçimidir. El biçimli baskı yüzeyi formlu damga mühürler genel olarak, gövdeden ayrılan bu detay kısımları kırık olarak ele geçmiştir.

Çatalhöyük kazılarında, Mellaart dönemi de dahil olmak üzere, şu ana kadar beş adet el biçimli damga mühür bulunmuştur. Bunlardan üç tanesi Mellaart dönemi kazılarında tespit edilmiştir ve hepsi IV. tabakaya ait oldukları belirtilmiştir. Diğer iki mühür Hodder dönemi

kazılarında ele geçmiştir. Biri çöplük alanında, diğeri dolgu toprağı içinde bulunduğı için hangi tabakaya ait oldukları tespit edilememiştir.

El biçimli damga mühürlerden katalogda 013 numarada belirtilen mühür avuç içi kısmından itibaren kırık olarak ele geçmiştir. Başparmak ve küçük parmağın olması gereken kısımlar bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu damga mühür dörtgen biçimli baskı yüzeyi formu olarak değerlendirilmiştir. Ancak mühürün sağlam ele geçen kısmında, elin ortadaki üç parmağının olması gereken bölüm, katalogda 058 ve 060 numarada belirtilen mühürlerde olduğu gibi birer çizgi ile birbirinden ayrılmıştır. Ayrıca parmakların üzerinde yer alan eğri çizgilerden oluşan bezeme de birbirinin neredeyse aynısıdır. Dörtgen prizma biçiminde tutamağı bulunan damga mühürün ip deliğı de bulunmaktadır.

Çatalhöyük'te ele geçmiş el biçimli baskı yüzeyli bir diğeri damga mühür katalogda 014 numarada belirtilmiştir. Bu damga mühür de kırık olarak ele geçmiştir. Başparmak ya da küçük parmak olabilecek parmaklardan bir tanesi sağlam durumdadır. Diğeri parmaklar ve mühürün tutamağı kırılmıştır.

Katalogda 015 numarada yer alan, Mellaart dönemi kazılarında bulunmuş olan damga mühür, avuç içinin bir kısmı ve başparmak ya da küçük parmak olabilecek parmaklardan birisi kırık olarak ele geçmiştir. Mühürün tutamak kısmı da kırıldığı için tutamak formu hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Söz konusu bu mühürü Türkcan, ayı pençesi olarak tanımlamaktadır (2007:261).

El biçimli baskı yüzeyli diğeri bir damga mühür 2008 kazı sezonunda, çöplük tabakası içinde bulunmuştur ve katalogda 058 numarada belirtilmiştir. Orta kısımda yer alan üç parmak ve en dış kısımda yer alan parmaklardan birisi ya kısmen ya da tamamen kırılmıştır. Üzerinde yer alan motifler, avuç içi kısmında yer alan sarmal motifi haricinde, katalogda 060 numarada verilmiş olan damga mühür ile oldukça benzemektedir.

Sağlam duruma en yakın olarak bulunan örnek 2017 yılı kazı sezonunda ele geçmiş olan, katalogda 060 numarada belirtilen damga mühürdür. Avuç içinde iç içe daire motifi bulunan mühürde başparmak ve küçük parmak kısmen kırık olarak bulunmuştur. Ortada yer alan üç parmağı oluşturan kısımlar birbirinden birer çizgi ile ayrılmıştır. Bu damga mühürün tutamağı koniktir.

3.1.2.2.8. Baskı Yüzeyi Formu Bilinmeyenler

Damga mühürler kullanım biçimi, süresi ve yapıldıkları malzeme niteliği nedeni ile genellikle kırık olarak ele geçen buluntulardır. Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinden 10 tanesinin baskı yüzeyi formunu anlamak bu sebeple çok güçtür.

Çatalhöyük damga mühürlerinden 6 tanesinin baskı yüzeyi formu kesin olarak bilinmemektedir. Katalogda 008 numarada belirtilen damga mühür, bir kolye ya da küpe gibi bir ip veya başka bir aparat ucunda sallanan bir nesnenin parçası olmalıdır. Olasılıkla düz bir kenarı olan baskı yüzeyine sahip olan, katalogda 029 numarada yer verilen damga mühür parçasının kavisli bir tutamağı olduğu anlaşılmaktadır. Düz bir kenarı ve yuvarlatılmış bir köşesi ele geçen, katalogda 030 numarada bulunan damga mühür parçasının tutamak formu bilinmemektedir. Çatalhöyük'te bulunmuş olan bir diğer damga mühür parçası da katalogda 031 numarada yer almaktadır. Üzerinde nokta ve V motifleri bulunan parçasının sırt kısmı kavisli olsa da tutamak formu görülmemektedir. Katalogda 049 numarada bulunan kırık damga mühürün baskı yüzeyi formu hakkında tahmin yürütmek mümkünse de, benzer baskı yüzeyi formu bilinmemektedir. Deltoid adı verilen geometrik bir şekle benzediği tahmin edilen baskı yüzeyinin uzun kenarlarının dışarıya çıkma yapan kısımlarında birer uzantı bulunduğu ve bir tutamağı olduğu kırık kısımlardan anlaşılmaktadır. Çatalhöyük'te ele geçen diğer bir damga mühür parçası katalogda 053 numarada belirtilmiştir. Söz konusu parçadan mühürün baskı yüzeyi ve tutamak formu anlaşılmamaktadır.

Baskı yüzeyi formu bilinmeyen diğer bir damga mühür Ulucak Höyük'te bulunmuş olan, katalogda 101 numarada yer alan damga mühür parçasıdır. Kenar kısmının çok küçük bir parçası ele geçen damga mühürün üzerinde yer alan motif baskı yüzeyinin oval ya da dairesel bir formu olduğunu düşündürmektedir. Batı Anadolu damga mühürlerinden Yeşilova Höyük buluntusu olan, katalogda 109 numarada belirtilen damga mühür parçası konik bir tutamağa aittir. Baskı yüzeyi tamamen kırık olan damga mühür, olasılıkla dairesel bir baskı yüzeyi formuna sahip olmalıdır. Coşkuntepe'de yüzey buluntusu olarak ele geçen, katalogda 113 numarada belirtilen damga mühür parçası baskı yüzeyinin ¼'ü kadardır. Düz kenar ve yuvarlatılmış köşe parçasından anlaşıldığı kadarı ile köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyi formuna ve sırt kısmının eğimli yapısından kavisli tutamak formuna sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Mersin-Yumuktepe yerleşiminde ele geçen, katalogda 121 numarada belirtilen damga mühür, kulp kısmından kırılmış bir seramik kap parçası üzerine çizgisel bezeme yapılarak oluşturulmuş gibi görünmektedir. Sırt kısmında ip delikli kavisli bir tutamak bulunmaktadır.

3.1.2.3. Motif Tipolojisi

Yazının icadından çok daha önceki zamanlarda da insanların mallarını saymak ve kendilerine ait olanı diğerlerinden ayırmak için bir takım işaretler kullandığı tahmin edilmektedir (Schmandt-Besserat, 2007:3; Diamond, 2013:281-283). Günümüzde bu türden işaretler eski Yunanca ‘antlaşma işareti, anı parçası, işaret’ anlamlarına gelen sembol kelimesi ile tanımlanmaktadır (Gadamer, 2005:47). Bu açıdan bakıldığında damga mühürlerin üzerinde bulunan motifleri sembol olarak değerlendirmek mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde Anadolu damga mühür geleneğinde görülen motifler 23 alt başlıkta değerlendirilmiştir.

3.1.2.3.1. Eş Merkezli Daire Motifi

Damga mühürün baskı yüzeyinin merkezine yerleştirilen daire motifini daha büyük ölçeklerde birden fazla kez tekrarlayan bir motiftir (Bkz. Ek 2-1). Orta Anadolu’da Çatalhöyük’te (Kat. No. 001) ve Tepecik-Çiftlik Höyük’te (Kat. No. 075) ele geçen dairesel baskı yüzeyi biçimli iki damga mühür üzerinde eş merkezli daire motifi görülmektedir. Bu mühürlerin ikisinde de merkezde yer alan daire oyuk biçiminde negatif olarak işlenmiştir. Göller Bölgesi’nde Bademağacı Höyük’te bulunmuş olan damga mühürlerden 4 tanesinde eş merkezli daire motifi ana motif olarak tek başına görülmektedir. Söz konusu damga mühürlerden 2 tanesinde (Kat. No. 76 ve 82) merkezdeki daire pozitif olarak, diğer 2 tanesinde (Kat. No. 081 ve 084) merkezdeki daire motifi negatif olarak işlenmiştir. Batı Anadolu’da ele geçen damga mühürlerden Ulucak Höyük’te bulunan 2 tanesi (Kat. No. 096 ve 100), Yeşilova Höyük’te (Kat. No. 106) ve Dedecik-Heybelitepe yerleşiminde (Kat. No. 112) birer tanesi üzerinde eş merkezli daire motifi görülmektedir. Söz konusu damga mühürlerin tamamında merkezdeki daire motifi pozitif olarak işlenmiştir.

3.1.2.3.2. Helezonik Sarmal Motifi

Sarmal motifi, bir merkezden başlayan ve birbirinin üzerine sarılarak genişleyen çizgisel bir bezeme ögesidir. İnsanların doğada görüp, kopyalayabilecekleri bir motiftir (Bkz. Ek 2-2). Baskı yüzeyinin merkezinde bir noktadan başlayarak genişleyen kıvrımlarla bir helezon oluşturan bu motif ile bezenmiş 3 damga mühürden 2 tanesi Çatalhöyük (Kat. No. 002, 016), bir tanesi de Ulucak Höyük (Kat. No. 102) buluntusudur.

3.1.2.3.3. Artı/Haç Motifi

Haç ya da artı motifi, insanların çok eski zamanlardan itibaren kullandıkları bir motiftir (Bkz. Ek 2-3). Klasik olarak birbiri ile kesişen iki çizgiden oluşmaktadır. Birbirine paralel iki

veya daha fazla çizgiden oluşan örnekleri de bulunmaktadır. Haç motifi ile bezenmiş damga mühürlerde, genellikle motifin kolları arasında kalan alanlar başka motifler ile bezenmiştir.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinden 7 tanesinde haç motifi görülmektedir. Bu mühürlerden Çatalhöyük buluntusu olan ve baskı yüzeyi formu açısından da birbirine oldukça benzeyen 2 tanesinde (Kat. No. 004, 032) haç motifi ile ayrılan bölümler dik açılı, şevron motifleri ile doldurulmuştur. Çatalhöyük buluntusu olan bir başka damga mühürün (Kat. No. 009) baskı yüzeyinde birbiri ile kesişen iki çizgiden oluşan sade bir artı motifi bulunmaktadır. Bu damga mühürde motifin arasındaki bölümler boş bırakılmıştır. Benzer şekilde motifin arasındaki alanların boş bırakıldığı bir diğer Çatalhöyük buluntusu damga mühür üzerinde (Kat. No. 033), bir tanesi üç, diğeri dört paralel çizgiden oluşan haç motifi görülmektedir. Birden fazla çizgi ile oluşturulmuş haç motifinin görüldüğü, Tepecik - Çiftlik Höyük buluntusu olan bir başka damga mühürde ise (Kat. No. 074) motifin kolları arasında kalan bölümler baskı yüzeyinin merkezine verev şeklinde yerleştirilmiş çizgisel tarama ile bezenmiştir. Çatalhöyük buluntusu olan başka bir damga mühürün (Kat. No. 040) baskı yüzeyinde, uç kısımları merkeze dönük ve dört yöne bakan iç içe şevron motifleri arasında pozitif şekilde görülen haç motifi bulunmaktadır. Şevron motiflerinin her birinin içinde nokta bezemeler görülmektedir. Haç motifinin görüldüğü bir diğer damga mühür (Kat. No. 079) Bademağacı Höyük buluntusudur. Kırık olarak ele geçen mühürün baskı yüzeyinin dörtgen formlu olduğu düşünülmektedir. Baskı yüzeyinin haç motifi ile ayrıldığı bölümlerden üç tanesi, Çatalhöyük buluntularında (Kat. No. 004, 032, 040) olduğu gibi şevron motifleri ile son bölüm ise geometrik motifleriyle doldurulmuştur.

Bademağacı Höyük kazılarında ele geçen bir damga mühür (Kat. No. 086) birbirini tam ortadan kesen iki çizgiden oluşan bir haç bezemenin, her bir kolunun dik açılı birer çizgi ile uzatılmış biçimi ile bezenmiştir. Bu motifin kollarını oluşturan bezeme gamma sembolüne benzediği için gamalı haç veya svastika motifi adı ile anılmaktadır.

3.1.2.3.4. Pseudomeander Motifi

Adını Menderes Nehri'nin kıvrımlarından alan, dik açılı ya da eğri çizgilerden oluşan meander motifinden farklı olarak, uçları birbirine bakar şekilde süreklilik göstermeyen motife pseudomeander adı verilmektedir (Bkz. Ek 2-4). Bu motifin bilinen en erken örnekleri Ukrayna'daki Üst Paleolitik dönem yerleşmesi olan Mezin'de bulunmuştur (Türkcan, 2006:47). Pseudomeander motifinin görüldüğü 18 damga mühürden 15 tanesi Çatalhöyük, 1 tanesi Tepecik – Çiftlik Höyük ve 2 tanesi de Höyücek buluntusudur.

Pseudomeander motifi görülen Çatalhöyük buluntusu 8 damga mühür (Kat. No. 010, 015, 017, 018, 019, 023, 026, 050) nokta motifini merkez alan ve bu motifi çevreler şekilde bezenmiştir. Bu damga mühürlerden amulet olarak değerlendirilen 1 tanesi (Kat. No. 015) el biçimli, 1 tanesi de (Kat. No. 050) ayı biçimli baskı yüzeyine sahiptir. Sırt kısmı düz olarak yapılmış olan 2 damga mühürün (Kat. No. 017, 026) baskı yüzeyi derin kazıma yöntemi ile oluşturulmuş bir kanal ile iki kısma ayrılmıştır. Her iki örnek de bu kısımdan kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyi formu, tutamaksız tasarlanmış sırt kısmı ve üzerindeki motif ile birbirinin neredeyse aynısı olan bu iki mühür arasındaki belirgin tek fark, katalog numarası 026 olan buluntunun baskı yüzeyi kenarından sırt kısmına doğru taşan bezemeleridir. Nokta motifini çevreleyen pseudomeander motifinin görüldüğü ve birbirine benzeyen Çatalhöyük buluntusu 2 damga mühür (Kat. No. 019, 023) dairesel baskı yüzeyine sahiptir. Nokta motifini merkez alan pseudomeander motifli son damga mühürde (Kat. No. 010), baskı yüzeyinin kenarlarına yerleştirilmiş sarmal bezeme ve pseudomeander motifinin yanında çizgi bezeme görülmektedir.

Çatalhöyük damga mühürlerinden bir tanesi (Kat. No. 027) çizgisel bir motifi, bir diğeri ise (Kat. No. 043) baklava biçimli bir motifi çevreleyen pseudomeander motifi ile bezenmiştir. Pseudomeander motifinin birbiri içine girdiği ve arasında motif bulunmayan 6 damga mühürden 3 tanesi Çatalhöyük (Kat. No. 006, 030, 046), 1 tanesi Tepecik – Çiftlik Höyük (Kat. No. 073), diğer 2 tanesi de Höyücek (Kat. No. 091, 092) buluntusudur. Pseudomeander motifinin baskı yüzeyine pozitif olarak işlendiği ve motifi oluşturan uzantıların uç kısımlarında birer nokta bezeme bulunan tek örnek (Kat. No. 025) Çatalhöyük'te ele geçmiştir. Pseudomeander motifinin baskı yüzeyini ikiye ayırdığı ve her iki bölümde simetrik olarak yerleştirilmiş daire motifleri görülen bir başka damga mühür de (Kat. No. 049) Çatalhöyük buluntusudur.

3.1.2.3.5. Şevron Bezeme İle Çevrelenmiş Motif

Nokta, çizgisel veya baklava biçimli bir motifin şevron motifi ile çevrelendiği Çatalhöyük buluntusu olan 6 damga mühür (Kat. No. 007, 024, 031, 035, 037, 061) bu grupta değerlendirilmektedir (Bkz. Ek 2-5). Bu buluntulardan 3 tanesi (Kat. No. 007, 024, 061) üzerindeki motif ve baskı yüzeyi formu açısından birbirine oldukça benzemektedir. Yay motiflerinin kesiştiği baskı yüzeyinin merkezindeki şevron motifinin görüldüğü bir damga mühür (Kat. No. 037) diğer örneklerle göre daha farklı olarak tasarlanmıştır. Kırık olarak ele geçen iki damga mühürden bir tanesinde (Kat. No. 31) nokta bezemenin etrafında şevron motifi görülürken, diğer damga mühürde (Kat. No. 035) şevron motifinin içinde nokta yerine baklava dilimi şeklinde bezeme görülmektedir.

3.1.2.3.6. Floral Motifi

Neolitik dönem Anadolu damga mühür geleneğinde baskı yüzeyi formunun ve üzerindeki motiflerin bütünde bitkisel bir biçim aldığı 3 örnek ele geçmiştir (Bkz. Ek 2-6). Bunlardan iki tanesi Çatalhöyük (Kat. No. 011, 055), bir tanesi de Ege Gübre (Kat. No. 111) buluntusudur. Çatalhöyük'te ele geçen damga mühürlerden bir tanesinin (Kat. No. 011) merkezinde baklava dilimi biçimli bir bezeme bulunmaktadır. Bu bezemenin köşelerine denk gelen kısımlarda, ağız kısımları baskı yüzeyinin dışına dönük şekilde eklenmiş şevron motifler bulunmaktadır. Çatalhöyük buluntusu olan diğer damga mühürde ise (Kat. No. 055) baskı yüzeyinin merkezinde daire biçimli bir bezeme görülmektedir. Baskı yüzeyinden dışarıya doğru çıkma yapan uzantılar mühüre bütünde floral bir biçim kazandırmaktadır. Ege Gübre yerleşiminde ele geçen damga mühürün (Kat. No. 111) baskı yüzeyinde ağız kısımlarından birleştirilmiş 4 tane 'U' biçimli motif, mühüre dört yapraklı yonca biçimi vermiştir.

3.1.2.3.7. Dalga Motifi

Çatalhöyük buluntusu, el biçimli 3 damga mühürde (Kat. No. 013, 058, 060) görülen bir motiftir (Bkz. Ek 2-7). Söz konusu motif, zikzak motifinin eğimli kıvrımları olan bir biçimi olarak da değerlendirilebilir. El biçimli baskı yüzeyine sahip olan damga mühürlerin çizgi bezeme ile belirtilen parmak kısımları üzerinde görülen bu motif, katalog numarası 058 olan buluntunun avuç içini oluşturan kısmının kenarı boyunca da kullanılmıştır.

3.1.2.3.8. Çizgi ve Nokta Bezemeli Motif

Baskı yüzeyine belli bir düzende yerleştirilmemiş çizgi ve nokta bezeme ile oluşturulmuş bir motiftir (Bkz. Ek 2-8). Çatalhöyük buluntusu olan bir tanesi el biçimli (Kat. No. 014), diğeri dairesel baskı yüzeyi formlu (Kat. No. 020) iki damga mühürde görülmektedir. El biçimli damga mühürün avuç içi kısmında şevron oluşturan çizgisel bezeme bulunurken, diğer damga mühür ortasından derin kazıma ile iki bölüme ayrılmıştır.

3.1.2.3.9. Simetrik Eğri Çizgi Motifi

Baskı yüzeyine simetrik olarak yerleştirilmiş eğri çizgilerden oluşan bezeme ile oluşturulmuş bir motiftir (Bkz. Ek 2-9). Çatalhöyük damga mühürlerinden 2 tanesinde (Kat. No. 021, 041) görülmektedir. Baskı yüzeyi simetrik eğri çizgiler ile bölümlere ayrılmış ve oluşturulan alanlar çizgi bezemeler ile doldurulmuştur.

3.1.2.3.10. Simetrik Yerleştirilmiş Eğri Çizgi, Üçgen ve Şevron Motifi

Çatalhöyük damga mühürlerinden 2 tanesinde görülen bir motiftir (Bkz. Ek 2-10). Bu buluntulardan bir tanesi (Kat. No. 022) oval baskı yüzeyi formuna sahipken, diğeri (Kat. No. 057) amulet olarak değerlendirilmiştir. Her iki mühürde de baskı yüzeyinin uzun kenarlarına eğri çizgi bezemeler yerleştirilmiştir. Oval baskı yüzeyli damga mühürde eğri çizgi bezemeden kalan alanlar simetrik olarak yerleştirilmiş şevron ve üçgen bezemeler ile doldurulmuştur. Amulet olarak değerlendirilen damga mühürde de eğri çizgi bezemeden arta kalan alanlar benzer şekilde simetrik yerleştirilmiş üçgen ve şevron motifleri ile bezenmiştir.

3.1.2.3.11. Zikzak Motifi

Zikzak motifi, birbirini ters açılar ile kesen kırık çizgilerden oluşmaktadır. Dalga motifine benzeyen ancak daha keskin kıvrımları olan bir bezeme motifidir (Bkz. Ek 2-11). Anadolu damga mühürlerinde 4 tanesi Çatalhöyük, bir tanesi de Coşkuntepe buluntusu olan toplam 5 örneği bilinmektedir. Çatalhöyük buluntusu olan ve kırık olarak ele geçen 2 damga mühürde (Kat. No. 005, 056) zikzak motifinin kıvrımları arasına nokta bezeme yapılmıştır. Çatalhöyük buluntusu olan diğer 2 damga mühür (Kat. No. 038, 048) zikzak motifinin biçimlendirdiği baskı yüzeyi formuna sahiptir. Coşkuntepe buluntusu olan damga mühür (Kat. No. 113) kırık olarak ele geçmiştir ve baskı yüzeyi üzerinde sık tekrarlanmış zikzak motifi görülmektedir.

3.1.2.3.12. Çizgi Bezemeli Zikzak Motifi

Baskı yüzeyinin zikzak motifi ile bezendiği ve bu motifin arasında kalan alanların çizgi bezeme ile doldurulduğu bir motiftir (Bkz. Ek 2-12). Anadolu damga mühür geleneği içinde Çatalhöyük (Kat. No. 042) ve Bademağacı Höyük (Kat. No. 085) buluntusu iki damga mühürde görülmektedir.

3.1.2.3.13. Simetrik Sarmal Motifi

Sarmal motifinin, damga mühürün baskı yüzeyine simetrik olarak yerleştirildiği ve genellikle baskı yüzeyinin merkezinde birbirine bağlanan bir motiftir (Bkz. Ek 2-13). Çatalhöyük buluntusu 4 tane (Kat. No. 051, 052, 054, 059), Bademağacı (Kat. No. 087), Yeşilova Höyük (Kat. No. 108) ve Ege Gübre (Kat. No. 110) buluntusu birer tane olmak üzere 7 damga mühürde görülmektedir. Çatalhöyük buluntusu olan iki damga mühürde (Kat. No. 051, 052) sarmal motifleri baskı yüzeyinin merkezinde birbirine bağlanırken, diğer iki damga mühürde (Kat. No. 054, 059) sarmal motifleri birbirinden bağımsız olarak simetrik yerleştirilmiştir. Çatalhöyük buluntusu olan bu örneklerde motif negatif olarak işlenmiştir.

Bademağacı Höyük ve Yeşilova Höyük buluntusu olan damga mühürler, baskı yüzeyinin merkezinde birbirine bağlanan ve pozitif olarak işlenmiş biçimdedir. Simetrik sarmal motifinin en sıra dışı örneği ise Ege Gübre yerleşiminde ele geçen buluntudur. Söz konusu damga mühürün baskı yüzeyi, üzerindeki üç sarmal motifi ile biçim kazanmıştır. Sarmal motifleri pozitif olarak işlenmiştir ve baskı yüzeyinin merkezinde birbirine bağlanmaktadır.

3.1.2.3.14. Çizgi Tarama İle Oluşturulmuş Kafes Motifi

Çizgi tarama bezeme ile oluşturulmuş ağ ya da kafes biçimli bir motiftir (Bkz. Ek 2-14). Çatalhöyük (Kat. No. 008), Köşk Höyük (Kat. No. 065) ve Höyücek (Kat. No. 089) buluntusu 3 damga mühürde görülmektedir. Baskı yüzeyinin verev kesişen çizgi tarama ile bezendiği Çatalhöyük ve Köşk Höyük buluntularından farklı olarak, Höyücek buluntusu olan damga mühür paralel çizgi bezeme ile doldurulmuş ve bu motif ortasından geçen tek çizgi ile bezenmiştir.

3.1.2.3.15. Panellere Ayrılmış Motif

Dairesel baskı yüzeyi formunun çizgi bezeme ile panellere ayrıldığı ve her bölümün bezeme unsurları ile doldurulduğu bir motiftir (Bkz. Ek 2-15). Anadolu damga mühürleri içerisinde Köşk Höyük (Kat. No. 064), Ulucak Höyük (Kat. No. 099), Yeşilova Höyük (Kat. No. 107) ve Mersin – Yumuktepe (Kat. No. 114) yerleşimlerinde bulunan 4 tane örneği ele geçmiştir. Köşk Höyük buluntusu olan damga mühürün baskı yüzeyi, kenar kısmından merkeze doğru uzanan verev çizgilerle dilimlere ayrılmış ve merkezine nokta bezemeler yerleştirilmiş bir örnektir. Ulucak Höyük'te ele geçen damga mühür çizgi bezeme ile üç bölüme ayrılmış ve her bir bölüm daire motifleri ile bezenmiştir. Yeşilova Höyük buluntusu olan damga mühürün baskı yüzeyi sadece çizgi bezeme ile bölümlere ayrılmış, başka bezeme kullanılmamıştır. Mersin – Yumuktepe buluntusu olan damga mühürün baskı yüzeyi derin kazıma çizgi bezeme ile dilimlere ayrılmış ve her bir dilim çizgi tarama bezeme ile doldurulmuştur.

3.1.2.3.16. Çizgi Tarama Motifi

Baskı yüzeyinin çizgi tarama bezeme ile doldurulduğu bir motiftir (Bkz. Ek 2-16). Anadolu damga mühürleri içinde 2 tanesi Gökhöyük (Kat. No. 062, 063), 5 tanesi Köşk Höyük (Kat. No. 066, 067, 068, 069, 070), 2 tanesi Tepecik – Çiftlik Höyük (Kat. No. 071, 072) ve 3 tanesi Mersin – Yumuktepe (Kat. No. 116, 117, 120) buluntusu olan 12 örneği bulunmaktadır. Bu buluntulardan Tepecik – Çiftlik Höyük (Kat. No. 072), Gökhöyük (Kat. No. 063) ve Mersin – Yumuktepe (Kat. No. 120) buluntusu olan 3 tanesinde baskı yüzeyi paralel çizgi bezeme ile iki bölüme ayrılmış ve her bölüm çizgi tarama bezeme ile doldurulmuştur. Köşk Höyük ve

Tepecik – iftlik Höyük buluntusu olan damga mühürlerin hepsinde çizgi tarama bezemenin yanı sıra nokta bezemeler de kullanılmıştır. Mersin – Yumuktepe buluntusu olan damga mühürlerden bir tanesinde (Kat. No. 117) izgi tarama bezemenin üzerinde zikzak biçimli bir başka çizgi tarama motifi görülmektedir. Aynı yerleşmede ele geçen bir diğer damga mühürün (Kat. No. 116) baskı yüzeyi çizgi bezeme ile panellere ayrılmış, baskı yüzeyi dört yapraklı yonca biçimini almıştır. Her bir panel çizgi tarama ile bezenmiştir. Gökhöyük buluntusu olan bir damga mühürün baskı yüzeyinde ise (Kat. No. 062) basit çizgi tarama motifi bulunmaktadır.

3.1.2.3.17. Rozet Biçimli Nokta Motifi

Bademağacı Höyük kazılarında ele geçen dairesel baskı yüzeyi formuna sahip 2 damga mühür üzerinde görülen bir motiftir (Bkz. Ek 2-17). Bu motifte merkezde bulunan bir nokta bezemenin daha kk boyutlu nokta bezemelerle vrelenerek bir çeşit rozet biçimi aldığı görülmektedir. Bu buluntulardan bir tanesi (Kat. No. 077) negatif olarak işlenmişken, diğer buluntunun (Kat. No. 083) merkezindeki bezeme negatif, vresindeki bezemeler pozitif olarak yapılmıştır.

3.1.2.3.18. Daire ve Eğik izgi Bezeme Motifi

Baskı yüzeyinin merkezinde daire bezeme bulunan ve bu motifin eğik çizgi bezeme ile vrelendiği bir motiftir (Bkz. Ek 2-18). Bademağacı Höyük (Kat. No. 078) ve Mersin – Yumuktepe (Kat. No. 115) yerleşiminde bulunmuş 2 damga mühürde görülmektedir. Bademağacı Höyük buluntusu olan damga mühürde baskı yüzeyinin merkezinde bir hat halinde yerleştirilmiş  daireden oluşan bezeme ile birlikte, baskı yüzeyinin köşelerine doğru i i yerleştirilmiş eğiş çizgi bezeme kullanılmıştır. Mersin – Yumuktepe buluntusu olan damga mühürün baskı yüzeyinin merkezinde bir daire motifi bulunmaktadır. şevron bezemeye benzeyen eğik çizgi bezemeler, ağız kısmı daire motifine dönük Şekilde ve her iki motifin arasında bir başkası olacak Şekilde yerleştirilmiştir. Bu damga mühürün bütünde bitkisel bir motif oluşturduğu da söylenebilir.

3.1.2.3.19. Kıvrımlı izgi Tarama Motifi

Göller Bölgesi'nde 2 tanesi Höyücek (Kat. No. 090, 093), bir tanesi Burdur Bölgesi buluntusu (Kat. No. 094) olan 3 damga mühürde zikzak motifine benzeyen kırık çizgilerden oluşan bir motif görülmektedir (Bkz. Ek 2-19). Höyücek buluntusu olan iki damga mühürden bir tanesi kırık (Kat. No. 090), bir tanesi sağlam (Kat. No. 093) olarak ele geçmiştir. Sağlam olan damga mühürün baskı yüzeyinin bir yarısı zikzak tarama Şeklinde kırık çizgi bezeme ile diğer kısmı kıvrımlı çizgilerden oluşan bir bezeme ile doldurulmuştur. Kırık olarak ele geçen

diğer damga mühür, sağlam kısmında diğer buluntuda olduğu gibi, zikzak tarama şeklinde bir bezeme bulunduğu için bu motif grubu içinde değerlendirilmiştir. Burdur Bölgesi buluntusu olan damga mühür de kıvrımlı çizgiler ile bezenmiştir ve Höyücek buluntularında görülen motif ile benzeşmektedir.

3.1.2.3.20. Eş Merkezli U Motifi

Eş merkezli U ya da iç içe yerleştirilmiş yuvarlak bitimli şevron motifinin görüldüğü 2 damga mühür Ulucak Höyük'te ele geçmiştir (Bkz. Ek 2-20). Bu mühürlerden birisi kırık (Kat. No. 101), bir tanesi (Kat. No. 097) sağlam olarak bulunmuştur.

3.1.2.3.21. Basamak Motifi

Basamak motifi, dik açılarla birleştirilerek kırık ve vev uzanan bir hat oluşturan bir motiftir (Bkz. Ek 2-21). Bu bezemenin iç içe yerleştirilerek kullanıldığı biçimleri de bulunmaktadır. Anadolu damga mühür geleneğinde Bademağacı Höyük ve Ulucak Höyük'te birer tane ve Yeşilova Höyük'te 2 tane olmak üzere toplam 4 örneği ele geçmiştir. Ulucak Höyük (Kat. No. 098) ve Yeşilova Höyük'te (Kat. No. 103) bulunmuş olan iki damga mühür hem baskı yüzeyi formu hem de üzerindeki motif açısından birbirinin neredeyse aynısıdır. Dörtgen biçimli baskı yüzeyinin merkezine dönük basamak motiflerinin iç içe yerleştirildiği görülmektedir. Bademağacı Höyük buluntusu olan damga mühürde (Kat. No. 088) kıvrımları daha yuvarlak hatlara sahip basamak bezeme, üst üste bindirilerek motif oluşturulmuştur. Yeşilova Höyük buluntusu olan son damga mühür de (Kat. No. 105) Bademağacı Höyük örneğinde olduğu gibi yan yana sıralanmış ancak keskin hatları olan basamak bezemeler ile oluşturulmuş bir motife sahiptir.

3.1.2.3.22. Basit Çizgisel Motif

Baskı yüzeyinde karmaşık olmayan, basit ve diğer çizgisel motiflere göre daha seyrek kullanılmış çizgi bezemenin kullanıldığı bir motiftir (Bkz. Ek 2-22). Suluin Mağarası ve Mersin – Yumuktepe buluntusu olan 4 damga mühürde görülmektedir. Suluin Mağarası buluntusu, kırık olarak ele geçmiş olan damga mühürün (Kat. No. 095) üzerinde paralel dört çizgiden oluşan bir bezeme bulunmaktadır. Mersin – Yumuktepe buluntuları olan 3 damga mühürden ayak biçimli bir formu olan buluntuda (Kat. No. 118) paralel iki çizgiyi hafif eğik biçimde kesen bir çizgiden oluşan bir motif kullanılmıştır. Aynı yerleşimde bulunan diğer bir damga mühürde (Kat. No. 119) paralel 3 çizgiden oluşan bezeme ile kesişen dik açılı bir başka çizgi bezeme görülmektedir. Mersin – Yumuktepe buluntusu olan ve çizgi bezeme ile bezenmiş son damga mühür (Kat. No. 121) üzerinde düzensiz yerleştirilmiş çizgi bezeme bulunmaktadır.

3.1.2.3.23. Bir Gruba Dahil Olmayan Damga Mühürler

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinin 12 tanesi motif açısından bir gruba dahil edilmeden incelenmiştir (Bkz. Ek 2-23). Her buluntu için motif tanımlaması yapılmıştır. Bu buluntulardan 11 tanesi Çatalhöyük, 1 tanesi de Yeşilova Höyük'te ele geçmiştir.

Çatalhöyük buluntusu olan bir damga mühürün (Kat. No. 003) baskı yüzeyi paralel üç çizgi ile iki bölüme ayrılmış ve bu bölümlere simetrik olarak eğik çizgi bezemeler yapılmıştır. Eğik çizgi bezemenin iç kısımları düz çizgi bezemeler ile doldurulmuştur.

Çatalhöyük damga mühürlerinden bir diğerinin baskı yüzeyinde (Kat. No. 012) simetrik olarak yerleştirilmiş eğri ve kıvrımlı çizgi bezeme bulunmaktadır. Motif bütün olarak değerlendirildiğinde merkezde şevron biçimli bir bezemenin oluştuğu ve bu bezeme ile bağlantılı başka çizgi bezemelerin simetrik olarak yerleştirilerek bir motif oluşturduğu görülmektedir.

Çatalhöyük buluntusu dörtgen baskı yüzeyi formuna sahip bir damga mühür (Kat. No. 028), pozitif olarak işlenmiş tek nokta bezemenin görüldüğü bir motif ile bezenmiştir. Çatalhöyük damga mühürleri arasında belki de en sade bezemeye sahip olan örnektir.

Çatalhöyük kazılarında ele geçmiş olan bir damga mühür (Kat. No. 034), paralel üç eğri çizgi bezemeden oluşan bir motife sahiptir. Motif derin kazıma yöntemi ile işlenmiştir. Baskı yüzeyi bütünde bumerang biçimini almaktadır.

Leopar biçimli baskı yüzeyine ve motife sahip olduğu görülen bir damga mühür (Kat. No. 039), Anadolu damga mühür geleneğinde ve Çatalhöyük damga mühürleri arasında benzersiz bir örnektir. Söz konusu buluntunun baskı yüzeyi üzerinde, leoparın sırt kısmına doğru kıvrılan kuyruğu çizgi bezeme ile betimlenmiştir. Leoparın postu üzerindeki benekler de daire bezemeler ile gösterilmiştir.

Çatalhöyük buluntularından, kırık olarak ele geçen 6 damga mühür üzerinde görülen bezemeler bir motif grubu altında değerlendirilememektedir. Bu buluntulardan bir tanesinin (Kat. No. 029) sağlam olarak ele geçen baskı yüzeyi kısmında kıvrımlı ve düz çizgilerden oluşan bir motif görülmektedir. Kırık olarak ele geçen bir başka Çatalhöyük buluntusu damga mühürde de (Kat. No. 036) koçboynuzunu andıran bir çıkmayla sona eren çizgi bezeme kullanılmıştır. Çatalhöyük buluntusu olan ve kırık olarak ele geçen bir diğer damga mühür parçasında (Kat. No. 044), baskı yüzeyinin sağlam kısmının zikzak ve dörtgen biçimli bezemelerin görüldüğü iki panele ayrıldığı gözlemlenmektedir. Bir amulet parçası olarak değerlendirilen figüratif bir damga mühürün bacak kısmının betimlendiği bir buluntu (Kat. No. 045) üzerinde baskı yüzeyini

takip eden kıvrım ve pençe çizgi bezeme ile gösterilmiştir. Çatalhöyük buluntusu, kırık olarak ele geçen 2 damga mühür (Kat. No. 047, 053) üzerinde ise düz ve eğri çizgi bezemeler görülmektedir.

Yeşilova Höyük buluntusu olan ve kırık olarak ele geçen bir damga mühür parçası üzerinde (Kat. No. 104) paralel olarak yerleştirilmiş bir motif görülmektedir. İp düğümünü andıran ve bir hat üzerinde görülen bu motif, zincir motifi ya da örgü motifi olarak adlandırılmaktadır.

3.2. Neolitik Dönem Anadolu Damga Mühürlerinin Kullanım Alanları

İnsanların yeryüzündeki varlık mücadelesinin temelinde geçim kaygısı bulunmaktadır. Neolitik dönemde üretim ekonomisi devrimini gerçekleştiren insanlık, üretim fazlası mal ile de bu dönemde tanışmıştır. Bir arada yaşadıkları köylerde, elde ettikleri fazla ürünü depolamak için eşya ve alanlar yaratmak ve kendilerine ait olanı diğerlerinden ayırmak ihtiyacı duymuşlardır. Günümüzde bile bu ihtiyaç, farklı biçimlerde de olsa varlığını sürdürmektedir. Bugün bu ihtiyaç için kullandığımız kaşe, imza, mühür gibi işaretlerin en eski örnekleri damga mühürlerdir.

Damga mühürlerin alçı, sıva, ıslak kil, balmumu gibi kolay şekillendirilebilir maddeler üzerine uygulanması ile ortaya çıkan baskısına bulla denmektedir. Çalışmanın coğrafi kapsamı içinde kalan alanda, Neolitik dönem damga mühürlerine ait bulla olarak değerlendirilen tek buluntu Gökhöyük kazılarında ele geçmiştir (Akgün, 2019: 813). Damga mühür baskısı olarak değerlendirilen bu kil objenin ortasında ip deliği, üzerinde de birbirine paralel çizgilerden oluşan bir motif görülmektedir. Ancak söz konusu buluntu bulla değil, kil kapama örneği olmalıdır. Bu örneğe benzeyen kil kapama örnekleri Güneydoğu Anadolu'da Sumaki Höyük ve Doğu Trakya'da Aşağı Pınar'da, Filistin'de Sha'ar Hagolan ve Munhata'da da görülmektedir (Freikman ve Garfinkel, 2017:1-21; Özdoğan, 2007:561-567; Erim Özdoğan, 2021:90).

Neolitik dönem damga mühürlerine ait bulla buluntuları Suriye'de Tell Sabi Abyad, Tell Ain el-Kerkh, Tell Bouqras ve Tell el-Kowm yerleşmelerinde ele geçmiştir. Özellikle Tell Sabi Abyad yerleşiminde aynı yapıda ele geçen yüzlerce bulla buluntusu, bu nesnelerin bir çeşit kayıt için arşivlenmiş olduğunu da göstermektedir (Akkermans & Duistermaat, 2004:6-11; Duistermaat, 1996:342; Duistermaat, 2010:174-175).

Anadolu'da Neolitik dönem damga mühürlerin kil ve benzeri maddeler üzerine basılmış, Suriye'deki örnekler gibi günümüze ulaşan baskı buluntularının noksanlığı, nerede ve ne şekilde kullanıldıkları sorusunu da beraberinde getirmektedir. Bu konu üzerine çalışan uzmanlar tarafından bu soruya farklı cevaplar verilmiştir.

Damga mührlerin daha geç dönemlerde kişisel işaret ve imgeleme amacı ile kullanılmış olmasından hareketle Neolitik dönemde de şahsi eşyalar olarak kullanıldığı görüşü ortaya atılmıştır. Çatalhöyük'te mezar buluntusu olarak ele geçen iki damga mühür, dönemin kazı başkanı Ian Hodder tarafından kişisel eşya olarak değerlendirilmiştir (Hodder, 2017:231). Ancak Çatalhöyük'ün zengin damga mühür buluntuları arasında bu kadar az sayıda örneğin mezar buluntusu olarak ele geçmiş olması bu savın geçerliliğini zayıflatmaktadır. Geç dönem mührleri üzerindeki kişisel işaretler, ad ve unvanlar bu mührleri şahsileştirirken, şu ana kadar ele geçen Neolitik dönem damga mührlerinin nispeten kısıtlı motif yelpazesine sahip oluşu da yine bu savın aleyhine deliller olarak değerlendirilmektedir (Perles, 2001:253). Yine de Çatalhöyük damga mührlerinde görülen zengin motif ve baskı yüzeyi biçimleri, en azından burada ele geçen örneklerin bir kısmının kişisel eşya olabileceğini düşündürmektedir (Türkcan, 2006:47).

Neolitik yerleşimlerde, ortak kullanılan depolama alanlarında istiflenen mal ve ürünlerin birbirine karışmaması için, mülkiyet belirtme amacıyla işaretlenmiş olabileceği görüşü de, damga mührlerin kullanım alanı ile ilgili ortaya atılan bir başka fikirdir (Fiandra, 2011:146). Suriye'deki Tell Sabi Abyad yerleşiminde ortaya çıkartılan bir yapıda bulunan çok sayıdaki bulla bu teoriyi desteklemektedir (Akkermans ve Duistermaat, 1997:19; Akkermans ve Duistermaat, 2004:1). Ancak Neolitik dönem Anadolu damga mührlerine ait bulla buluntusu şu ana kadar ele geçmediği için, çalışmanın coğrafi kapsamı içindeki damga mührlerin bu amaçla kullanıldıklarını, en azından şu an için, söylemek mümkün değildir (Türkcan, 2006:45).

Geç dönemlerde çömlek ustalarının kendi ürettikleri malları işaretlemek için mühür kullandıkları görüşünden hareketle, Neolitik dönem damga mührlerinin de benzer işleve sahip olduğu görüşü ortaya atılmıştır. Ancak bu görüşü destekleyecek tek bulgu, katalogda 096 numarada belirtilen Ulucak Höyük buluntusu olan damga mührün yerleşimde ele geçen bir seramik üzerinde uygulandığı görüşüne dayanmaktadır. Belirtilen örnek dışında bu görüşü destekleyecek başka bulgu bulunmamaktadır (Çilingiroğlu, 2009:9).

Damga mührlerin bir kısmında görülen ip deliklerinin, bu nesnelerin sahipleri tarafından özel güçleri olan koruyucu nesnelere olarak üzerlerinde taşındıkları fikri ortaya atılmıştır. Günümüzde de koruyucu özellikli tılsım benzeri nesnelerin kullanım şekli yola çıkılırsa, kullanıcısının bir sicim ile üzerine astığı koruyucu özel güçleri olan bu nesnenin işaretler ile bezenmiş yüzünün görünürlüğünün olmayacağı açıktır (Skeates, 2007:195). Ayrıca damga mührlerin tümünde ip deliği görülmediği gibi, ip deliği bulunan mührlerin hepsi de amulet olarak değerlendirilemez. Yine de, özellikle Çatalhöyük buluntusu olan ayı, leopar, el

gibi özel anlamları olabilecek damga mühürlerin bu amaçla kullanılmış olabilecekleri göz ardı edilemez (Türkcan, 2014:444-446).

Neolitik damga mühürlerin, günümüze ulaşacak kadar dayanıklı olmayan maddeler üzerinde kullanıldığı düşüncesinden hareketle, baskı uygulamalarının ekmek gibi tüketim ürünleri üzerinde kullanılmış olabileceği de düşünülmüştür. Neolitik döneme kıyasla daha geç olan dönemlerde insanların ekmeği bir adak nesnesi olarak kutsallaştırdıkları, üzerine bir takım işaretler yerleştirdikleri bilinmektedir (Çilingiroğlu, 2009:7). Bu döneme ait damga mühürlerin bir çeşit tılsım ya da özel işaretler olduğu düşüncesi de bu görüşü destekler niteliktedir. Bu teoriyi doğrulamak için damga mühürlerin kopyaları ile uygulamalar da gerçekleştirilmiştir (Gheorghiu, 2008:91-92; Umurtak, 1999/2000:7). Ayrıca ortak kullanılan fırınlarda pişirilen ekmeklerin birbirine karışmaması için de, mühürlerin ekmek üzerinde baskı amacıyla kullanılmış olabilecekleri önerilmiştir (Umurtak, 1999/2000:7). Ancak bu görüşü kanıtlayacak bulgulara erişilemediği için teoriden öteye geçememektedir.

Damga mühürlerin sürü hayvanlarını işaretlemek amacı ile ısıtılarak deriye uygulamak suretiyle kullanılmış olabilecekleri de düşünülmüştür. Pişmiş topraktan yapılmış damga mühürlerin formunun bozulmadan ısıtılabilmesi ve deri üzerine işaretleme yapılabileceğine yönelik deneysel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Isıtılan mühürün deri üzerine uygulanabilmesi için ısıya dayanıklı ayrıca bir aparat kullanılması da gerekmektedir. Bu sebeple ekleme tutamağa sahip olduğu düşünülen damga mühürlerin bu amaçla kullanılmış olabileceği göz ardı edilmemelidir (Gheorghiu, 2008:98-99).

Damga mühürlerin kullanım alanına dair bir başka teori ise, deri ve kumaş gibi günümüze kadar korunması zor olan tekstil ürünleri üzerine ve insan vücudu gibi yüzeylere boya ile bezeme yapma amacıyla kullanıldıkları yönündedir (Türkcan, 2005a:182-183). Mellaart, Çatalhöyük'te boya kullanımının sadece duvar resimleri ile sınırlı olmadığını, kumaşlarda da boyama yapıldığını söylemektedir. Duvar resimlerinde boya olarak kullanılan mineraller kadar, bölgede bulunan bitkisel boya kaynaklarından da bahsetmektedir. Ancak duvarlarda kullanılan boya minerallerinin aksine bitkisel boyaların günümüze ulaşmadığını da eklemektedir (Mellaart, 1967:219-220). Mellaart'ın, damga mühürlerin baskı yüzeyindeki desenlerin tekstil ürünleri ya da insan vücudu üzerinde bezeme yapmak amacı ile kullanıldıkları düşüncesine Türkcan ve Hodder'da katılmaktadır (Türkcan, 2005a:182-183; Hodder, 2017:5054).

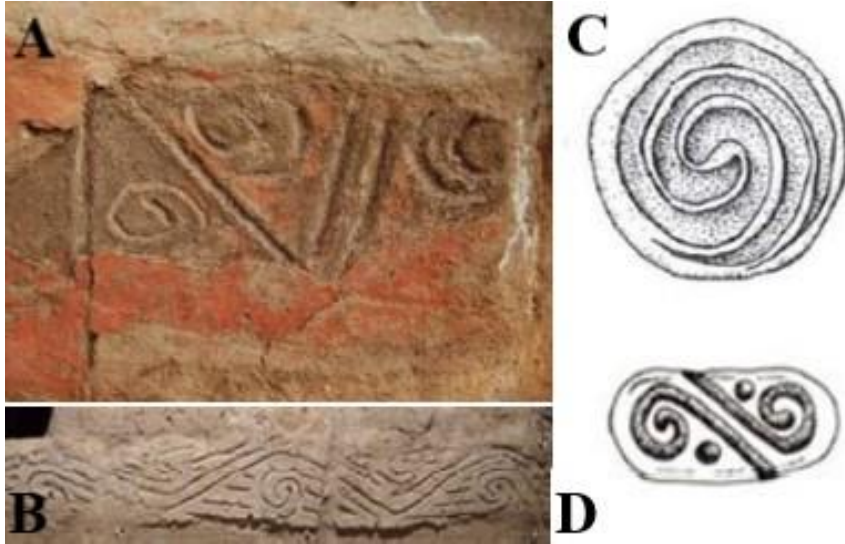
Baskı yüzeyi düz olan damga mühürlerin tekstil ürünleri üzerine uygulanmış olabileceği düşünülmektedir (Perles, 2001:252; Türkcan, 2005a:182). Çatalhöyük'te bulunmuş olan bazı

mühürler (Kat. No. 007, 026, 058) üzerinde boya kalıntısı olabilecek beyaz, siyah ve mavi renkte lekeler görülmektedir (Türkcan, 2005a:182; Meskeel, Nakamura ve Arntz, 2017:191). Ancak bu mühürler üzerinde analiz yapılmadığı için net bir şey söylemek mümkün değildir.

Çatalhöyük damga mühürlerinin önemli bir kısmı belli bir tabaka ile ilişkilendirilememiş buluntulardır. Bir kısmı da yüzey buluntusudur. Belli bir tabakaya yerleştirilen mühürlerin en erken örneği Tabaka VII, en geç örneği de Tabaka II olarak değerlendirilmiştir. Eldeki bilgiler damga mühürlerin erken örneklerinin görüldüğü tabakalarda daha fazla sayıda duvar resimlerinin görüldüğünü, geç tabakalara ilerledikçe duvar resimleri azalırken damga mühür sayısının arttığını göstermektedir. Bu bilgiden yola çıkarak, duvar resimlerinde görülen sembollerin, damga mühürler aracılığı ile taşınabilir hale geldikleri, hatta tekstil ürünleri üzerine uygulanmış olabileceği önerilmiştir (Türkcan, 2005a:182).

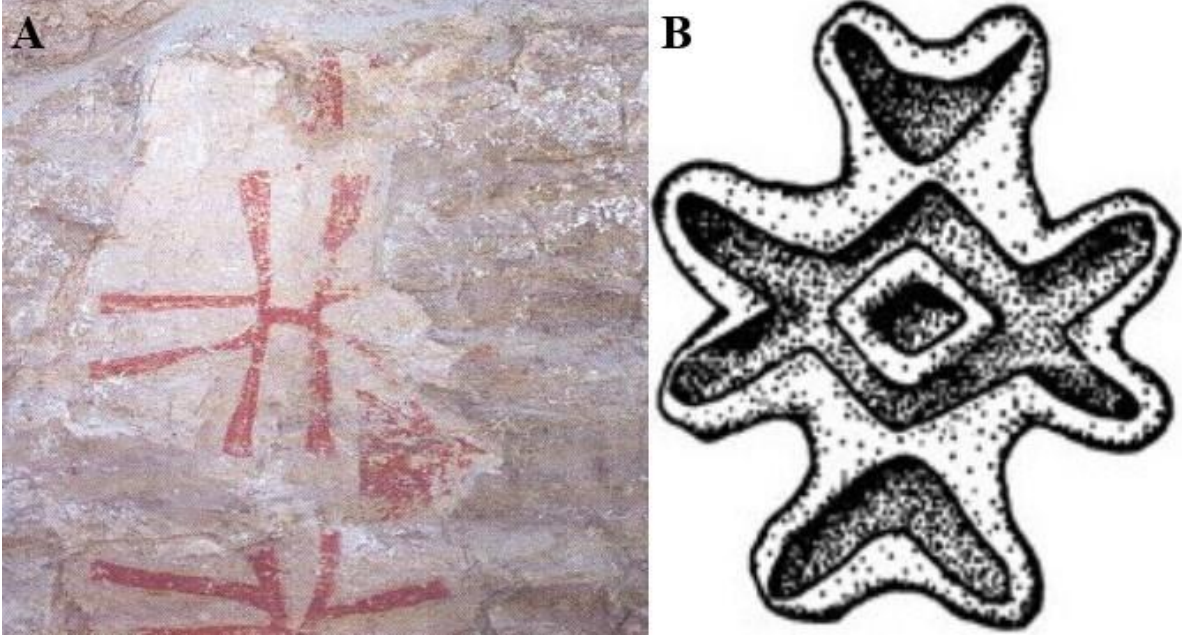
Çatalhöyük duvar resimlerinde ve kabartmalarda karşılaşılan el, leopar, ayı gibi figürlerin yanı sıra sarmal (Şekil 3.4), bitkisel (Şekil 3.5) ve geometrik motiflerin de damga mühürlerde görüldüğü anlaşılmaktadır (Türkcan, 2006:47; Cassidy, 2008:207). Damga mühürler ile taşınabilir hale gelen bu sembollerin değişik tokuşta takas nesnesi olarak kullanılmış olabileceği de önerilmektedir (Hodder, 2017:167-168).

Şekil 3.4. Çatalhöyük duvar resimlerinde ve damga mühür buluntularında görülen sarmal motifleri

Kaynak: (A – B- Çatalhöyük Araştırma Projesi Fotoğraf Arşivi; C- Türkcan, 1999:79; D- Türkcan, 2013:239).

Şekil 3.5. Çatalhöyük duvar resimlerinde ve damga mühür buluntularında görülen bitkisel motifler

Kaynak: (A- Mellaart, 2003:61; B- Türkcan, 1999:74).

4. SONUÇ

Neolitik dönem Anadolu damga mühür geleneği ve kullanım alanları adlı bu çalışmada, Çanak Çömlekli Neolitik dönemin tespit edilen yerleşmelerinde ele geçen ve damga mühür olarak tanımlanan buluntular ayrıntılı olarak tasnif edilmiş, gruplandırılmış ve birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Geniş bir bölge olan Anadolu coğrafyasında Neolitik dönemin ortak ve farklı örüntüleri verilmeye çalışılmıştır. Özellikle genişleyen Çanak Çömlekli Neolitik Dönem yerleşmelerinin batıya doğru yayılımı içinde karşılaştırmaları yapılmıştır. Neolitik dönem Anadolu damga mühür geleneğini anlamaya yönelik gerçekleştirilen çalışma bu yönü ile önümüzdeki yıllarda ele geçmesi olası yeni buluntuları değerlendirme aşamasında da bir altlık oluşturacaktır.

Bu çalışma kapsamında Anadolu'daki bu önemli buluntu grubunun Ön Asya ve Balkan coğrafyalarına ait benzer çalışmalarda olduğu gibi bir arada değerlendirilmesi amaçlanmıştır (Bkz. Bölüm 1.1). Bu amaç doğrultusunda Neolitik dönem Anadolu damga mühür geleneği, çalışmanın coğrafi kapsamı içindeki alanda 3 Neolitik kültür bölgesi altında bulunan 14 yerleşimde ele geçen ve yayını yapılmış olan 121 adet buluntu üzerinden ele alınmıştır.

Neolitik kültür bölgeleri Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Batı Anadolu başlıkları ile incelenmiş, söz konusu bölgelerin araştırma tarihçeleri çalışılmıştır. Bu kültür bölgeleri altında, damga mühür buluntularının ele geçtiği yerleşimler tek tek incelenmiş, yerleşimlerin araştırma tarihçeleri, ele geçen damga mühür sayıları ve belirtilmişse buldukları tabakalar araştırılmıştır.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinin kültür bölgeleri ve yerleşimlere göre dağılımına bakıldığında 75 tanesinin Orta Anadolu, 20 tanesinin Göller Bölgesi, 18 tanesinin Batı Anadolu ve 8 tanesinin de ayrı olarak değerlendirilen Anadolu yarımadasının güneyindeki Akdeniz sahilindeki tek temsilcisi olan Mersin – Yumuktepe buluntusu olduğu görülmüştür.

Orta Anadolu damga mühürlerinin 61 tanesi Çatalhöyük, 2 tanesi Gökhöyük, 7 tanesi Köşk Höyük ve 5 tanesi Tepecik – Çiftlik Höyük buluntusudur. Göller Bölgesi damga mühürlerinin 13 tanesinin Bademağacı Höyük, 5 tanesinin Höyücek, birer tanesinin de Burdur Bölgesi ve Suluin Mağarası buluntusu olduğu tespit edilmiştir. Batı Anadolu damga mühürlerinin ise 7 tanesi Ulucak Höyük, 7 tanesi Yeşilova Höyük, 2 tanesi Ege Gübre Höyük, birer tanesi de Dedecik – Heybelitepe ve Coşkuntepe buluntusu olduğu anlaşılmıştır.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri üretildikleri malzeme açısından değerlendirildiğinde 95 tanesinin pişmiş topraktan, 11 tanesinin taş, 6 tanesinin de kemik

malzemedden üretildiği görülmektedir. Pişmiş toprak damga mühürlerin 60 tanesi Çatalhöyük, 12 tanesi Bademağacı Höyük, 7 tanesi Ulucak Höyük, 7 tanesi Yeşilova Höyük, 2 tanesi Höyücek, 2 tanesi Ege Gübre, birer tanesi de Dedecik – Heybelitepe, Coşkuntepe, Suluin Mağarası, Burdur Bölgesi ve Mersin – Yumuktepe’de ele geçmiştir. Taş malzemedden üretilmiş damga mühürlerden 3 tanesi Köşk Höyük, 3 tanesi Höyücek, 3 tanesi Mersin – Yumuktepe ve 2 tanesi Gökhöyük kazılarında bulunmuştur. Kemikten üretilmiş damga mühürlerin 4 tanesi Köşk Höyük’te, 2 tanesi de Mersin – Yumuktepe’de tespit edilmiştir. Tepecik – Çiftlik Höyük buluntusu olan 5 tane, Çatalhöyük ve Bademağacı Höyük buluntusu birer tane ve Mersin – Yumuktepe buluntusu 2 tane toplamda 9 damga mühürün üretildikleri malzeme hakkında bilgi bulunmamaktadır (Bkz. Bölüm 3.1.2). Bu bilgiler ışığında kemik ve taş malzemedden üretilmiş damga mühürlerin Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Mersin – Yumuktepe’de, pişmiş toprak malzemedden üretilmiş damga mühürlerin ise Çatalhöyük, Bademağacı Höyük ve Batı Anadolu buluntularının tamamı ile Höyücek ve Mersin – Yumuktepe buluntularının bazılarında görüldüğünü söylemek mümkündür.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürleri biçimsel açıdan incelendiğinde, kırık olarak ele geçen ve formu kesin olarak bilinmeyenlere birlikte 9 farklı tutamak formu görülmektedir. Bu formlar arasında ip delikli olanlar, damga mühürlerin insanların üzerlerinde taşıdığı nesnelere olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Orta Anadolu, Göller Bölgesi ve Mersin – Yumuktepe yerleşimlerinde ele geçen damga mühürlerden 32 tanesinde ip deliği bulunurken, Batı Anadolu damga mühürlerinin hiçbirisinde ip deliği bulunmadığı görülmüştür. Damga mühürlerin bir kısmında görülen ip deliğinin, özel güçleri olan koruyucu nesnelere sahiplerinin üzerlerinde taşınması için yapıldığı düşünülmektedir. Anadolu damga mühürlerinde 14 tanesi dairesel, 7 tanesi dörtgen, 5 tanesi oval, birer tanesi üçgen, yarım daire, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyi formuna sahip olan, bir tanesi kırık olarak ele geçtiği için baskı yüzeyi formu bilinmeyen toplam 30 buluntuda ip deliği bulunmaktadır. Çatalhöyük buluntusu olan ve amulet olarak değerlendirilen el biçimli bir damga mühür (Kat. No. 013) ile leopar biçimli bir diğer damga mühürde de (Kat. No. 039) ip deliği bulunmaktadır.

Çalışmada değerlendirilen damga mühürlerin, tutamağında ip deliği bulunmayan örneklerinden 26 tanesi konik, 22 tanesi kavisli, 3 tanesi dörtgen prizma, 3 tanesi sırt kısmı düz olarak yapılmış tutamaksız, 2 tanesi silindirik, 2 tanesi de eklemeli tutamaklı forma sahiptir. Kırık olarak ele geçtiği veya hakkında bilgiye ulaşılamadığı için 31 damga mühür, tutamak formu bilinmeyen buluntular olarak değerlendirilmiştir. Bu buluntulardan 20 tanesi Çatalhöyük, 5

tanisi Yeşilova Höyük, 3 tanesi Ulucak Höyük, birer tanesi de Köşk Höyük, Höyücek ve Mersin – Yumuktepe yerleşimlerine aittir (Bkz. Bölüm 3.1.2.1).

Anadolu damga mühürleri baskı yüzeyi formu açısından değerlendirildiğinde, kırık olarak ele geçtiği için formu bilinmeyenlerle birlikte 8 farklı tipte baskı yüzeyi formu görüldüğü anlaşılmıştır. Geometrik biçimli baskı yüzeyleri olan dairesel formu 35 tane, oval formu 25 tane, dörtgen formu 17 tane, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen formu 13 tane olmak üzere toplam 90 damga mühür bulunmaktadır. Üçgen ve yarım daire biçimli olarak değerlendirilen baskı yüzeyi formları ise Köşk Höyük'te birer örnek ile temsil edilmektedir. Klasik formlar olarak nitelenebilecek bu formların büyük çoğunluğu Çatalhöyük buluntusu ve Anadolu damga mühür geleneğinde sayı bakımından önemli bir yer tutmaktadır.

Baskı yüzeyi formu açısından geometrik biçimli formlardan daha özgün biçimlere sahip olan damga mühürler de bulunmaktadır. Bu damga mühürlerin sahip olduğu baskı yüzeyi formları, motif ile uyumlu baskı yüzeyi formu ve amuletler olarak çalışmada değerlendirilmişlerdir. Motifin baskı yüzeyi formuna biçim verdiği 10 damga mühür bulunmaktadır. Bunlardan 5 tanesi Çatalhöyük, 3 tanesi Bademağacı Höyük, 2 tanesi de Ege Gübre yerleşimi buluntusudur. Amulet olarak değerlendirilen ayı, leopar gibi figüratif biçimlerin görüldüğü 4 damga mühür ve el biçimli baskı yüzeyinin görüldüğü 5 damga mühür bulunmaktadır. Anadolu'da başka hiçbir yerleşimde görülmeyen bu buluntuların tamamı Çatalhöyük kazılarında ele geçmiştir. Söz konusu damga mühürlerin sahip olduğu baskı yüzeyi formu ve motifler Çatalhöyük duvar resimlerinde ve kabartmalarda da görülmektedir (Bkz. Bölüm 3.1.2.2).

Motif tipolojisi açısından Anadolu damga mühürleri ele alındığında, benzer motiflerin birden fazla kez tekrarlandığı veya benzerinin görüldüğü 22 grup tespit edilmiştir. Damga mühürlerden 15 tanesinde bulunan motifin ise başka örneği ya da yakın benzeri olmadığı için bu buluntular ayrı bir grup altında değerlendirilmiştir. Çatalhöyük dışında başka örneği görülmeyen beş motif bulunmaktadır. Bu motiflerden şevron bezeme ile çevrelenmiş motifin 6 tane, dalga motifinin 3 tane, çizgi ve nokta bezemeli motifin 2 tane, simetrik eğri çizgi motifinin 2 tane, simetrik yerleştirilmiş eğri çizgi, üçgen ve şevron motifinin 2 tane örneği ele geçmiştir. Benzer şekilde Ulucak Höyük dışında başka örneği bulunmayan eş merkezli U motifinin görüldüğü 2 damga mühür ve Bademağacı Höyük dışında görülmeyen rozet biçimli nokta motifinin görüldüğü 2 damga mühür çalışmada yer almaktadır. Söz konusu bu 7 motif bir yerleşmeye ait, özel motifler olarak değerlendirilebilir.

Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinin en geniş buluntu koleksiyonuna sahip olan Çatalhöyük yerleşiminde ele geçen buluntuların da dahil olduğu 9 motif grubu bulunmaktadır. Eş merkezli daire, helezonik sarmal, haç, pseudomeander, floral, zikzak, zikzak ve çizgisel bezemeli, simetrik sarmal, çizgi tarama bezeme ile oluşturulmuş kafes motiflerinin hem Çatalhöyük'te hem de Göller Bölgesi ve Batı Anadolu yerleşimlerinde ele geçen damga mühürlerde örnekleri görülmektedir. Panellere ayrılmış bezemeli, çizgi tarama bezemeli, daire ve eğik çizgi bezemeli, kıvrımlı çizgi bezemeli, basamak ve basit çizgi bezemeli motifler ise Çatalhöyük'te görülmeyen motiflerdir. Bu motiflerden panellere ayrılmış bezemeli motif Köşk Höyük, Ulucak Höyük, Yeşilova Höyük ve Mersin – Yumuktepe buluntularında, çizgi tarama bezemeli motif Köşk Höyük, Tepecik – Çiftlik Höyük, Gökhöyük ve Mersin – Yumuktepe buluntularında, daire ve eğik çizgi bezemeli motif Bademağacı Höyük ve Mersin – Yumuktepe buluntularında, kıvrımlı çizgi bezemeli motif Höyücek ve Burdur Bölgesi buluntularında, basamak motifi Ulucak Höyük, Yeşilova Höyük ve Bademağacı Höyük buluntularında, basit çizgi bezemeli motif ise Mersin – Yumuktepe ve Suluin Mağarası buluntularında görülmektedir. Çatalhöyük ile Mersin – Yumuktepe yerleşimlerinde ele geçen damga mühürler arasında ne biçimsel açıdan ne de motifler açısından benzerlik görülmediği gibi kıvrımlı çizgi bezemeli motif de Göller Bölgesi'ne özgü bir motif olarak değerlendirilebilir.

Anadolu damga mühürleri kronolojik açıdan bölgesel bazda değerlendirildiğinde Orta Anadolu'da Çatalhöyük damga mühürlerinin 26 tanesi Tabaka VII ile Tabaka II arası, Köşk Höyük damga mühürlerinin 4 tanesi Tabaka III, 3 tanesi Tabaka II, Tepecik – Çiftlik damga mühürlerinin tamamı Tabaka III – IV buluntuları olarak belirtilmektedir. Bu bilgilere göre Çatalhöyük damga mühürleri M.Ö. 6700 – 5950, Tepecik – Çiftlik Höyük buluntuları ise M.Ö. 6600 – 6100 arasına tarihlendirilmektedir. Köşk Höyük'te ele geçen damga mühürler ise hafirler tarafından M.Ö. 6030 – 5410 arasına tarihlendirilen Tabaka III – II buluntuları olarak değerlendirilmiştir. Ancak söz konusu buluntular yayınlarda Neolitik döneme ait olarak nitelendirilmişlerdir. Konya Seydişehir Gökhöyük buluntusu olan 2 damga mühürün sadece Neolitik döneme ait olduğu bilgisi verilmiştir. Bu tanım söz konusu buluntuların hangi zaman aralığına ait olduğunu net olarak belirtmemektedir (Bkz. Bölüm 3.1.1.1).

Göller Bölgesi'nde Bademağacı Höyük ve Höyücek buluntusu damga mühürler, bu yerleşmelerde kazı çalışmalarını gerçekleştiren hafirler tarafından M.Ö. 6400 sonrasına ait olarak değerlendirilmişlerdir. M.Ö. 6200/6100 – 6000/5900 arası olarak tarihlendirilen Geç Neolitik Dönem tabakalarında da damga mühür buluntuları ele geçmiştir. Çalışmada Göller Bölgesi içinde değerlendirilen Suluin Mağarası yerleşiminin de M.Ö. 6000 dolaylarında kısa bir

süre iskan edildiği göz önüne alındığına bölgede ele geçen damga mühürlerin M.Ö. 6400 – 6000 arasına tarihlendirilmesi gerekmektedir (Bkz. Bölüm 2.2.2 ve Bölüm 3.1.1.2).

Batı Anadolu damga mühürlerinin en erken örneklerinin Ulucak Höyük Tabaka Vc buluntuları olduğu, bu yerleşimde bulunan damga mühürlerin Tabaka Vc ile Tabaka IVb arasındaki katmanlarda ele geçtiği hafirler tarafından belirtilmektedir. Söz konusu bu tabakalar M.Ö. 6430 – 5800 arasına tarihlendirilmektedir. Yeşilova Höyük buluntusu olan damga mühürler, Neolitik Dönem tabakası olan Tabaka IV altındaki Neolitik III/1 ve Neolitik III/2 olarak nitelenen evrelerinde ele geçmiştir. Hafirler Neolitik III/1 evresi için M.Ö. 6220 – 6000, Neolitik III/2 evresi için M.Ö. 6000 – 5730 tarihlerini vermektedir. Ege Gübre Höyük'te ele geçen damga mühürler Tabaka III buluntularıdır. Bu tabaka hafirler tarafından M.Ö. 6000 – 5700 arasına tarihlendirilmiştir. Geç Neolitik – Erken Kalkolitik Dönem yerleşimi olduğu saptanan Dedecik – Heybelitepe'de ele geçen damga mühür M.Ö. 6000 – 5900 tarihlendirilmiş bir buluntudur. Coşkuntepe'de gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında bulunan damga mühürün Neolitik Dönem buluntusu olduğu belirtilmişse de ait olduğu zaman aralığı hakkında bir bilgi verilmemiştir (Bkz. Bölüm 3.1.1.3). Bir yandan Çukurova bölgesinde kazılmış tek merkez olan Mersin – Yumuktepe yerleşiminin damga mühürlerinin ait oldukları dönemler belirtilmişse de, bu dönemlerin hangi zaman aralığını kapsadığı yayınlarda bulunmamaktadır. Yerleşimde tespit edilen ve yayını yapılan 8 damga mühürden 4 tanesinin Erken Neolitik Dönem, 1 tanesinin Orta Neolitik Dönem, 3 tanesinin de Geç Neolitik Dönem tabakalarında ele geçtiği belirtilmektedir (Bkz. Bölüm 3.1.1.4). Bu bilgiler ışığında Neolitik dönem Anadolu damga mühürlerinin M.Ö. 6700 – 5800 arasında görülen buluntular olarak nitelendirmek gerekmektedir.

Damga mühürler kullanım alanı açısından değerlendirildiğinde eşya ve malların mülkiyetini belirtmek, tekstil ve çömlek ürünlerini bezemek, koruyucu tılsım olarak taşınmak gibi amaçlarla üretildiği ve kullanıldığı yönündeki teorileri destekleyecek kuvvetli kanıtlar bulunmamaktadır. Özellikle mal ve eşyaların aidiyetini belirtmek için kullanıldıklarına dair ortaya atılan teoriyi kanıtlayacak, çalışmanın zamansal kapsamı içinde bin yılı aşan bir sürede ve şu ana kadar bulunmuş olan yüzden fazla buluntunun herhangi bir baskı örneğinin bulunmamış olması bu teoriyi zayıflatmaktadır (Bkz. Bölüm 3.2).

Damga mühürlerin tekstil ürünleri veya çömlekleri bezemek amacı ile kullanıldığını savunan teorileri kanıtlayacak kanıtlar da yok denecek kadar azdır. Ulucak Höyük buluntusu bir çömlek parçası üzerinde görülen bezemeden yola çıkarak ortaya atılan çömlek bezeme aleti olabilecekleri yönündeki teoriyi destekleyecek başka buluntu ele geçmemiştir. Boyama damgası

olmaları ihtimali ise daha kuvvetlidir. Zira özellikle Çatalhöyük buluntularında görülen motiflerin, duvar resimlerinde karşılıklarının olması, bir damga mühür üzerinde boya pigmenti olabilecek izlerin görünüyor olması bu teoriyi desteklemektedir. Ancak şu ana kadar damga mühürlerin baskı yüzeyi üzerinde herhangi bir boya analizi yapılmadığı için bu konuda kesin bir şey söylemek zordur. Bu teoriyi destekleyen bir diğer kanıt ise Ulucak Höyük'te bulunan bir damga mühürün tekstil üretiminde kullanılan başka aletler ile birlikte ele geçmiş olmasıdır (Bkz. Bölüm 3.2).

Çatalhöyük damga mühürlerinde görülen pseudomeander, sarmal gibi motifler ve amulet biçimli buluntularda görülen el, leopar, ayı gibi figüratif formlar yerleşimde ele geçen duvar resimleri ve kabartmalarda da görülmektedir (Bkz. Bölüm 3.1.2.2.7 ve Bölüm 3.2). Söz konusu bu motif ve figürlerin damga mühürler ile taşınabilir hale geldiği ve değiş tokuşta takas nesnesi olarak kullanıldıkları da düşünülmektedir.

Sonuç olarak Neolitik dönemde Anadolu'da ele geçen 121 damga mühür olarak ele alınan buluntu grubu, kendi suretini çoğaltabilme özelliğiyle ve üzerine baskısının yapıldığı nesnelere, M.. 7. Binyıl toplulukları içinde simgesel bir değiş tokuş aracı, belki de hala göremediğimiz bir ticaret sisteminin parçası olarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Akgün, E. (2019). *Seydişehir Gökhöyük Bağları Höyüğü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Akkermans, P. M. M. G. & Duistermaat, K. (2004). “More Seals and Sealings from Neolithic Tell Sabi Abyad, Syria”, *Levant* 36, s. 1-11.

“**Amulet**” (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: 1, s. 88, YEM Yayın, İstanbul.

Atalay, İ., & Mortan, K. (2011). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Bıçakçı, E. (2007). Tepecik-Çiftlik, *İnsanlığın En Eski Anıtları 12.000 Yıl Önce Anadolu*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 470.

Bıçakçı, E., Godon, M., & Çakan, Y. G. (2012). Tepecik-Çiftlik, Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic In Turkey, Vol. 3, New Excavations & New Research: Central Turkey*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.89-134.

Braidwood, R. J. (2008). *Tarihöncesi İnsanları*. (Çev.) Bilgi Altınok, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

“**Bulla**” (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: 1, s. 298, YEM Yayın, İstanbul.

Caneva, I. (2007). Mersin-Yumuktepe: Son Veriler Işığında MÖ Yedinci Binyıla Yeni Bir Bakış. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.), *Türkiye’de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar – Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 203-216.

Caneva, I., & Köroğlu, G. (2010). *Yumuktepe: Dokuzbin Yıllık Yolculuk*. Ege Yayınları, İstanbul.

Caneva, I. & Jean, E. (2016). Mersin-Yumuktepe Une Mise Au Point Sur Les Derniers Travaux. *Anatolia Antiqua XXIV*, Institut Français D’etudes Anatoliennes Georges-Dumezil CNRS USR 3131, De Boccard, Paris, s. 13-34.

Cassidy, J. (2008). Clay Stamp Report 2008. *Çatalhöyük 2008 Archive Report – Çatalhöyük Research Project*, ss. 204 – 209. Erişim tarihi ve adresi: 08.12.2021

https://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2008.pdf

Childe, V. G. (2001). *Kendini Yaratan İnsan (İnsanın Çağlar Boyu Gelişimi)*. (Çev.) Filiz Ofluoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul.

- Çakan, Y. G.** (2019). Neolitik Dönem'de Yeni Bir Yapı Tipi: Tepecik - Çiftlik'te Fırınlı Yapılar. Pınar Çaylı, Işıl Demirtaş, Barış Eser (Ed.), *Arkeolojiyle Geçen Yarım Asır: Sevil Gülçur Armağanı*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, s. 649-661.
- Çaylı, P.** (2017). Gelenekte Devamlılık: Orta Kalkolitik Güvercinkayası ve Köşk Höyük. Süleyman Özkan, Halime Hüryılmaz, Atila Türker (Ed.), *Samsat'tan Acemhöyük'e Eski Uygurlukların İzinde Aliye Öztan'a Armağan*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, s. 25-42.
- Çelgin, G.** (2018). *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Çilingiroğlu, A. & Çilingiroğlu, Ç.** (2007). Ulucak. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.); *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar – Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul, s. 361-372.
- Çilingiroğlu, Ç.** (2009). Of Stamps, Loom Weights And Spindle Whorls: Contextual Evidence On The Function(s) of Neolithic Stamps From Ulucak, İzmir, Turkey. *Journal Of Mediterranean Archaeology*, 22(1), s. 3-27.
- Derin, Z.** (2007). Yeşilova Höyüğü. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.), *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar – Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul, s. 377 – 384.
- Derin, Z.** (2010). İzmir'in Prehistorik Yerleşimi Yeşilova Höyüğü 2008 Yılı Çalışmaları. Dr. Haydar Dönmez, Candaş Keskin (Ed.), *31. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, s. 475 – 492.
- Derin, Z.** (2014). İzmir – Yeşilova Höyüğü Neolitik Mühürleri. Aynur Özfirat (Ed.), *Arkeolojiyle Geçen Bir Yaşam İçin Yazılar Veli Sevin'e Armağan*, Ege Yayınları: İstanbul, s. 305-312.
- Derin, Z.** (2020). İzmir-Yeşilova Höyüğü 2016-2018 Yılı Çalışmaları, Dr. Adil Özme (Ed.), *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, ss. 525-547.
- Derin, Z., Caymaz, T. & Sümer, G.** (2015). İzmir'in Prehistorik Yerleşim Alanı – Yeşilova Höyüğü 2013 Yılı Çalışmaları. Dr. Haydar Dönmez (Ed.), *36. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 2, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, s. 447 – 466.
- Diamond, J.** (2013). *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. (Çev.) Ülker İnce, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara.

Duistermaat, K. (1996). The Seals and Sealings. Peter M. M. G. Akkermans (Ed.), *Tell Sabi Abyad: The Late Neolithic Settlement, Vol. 2*. Nederlands Historisch-Arkeologisch Instituut, İstanbul, s. 339-401.

Duistermaat, K. (2010). Administration İn Neolithic Societies? The First Use Of Seals In Syria And Some Consideration On Seal Owners, Seal Use And Private Property. *Die Bedeutung Der Minoischen Und Mykenischen Glyptik: VI. Internationales Siegel-Symposium*, Aus Anlass Des 50 Jährigen Bestehens Des CMS, Marburg, 9.-12. Oktober 2008 CMS Beiheft 8, s. 167-182.

Duistermaat, K. (2012). Which Came First, The Bureaucrat Or The Seal? Some Thoughts On The Non-Administrative Origins Of Seals In Neolithic Syria. Ilona Regulski, Kim Duistermaat, Peter Verkinderen (Ed.), *Seals And Sealing Practices In The Near East - Developments in Administration and Magic from Prehistory to the Islamic Period*, Uitgeverij Peeters En Departement Oosterse Studies Leuven, Paris, s. 1-16.

Duru, G. (2011). Göller Bölgesi Neolitik Yerleşmeleri Üzerine Bir Deneme. Hamdi Şahin, Erkan Konyar, Gürkan Ergin (Ed.), *Özsait Armağanı: Mehmet ve Nesrin Özsait Onuruna Sunulan Makaleler*, Suna – İnan Kıracı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Antalya, s. 157-176.

Duru, R. (2016). *Tarımdan Yazıya Burdur Yöresi ve Yakın Çevresinin Altıbin Yılı*, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Yayınları, Antalya.

Düring, B. S. (2016). *Küçük Asya'nın Tarihöncesi, Karmaşık Avcı-Toplayıcılardan Erken Kentsel Toplumlara*. (Çev.) Azer Keskin, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Erdoğu, B. & Çevik, Ö. (2015). Batı Anadolu Kronolojisi Ve Terminolojisi: Sorunlar Ve Öneriler. Cevdet Merih Erek, Benjamin S. Arbuckle, Çiğdem Atakuman, Kadriye Özçelik (Ed.), *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Sayı: 1, s. 29-46.

Erim Özdoğan, A. (2021). Sumaki Höyük; Aşağı Garzan Havzası'nda Neolitik Dönem Yarı Göçer Yerleşimi. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 82, s. 82 - 93.

Erkanal, A. (1997a). "Gliptik", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: 2, s. 685-686, YEM Yayın, İstanbul.

Erkanal, A. (1997b). "Mühür", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: 2, s. 1314-1318, YEM Yayın, İstanbul.

Esin, U. (1981). *İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu Ve Güney Avrupa (G.Ö. 10.500 – 7000 Yılları Arası) – Kültürler Sorunu*, C: 2. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2681, İstanbul.

Esin, U. (1997). “Prehistorya”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: 3, s. 1513-1517, YEM Yayın, İstanbul.

Freikman, M. & Y. Garfinkel (2017). Sealings before cities: new evidence on the beginnings of administration in the ancient Near East. *The Journal of the Council for British Research in the Levant*, Sayı: 49/1, s. 1-22.

Gadamer, H. G. (2005). *Güzelin Güncelliği – Oyun, Sembol ve Festival Olarak Sanat*. (Çev.) Fatih Tepebaşı, Çizgi Yayınları, Konya.

Gheorghiu, D. (2008). Materiality, Experiment, Experientiality. Dragos Gheorghiu, Robin Skeates (Eds.), *Prehistoric Stamps, Theory And Experiments*, Editura Universitatii Din Bucuresti, S. 85-103.

Güney, A. (2014). *Anadolu'da Başlangıcından MÖ 1. Binin Sonuna Kadar Hayvan Biçimli Damga Mühürler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Harmanşah, Ö. (2015). *Eski Yakındoğu'da Kent, Bellek, Anıt*. (Çev.) Fügen Yavuz, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Hauptmann, H., & Özdoğan, M. (2007). Anadolu'da Neolitik Dönem. Clemens Lichter, Selma Gün (Ed.), *12.000 Yıl Önce Anadolu – İnsanlığın En Eski Anıtları*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 404-410.

Herodotos (2016). *Tarih*. (Çev.) Müntekim Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Hodder, I. (1999). Symbolism at Çatalhöyük. John Coles, Robert Bewley, Paul Mellars (Ed.), *World Prehistory: Studies in Memory of Grahame Clark*, British Academy, Oxford, s. 177-191.

Hodder, I. (2007). Çatal Höyük, *İnsanlığın En Eski Anıtları 12.000 Yıl Önce Anadolu*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 457-466.

Hodder, I. (2017). 25 Yıllık Kazı Çalışmalarını Bitirmek. *Çatalhöyük 2017 Archive Report – Çatalhöyük Research Project*, s. 1–5. Erişim tarihi ve adresi: 08.12.2021

https://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/Archive_Report_2017.pdf

- Hodder, I. & Özdöl, S.** (2013). 2011 Çatalhöyük Kazıları. Dr. Haydar Dönmez (Ed.), *34. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 91 – 100.
- Hodder, I.** (2020). Twenty-Five Years of Research at Çatalhöyük. *Near Eastern Archaeology*, 83.2, s. 72 – 79.
- Homeros** (2002). *İlyada*. (Çev.) Azra Erhat, A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul.
- Karataş Yüksel, C.** (2017). *Neolitik Dönemden Erken Tunç Çağı Sonuna Kadar Batı Anadolu'da Mühürlerin Gelişimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Lichter, C.** (2011). Neolithic Stamps and the Neolithization Process - A Fresh Look at an Old Issue. Raiko Krauß (Ed.), *Beginnings - New Research In The Appearance Of The Neolithic Between Northwest Anatolia And The Carpathian Basin*, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden, s. 35-44.
- Lichter, C. & Meriç, R.** (2012). Dedecik – Heybelitepe Excavations at a Neolithic Settlement in the Torbalı Plain. Mehmet Özdoğan, Neziha Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey – New Excavations & New Research*, Archaeology & Art Publications: İstanbul, s. 133 – 138.
- Makkay, J.** (1984). *Early Stamp Seals In South-East Europe*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- “**Meandr**”, (1997), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C: 2, s. 1187-1188, YEM Yayın, İstanbul.
- Mellaart, J.** (1967). *Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia*. McGraw-Hill Book Company, New York.
- Mellaart, J.** (2003). Çatalhöyük – Anadolu’da Bir Neolitik Kent. (Çev.) Gökçe Bige Yazıcıoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Meriç, R., Öz, A. K. & Meriç, A. E.** (2005). Metropolis Kazıları 2003. Koray Olşen, Dr. Haydar Dönmez, Dr. Adil Özme (Ed.), *26. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 2, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, s. 137 – 146.
- Meskel, L., Nakamura, C., & Arntz, M.** (2017). Figurines and Clay Stamps, *Çatalhöyük 2017 Archive Report – Çatalhöyük Research Project*, ss. 185–194. Erişim tarihi ve adresi: 08.12.2021 https://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/Archive_Report_2017.pdf

- Özbaşaran, M. & Cutting, M.** (2007). Orta Anadolu'da Neolitik Çağ: Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, *İnsanlığın En Eski Anıtları 12.000 Yıl Önce Anadolu*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 457-466.
- Özdoğan, E.** (2007). Neolitik Dönem Kil Kapamaları Aşağı Pınar Örneği. M. Alparslan, M. Doğan - Alparslan and H. Peker (eds.), *VITA Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan Kitabı*. Ege Yayınları. İstanbul: 561-567.
- Özdoğan, M.** (2002a). Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ. *ArkeoAtlas*, Sayı: 1, s. 66-83.
- Özdoğan, M.** (2002b). Çanak Çömlekli Neolitik Çağ. *ArkeoAtlas*, Sayı: 1, s. 88-104.
- Özdoğan, M.** (2007a). Neolitik Dönem Günümüz Uygarlığının Temel Taşları. Nezih Başgelen (Ed.), *12000 Yıl Önce "Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı" Neolitik Dönem*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 9-20.
- Özdoğan, M.** (2007b). Bazı Genellemeler – Öngörüler. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.), *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı – Türkiye'de Neolitik Dönem (Yeni Kazılar – Yeni Bulgular)*, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 441-458.
- Özdoğan, M.** (2019). *Hammaddeden Ustalara Tarihöncesi Arkeolojisinde Malzeme (Yontmataş-Sürtmetaş-Kemik-Boynuz-Diş-Kil-Çanak Çömlek)*. Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özkan, S.** (2001). Köşk Höyük Seals, *Anatolica XXVII*, The Netherlands Institute for the Near East, İstanbul, ss.15-22.
- Öztan, A.** (2005). I. Dönem Köşk Höyük - Niğde Kazı Buluntularının Değerlendirilmesi ve Stratigrafik Kontrolü. *Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Öztan, A.** (2007). Köşk Höyük: Niğde – Bor Ovası'nda Bir Neolitik Yerleşim. Mehmet Özdoğan, Nezih Başgelen (Ed.), *Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu ve Avrupa'ya Yayılımı – Türkiye'de Neolitik Dönem (Yeni Kazılar – Yeni Bulgular)*, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 223-236.
- Pasinli, A., Uzunoğlu, E., Atakan, N., Girgin, Ç. & Soysal, M.** (1994). Pendik Kurtarma Kazısı. *IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, ss. 147-163.
- Renfrew, C., & Bahn, P.** (2015). *Arkeoloji. Anahtar Kavramlar*. (Çev.) Selda Somuncuoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sagona, A. & Zimansky, P. (2015). *Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En Eski Kültürleri MÖ 1.000.000 – 550.* (Çev.) Nezh Başgelen, Sim İris Belik, Margaret Payne, Harun Taşkiran, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Sağlamtimur, H. (2007). Ege Gübre Neolitik Yerleşimi. Mehmet Özdoğan, Nezh Başgelen (Ed.), *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar – Yeni Bulgular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 373-376.

Sağlamtimur, H. (2012). The Neolithic Settlement of Ege Gübre. Mehmet Özdoğan, Nezh Başgelen, Peter Kuniholm (Ed.); *The Neolithic in Turkey – New Excavations & New Research*, Archaeology & Art Publications, İstanbul, s. 197 – 225.

Sağlamtimur, H. & Ozan, A. (2013). Ege Gübre Neolitik Yerleşiminin Paleocoğrafya Özellikleri ve Gelişimi. Ertuğ Öner (Ed.), *Prof. Dr. İlhan Kayan'a Armağan*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, s. 587 – 597.

Sahlins, M. (2016). *Taş Devri Ekonomisi.* (Çev.) Taylan Doğan, Şirin Özgün, BGST Yayınları, İstanbul.

Schmandt-Besserat, D. (2007). *When Writing Met Art, From Symbol To Story.* University of Texas Press, Austin Texas.

Sevin, V. (2016). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I.* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Skeates, R. (2007). Neolithic Stamps: Cultural Patterns, Processes And Potencies. *Cambridge Archaeological Journal*, 17 (2), s. 183-198.

Strabon (2012). *Geographika.* (Çev.) Prof. Dr. Adnan Pekman, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Takaoğlu, T. (2006). 2004 Yılı Coşkuntepe Yüzey Araştırması. Koray Olşen, Dr. Fahriye Bayram, Dr. Adil Özme (Ed.), *23. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Bakanlığı Dösim Basımevi: Ankara, s. 411 – 418.

Taşkıran, H. & Aksu, S. E. (2011). Suluin Mağarası Kazısı 2008. A. Naci Toy, Dr. Haydar Dönmez, Ömer Ötgün (Ed.); *32. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 3, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, s. 36 – 45.

Taşkıran, H., Özçelik, K., Kösem M. B., Erbil, E. & Aydın, Y. (2016). 2014 Yılı Suluin Mağarası Kazıları. Dr. Adil Özme (Ed.); *37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara, ss. 215 – 234.

- Trigger, B. G.** (2014). *Arkeolojik Düşünce Tarihi*. (Çev.) Fuat Aydın, Eskiyei Yayınları, Ankara.
- Türkcan, A. U.** (1999). *Neolitik Dönem Çatal Höyük Damga Mühürleri Ve Benzeri Buluntular*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkcan, A. U.** (2005a). Some Remarks On Çatalhöyük Stamp Seals, Ian Hodder (Ed.), *Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons*, BIAA Monograph No. 39, Cambridge and London, ss. 175-185.
- Türkcan, A. U.** (2005b). Clay Stamp Seals, . Çatalhöyük 2005 Archive Report – Çatalhöyük Research Project, ss. 189–192. Erişim tarihi ve adresi: 09.12.2021
http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2005.pdf
- Türkcan, A. U.** (2006). Çatalhöyük Damga Mühürleri. Mine Haydaroğlu (Ed.), *Topraktan Sonsuzluğa Çatalhöyük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 45-69.
- Türkcan, A. U.** (2007). Is It Goddess Or Bear? The Role Of Çatalhöyük Animal Seals In Neolithic Symbolism. *Documenta Prehistorica XXXIV*, ss. 257-266.
- Türkcan, A. U.** (2010). Tarih Öncesi Anadolu’da Paleolitik ve Neolitik Dönem – Neolitik Çağ. Doç. Dr. Hüseyin Sabri Alanyalı (Ed.), *Anadolu Arkeolojisi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2127, Eskişehir, s. 2-31.
- Türkcan, A. U.** (2013). Çatalhöyük Stamp Seals From 2000-2008. Ian Hodder (Ed.), *Substantive Technologies At Çatalhöyük – Reports From 2000-2008 Seasons*, Çatalhöyük Research Project Series Vol. 9, British Institute At Ankara, London, s. 235-246.
- Türkcan, A. U.** (2014). Neolitik Çağ Çatalhöyük Simgesiliğinde Duvar Resimleri ve Damga Mühürleri. Nazlı Çınardalı Karaaslan, Ayşegül Aykurt, Neyir Kolankaya Bostancı, Yiğit H. Erbil (Ed.), *Anadolu Kültürlerine Bir Bakış – Armağan Erkanal’a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, s.441-452.
- Uhri, A.** (2016). *Arkeolojik, Arkeometrik, Dilsel, Tarihsel ve Etnolojik Veriler Işığında Anadolu Mutfak Kültürünün Kökenleri*. Ege Yayınları, İstanbul.
- Umurtak, G.** (1999/2000). Neolitik ve Erken Kalkolitik Çağlarda Burdur-Antalya Bölgesi Mühürçülüğü Üzerine Bazı Gözlemler, *Adalya IV*, AKMED Yayınları, İstanbul, ss. 1-20.
- Von Wickede, A.** (1990). *Praehistorische Stempelglyptik In Vorderasien*. MVS VI. Profil Verlag, München.

Watkins, T. (2007). Anadolu'nun Doğal Çevresi – İklim, Çevre ve Kaynakların Bileşkesi. Clemens Lichter, Selma Gün (Ed.), *12.000 Yıl Önce Anadolu – İnsanlığın En Eski Anıtları*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 404-410.

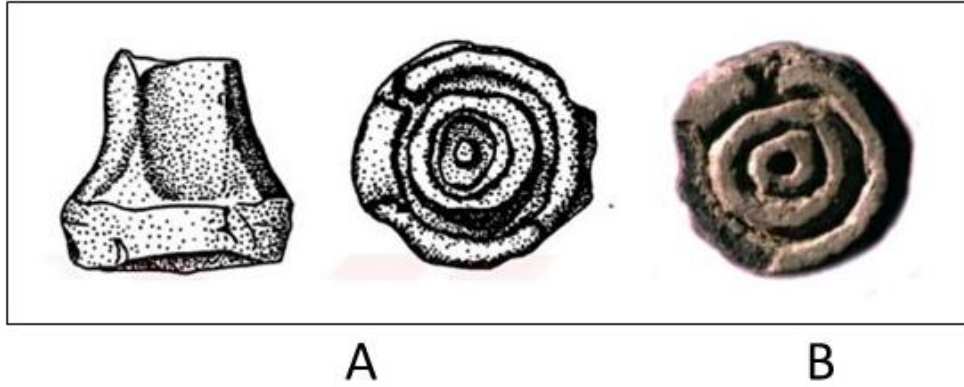
Yakar, J. (2014). *Eski Anadolu Toplumunun Arkeolojideki Yansımaları – Neolitik ve Kalkolitik Çağ Topluluklarının Sosyo-Ekonomik Yapıları, İnanç Sistemleri ve Teknolojileri. Cilt I.* (Çev.) Göksenin Abdal, Homer Kitabevi, İstanbul.

Yaylalı, S., Akkan, Y., Tütüncüler, Ö. & Erdan, E. (2016). Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2014 Yılı Kazı Çalışması, Dr. Adil Özme (Ed.), *37. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 417-432.

Yaylalı, S., Akkan, Y., Tütüncüler Bircan, Ö. & Erdan, E. (2016). Çakırbeyli-Küçüktepe Höyük 2015-2016 Çalışmaları, Dr. Adil Özme (Ed.), *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, ss. 113-131.

EKLER

EK - 1: KATALOG

Katalog No: 001

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: VII. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Gri

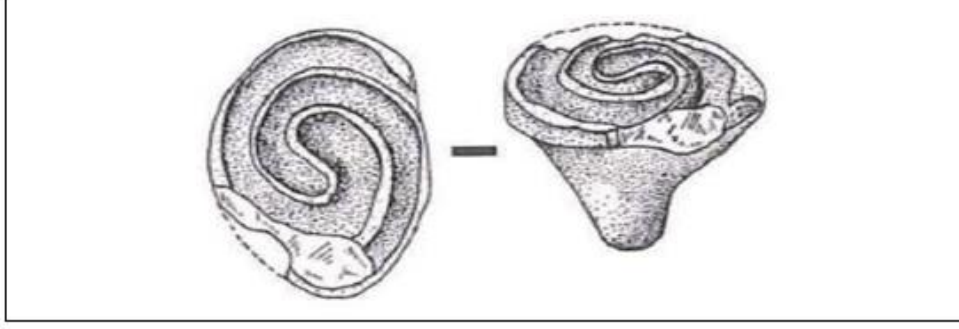
Ölçüler:

Yükseklik: 2.8 cm

Çap: 3 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde kazıma tekniği ile işlenmiş eş merkezli daire motifi bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin kenarı aşınmıştır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:82; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 002

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: VI. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön yüz beyaz, arka yüz kır kahverengi.

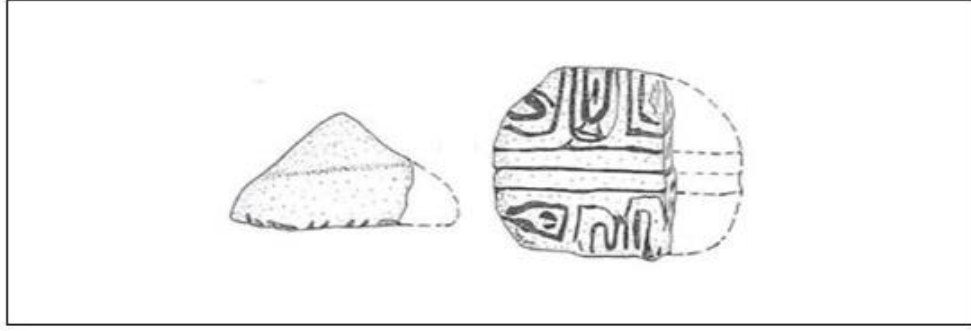
Ölçüler:

Yükseklik: 2.3 cm

Çap: 3 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin küçük bir kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinde sarmal motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:80; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 003

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: VI. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Gri

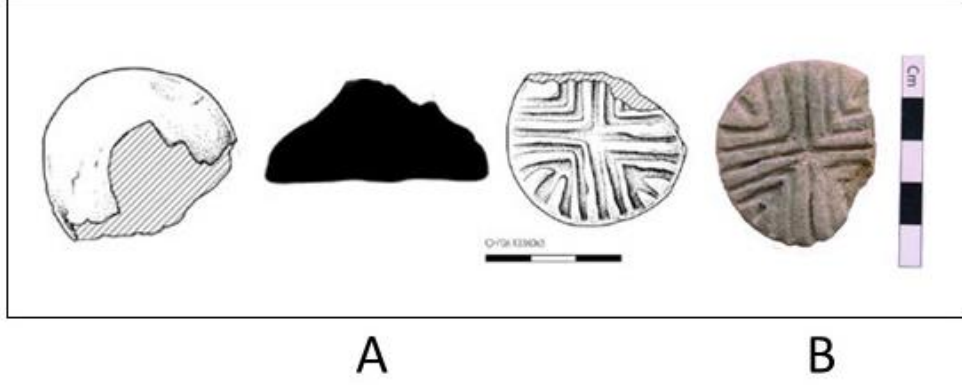
Ölçüler: uz. 3.6 cm x gen. 3.1 cm

Yükseklik: 3.6 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen formda baskı yüzeyine sahip olduğu izlenmektedir. Belirgin bir tutamağı olmamakla birlikte sırt kısmının eğimli yapısı kavisli tutamak olarak değerlendirilebilir. Baskı yüzeyinin merkezinde, uzun kenarı takip eden birbirine paralel üç çizgi bulunmaktadır. Bu motifle ikiye bölünen baskı yüzeyinin uzun kenarlarında eş merkezli U motiflerini andıran eğik çizgilerle yapılmış bezeme bulunmaktadır. Motif kazıma tekniği ile işlenmiştir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:81; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 004

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka V/VI

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengimsi Gri

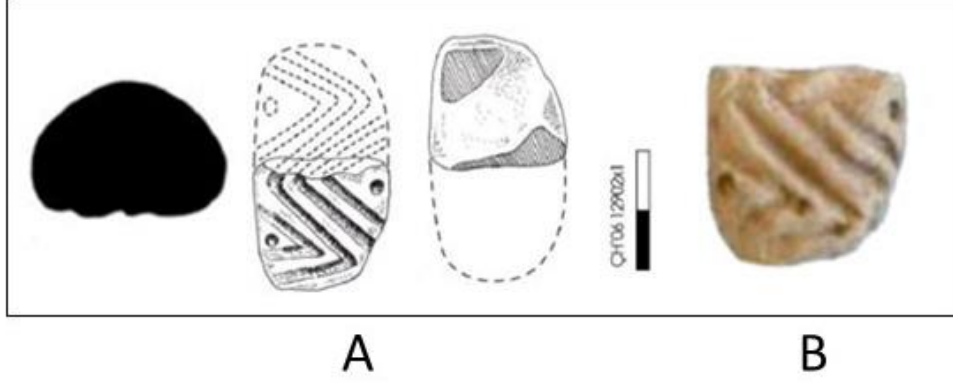
Ölçüler: uz. 3.2 cm x gen. 1.6 cm

Yükseklik: 4 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2006 kazı sezonunda, Güney Kazı Alanı Bina 65, Mekan 299 içerisinde oda dolgusu içerisinde ele geçmiştir. Mühür $\frac{3}{4}$ 'ü sağlam olarak bulunmuştur. Tutamağı kırılmıştır. Baskı yüzeyindeki aşınmadan yoğun olarak kullanılmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dairesel baskı yüzeyinin merkezinde haç motifi bulunmaktadır. Haç motifinin her bir kolu arasındaki boşluklara, ağız kısmı baskı yüzeyinin kenarına dönük yerleştirilmiş iç içe ikişer 'V' motifi yerleştirilmiştir. En dıştaki 'V' motiflerinin ortasında baskı yüzeyi kenarına dik olarak konumlandırılmış çizgi motifi vardır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:204.

Katalog No: 005

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka V/VI

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi

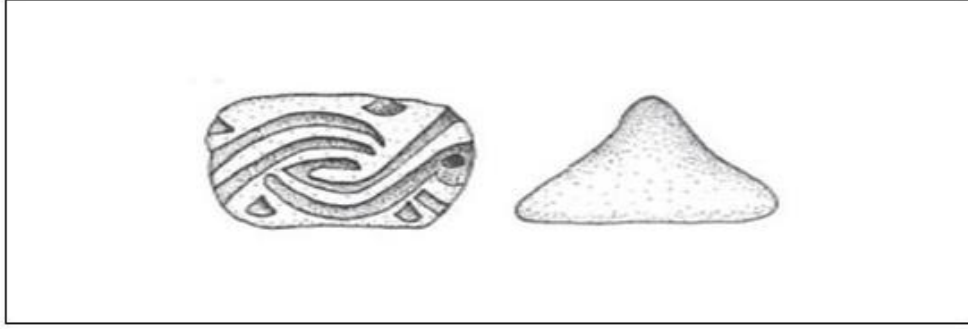
Ölçüler: uz. 2.4 cm x gen. 1.4 cm

Yükseklik: 2.2 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2006 yılı kazı sezonunda Kuzey Kazı Alanı 4040 Açması Bina 59 Mekan 27'da küllü oda dolgusu içinde kırık olarak ele geçmiştir. Sırt kısmı hafifçe kavislendirilerek tutamak oluşturulmuştur. Baskı yüzeyi köşeleri yuvarlatılmış dörtgendir. Baskı yüzeyinde uzun kenar boyunca yerleştirilmiş, birbirine paralel 4 çizgi ile bütünde zikzak motifini oluşturan bezeme bulunmaktadır. Zikzak motifinin uzun kenarlarda oluşturduğu üçgen boşluklar V motifi ve nokta motifi ile doldurulmuştur.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:206.

Katalog No: 006

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön yüz koyu grimsi, arka yüz grimsi kahverengi.

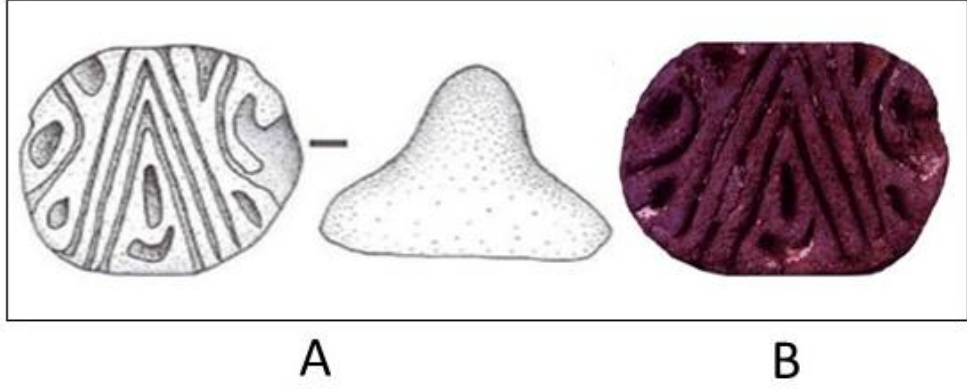
Ölçüler: uz. 4.8 cm x gen. 2.1 cm

Yükseklik: 2 cm

Çap:

Tanım: Baskı yüzeyi formu köşeleri yuvarlatılmış dörtgen şeklindedir. Sırt kısmı kavislendirilerek tutamak oluşturulmuştur. Baskı yüzeyinde kazıma tekniği ile yapılmış pseudo meandr motifi bulunmaktadır. Ana motifin erişmediği kenar kısımlarda ise nokta motifi ile bezenmiştir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:69; Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 007

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

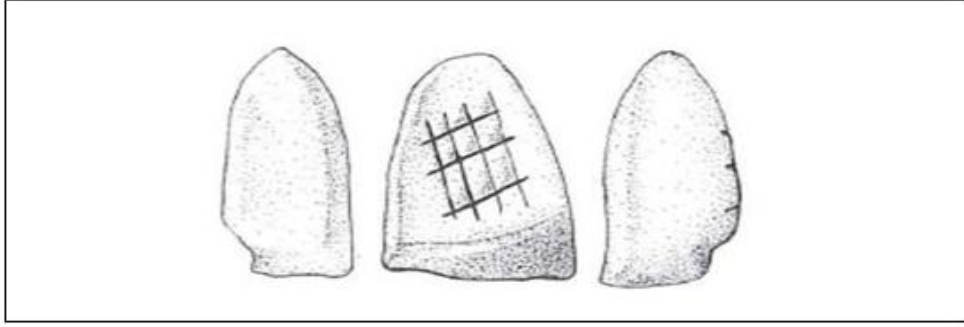
Ölçüler: uz. 5.5 cm x gen. 4.2 cm

Yükseklik: 3.5 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyi formuna sahiptir. Sırt kısmında kavisli bir tutamağı bulunmaktadır. Baskı yüzeyinde kırıklar vardır. Baskı yüzeyinin merkezinde eş merkezli V, ortasında dikey çizgi ve altında yay motifi yer almaktadır. Merkezdeki motifin her iki yanına açık ucu baskı yüzeyinin dışına dönük yay motifi ile söz konusu motifin içine ve dışına nokta motifi yapılmıştır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:70; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 008

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi Gri

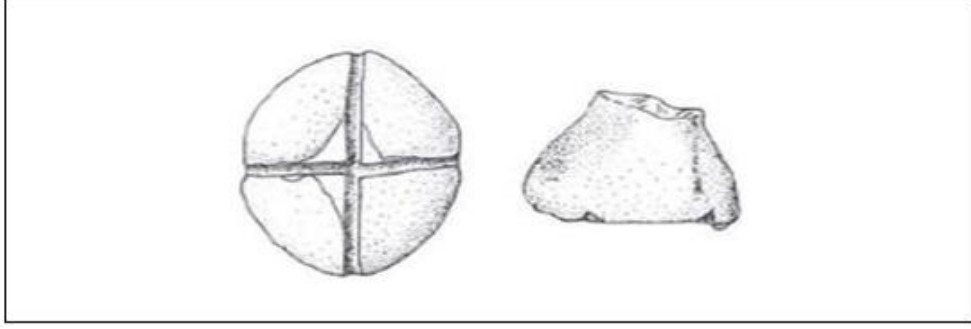
Ölçüler: uz. 3.6 cm x gen. 3.1 cm

Yükseklik: 1.8 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Kırığın olduğu kısım geniş bir oluk biçimindedir. Tutamağı olup olmadığını anlamak mümkün değildir. Ancak bir pendant olabileceği değerlendirilmiştir. Motifin olduğu yüzde kafes motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:71; Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 009

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

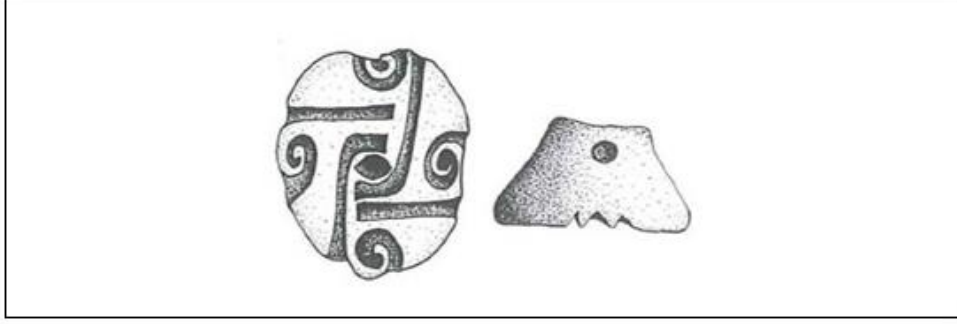
Ölçüler:

Yükseklik: 1.6 cm

Çap: 2.9 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine sahiptir. Tutamağı kırıktır. Baskı yüzeyinde haç motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:72; Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 010

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi

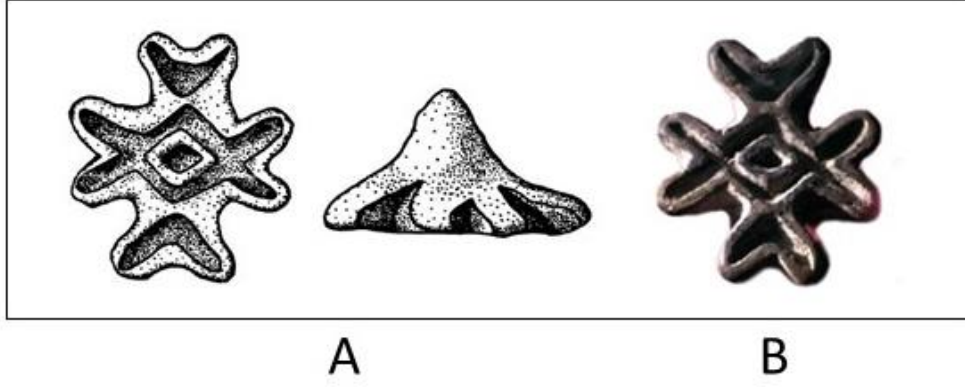
Ölçüler: gen. 4.7 cm

Yükseklik: 2 cm

Çap: 4.5 cm

Tanım: Uç kısmı kırık olan tutamak üzerinde ip deliği bulunmaktadır. Baskı yüzeyi daireseldir. Baskı yüzeyinin merkezinde badem şeklinde nokta motifi ve bu motifin dört yanında baskı yüzeyinin kenarında simetrik olarak yerleştirilmiş sarmal motifleri bulunmaktadır. Merkezdeki nokta motifinden baskı yüzeyi kenarına uzanan pseudo meandr ve çizgisel motifler görülmektedir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:73; Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 011

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

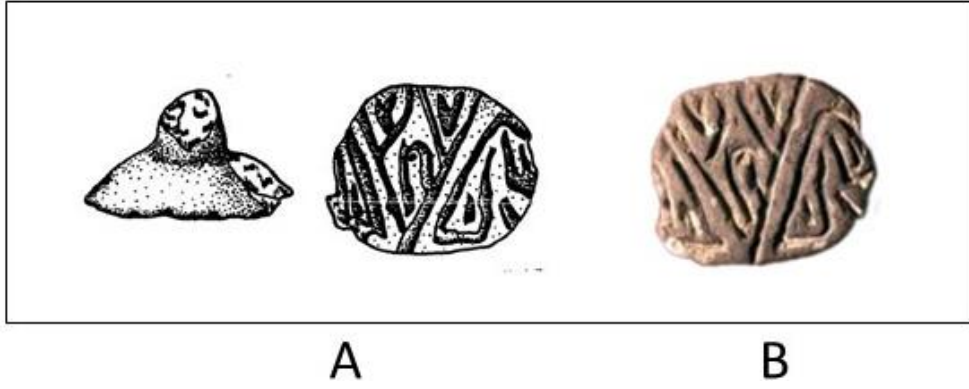
Ölçüler: uz. 4.8 cm x gen. 4.2 cm

Yükseklik: 2.9 cm

Çap:

Tanım: Mühür tam olarak ele geçmiştir. Sırt kısmında kavislendirilerek oluşturulmuş bir tutamağı bulunmaktadır. Motif ve baskı yüzeyi formu birbirine uyum sağlar şekildedir. Baskı yüzeyinin merkezinde baklava motifi yer almaktadır. Bu motifin köşelerine ağız kısmı dışarıya bakar şekilde 'V' motifi yerleştirilmiştir. Motif derin kazıma tekniği ile oluşturulmuştur. Baskı yüzeyi ve motife bir bütün halinde bakıldığında bitkisel bir görünüm sunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:74; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 012

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön yüz koyu gri, arka yüz grimsi kahverengi.

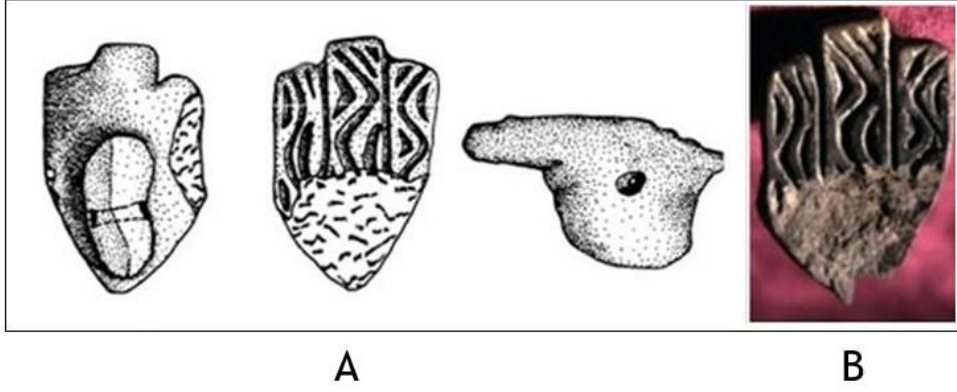
Ölçüler: uz. 3.8 cm x gen. 3.5 cm

Yükseklik: 1.8 cm

Çap:

Tanım: Baskı yüzeyinin sırt kısmı, tutamağın üstü ve baskı yüzeyinin bir kısmı kırıktır. Oval bir baskı yüzeyi formuna ve konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde kazıma tekniği ile yapılmış simetrik çizgisel bezeme bulunmaktadır. Motifin bütününe bakıldığında bitkisel bir motif görüntüsü vermektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:75; B) Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 013

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön yüz koyu gri, arka yüz grimsi kahverengi.

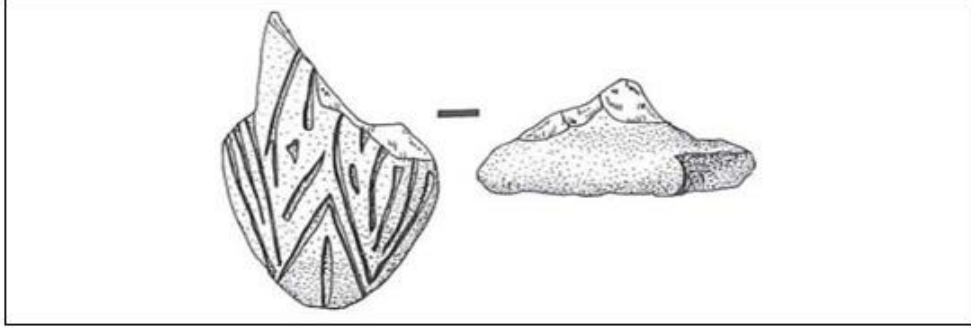
Ölçüler: uz. 3.8 cm x gen. 3.5 cm

Yükseklik: 1.8 cm

Çap:

Tanım: Mühür yarısı kırık olarak ele geçmiştir. Dörtgen biçimli baskı yüzeyine sahip olduğu değerlendirilmişse de üzerindeki motifler göz önünde bulundurulursa el biçimli baskı yüzeyine sahip olduğu söylenebilir. Dörtgen prizma biçimli tutamağı bulunmaktadır. Tutamağın baskı yüzeyi ile birleştiği yere yakın noktada ip deliği vardır. Baskı yüzeyi uzun kenara paralel iki çizgi ile üç bölüme ayrılmıştır. Ortada yer alan bölüm biraz dışarıya çıkıntı yapmaktadır. Çizgiler ile bölünen baskı yüzeyinde eğri çizgilerden oluşan bezeme yapılmıştır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:76; B) Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 014

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

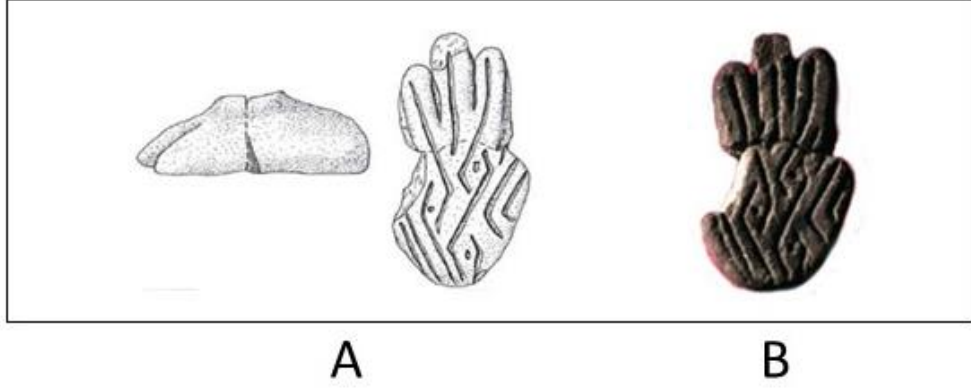
Ölçüler: uz. 4.8 cm x gen. 4 cm

Yükseklik: 2.2 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük'te ele geçen el şeklinde baskı yüzeyine sahip mühürlerdendir. Baskı yüzeyinin yarısı ve tutamak kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinde çizgisel motifler ve V motifinden oluşan bir bezeme bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:77; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 015

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Gri

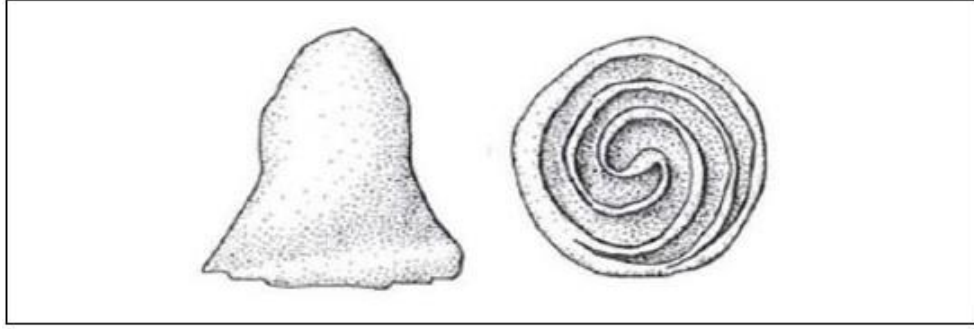
Ölçüler: uz. 5.9 cm x gen. 3.9 cm

Yükseklik: 2.2 cm

Çap:

Tanım: El formunda baskı yüzeyine sahiptir. Tutamağı, elin serçe ve başparmak kısımları kırıktır. Baskı yüzeyinde pseudo meandr ve nokta motiflerinden oluşan bir bezeme bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:78; B) Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 016

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: IV. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Gri

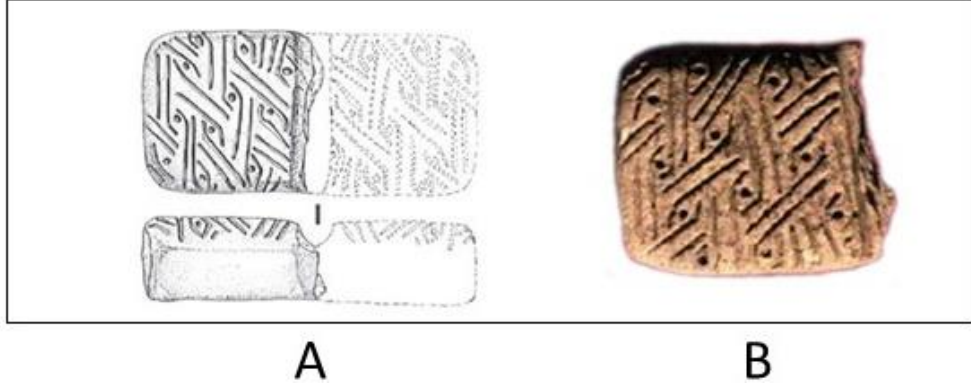
Ölçüler:

Yükseklik: 3.6 cm

Çap: 3.2 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve konik tutamak formuna sahiptir. Tam olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde derin kazıma tekniği ile yapılmış sarmal motif bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:79; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 017

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: III. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Kır Kahverengi

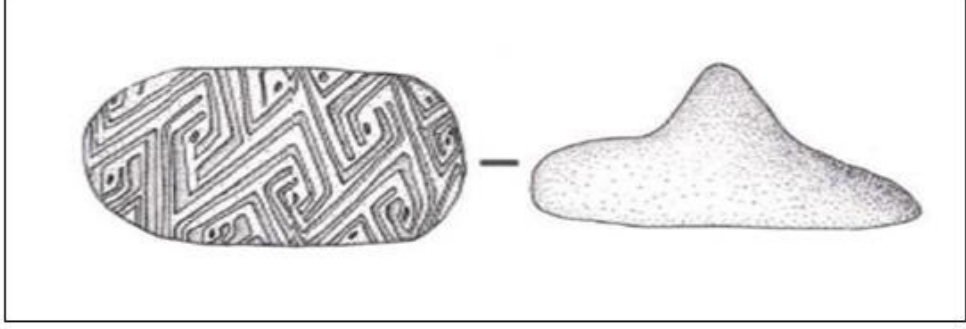
Ölçüler: uz. 5 cm x gen. 4.6 cm

Yükseklik: 2.2 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Dörtgen formlu bir baskı yüzeyine sahip olduğu düşünülmektedir. Tutamağı yoktur. Sırt kısmı düzdür. Kırık olan kısımda bir oyuk olduğu görülmektedir. Ele geçen kısımdaki motifin simetrik olarak kayıp kısımda devam ettiği tahmin edilmektedir. Baskı yüzeyinde pseudo meandr ve nokta motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:66; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 018

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: III. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Griye dönük koyu kahverengi

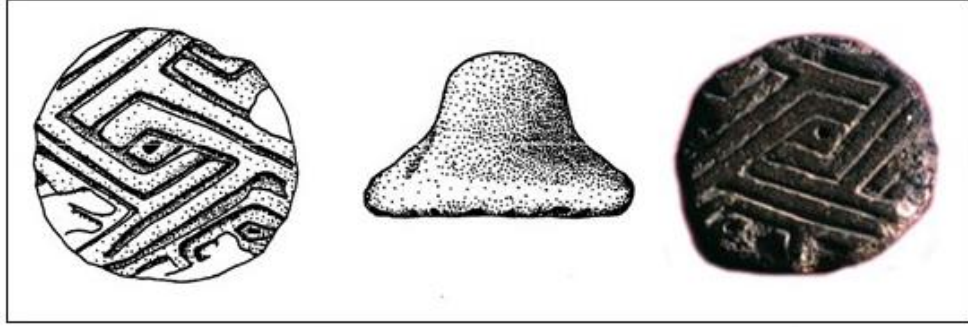
Ölçüler: uz. 7.5 cm x gen. 3.5 cm

Yükseklik: 2.2 cm

Çap:

Tanım: Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen formlu baskı yüzeyine ve konik bir tutamağa sahiptir. Sağlam durumda ele geçmiştir. Baskı yüzeyi üzerinde pseudo meandr motifi ve nokta motifleri görülmektedir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:67; Türkcan, 2005a:176.

A

B

Katalog No: 019

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: III. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön yüz koyu grimsi kahverengi, arka yüz grimsi kahverengi.

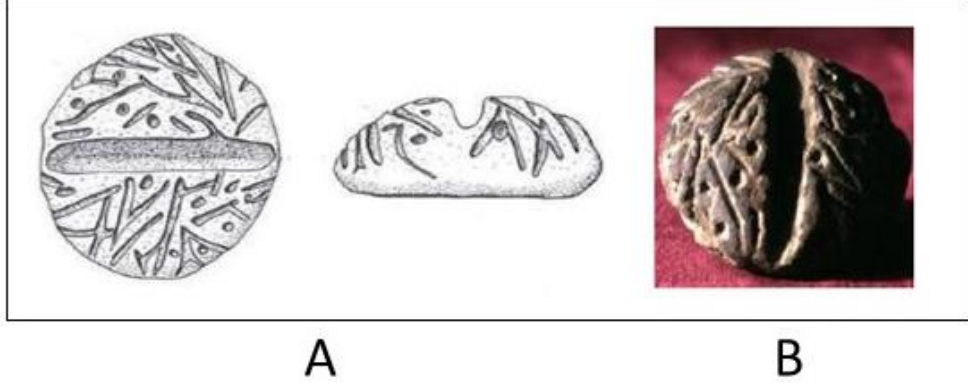
Ölçüler:

Yükseklik: 3 cm

Çap: 5.7 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin kenarlarında ufak kırıklar bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin merkezinde nokta motifi yer almaktadır. Merkezdeki motiften baskı yüzeyinin kenarlarına uzanan pseudo meandr motifi görülmektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:68; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 020

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

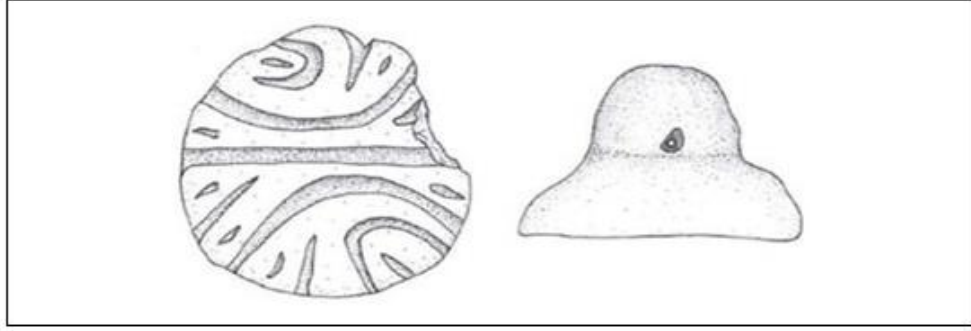
Ölçüler:

Yükseklik: 3.5 cm

Çap: 3.4 cm

Tanım: Baskı yüzeyi dairesel formda ve dış bükeydir. Sırt kısmı düz ve bezemesizdir. Tutamağı yoktur. Baskı yüzeyinin ortasında, yüzeyi ikiye bölen derin kazıma ile yapılmış bir oluk bulunmaktadır. Oluğun her iki yanında çizgisel ve nokta bezemelerden oluşan motif bulunmaktadır. Motif düzensiz yerleştirilmiştir, ancak bütün olarak bakıldığında bitkisel bir görünüm vermektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:59; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 021

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

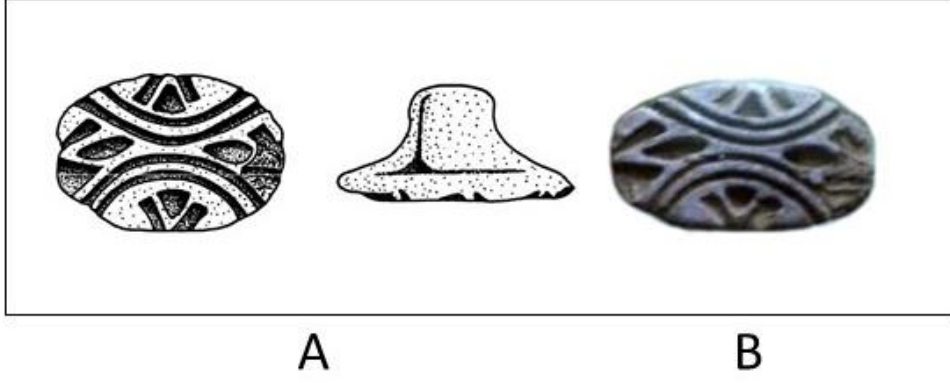
Ölçüler: gen. 4.3 cm

Yükseklik: 3.5 cm

Çap:

Tanım: Oval bir baskı yüzeyi formuna ve kavisli bir tutamağa sahiptir. Tutamağın baskı yüzeyi ile birleştiği yerde ip deliği bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin bir kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinin ortasında, oval düzlemi uzunlamasına ikiye bölen bir çizgi motifi görülmektedir. İkiye bölünen baskı yüzeyinin her iki yarısında açık uçları baskı yüzeyinin kenarına dönük yay motifleri yerleştirilmiştir. Bu ana motiflerin arasında kalan bölümlere yay, çizgi ve nokta gibi motiflerle bezeme yapılmıştır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:60; Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 022

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

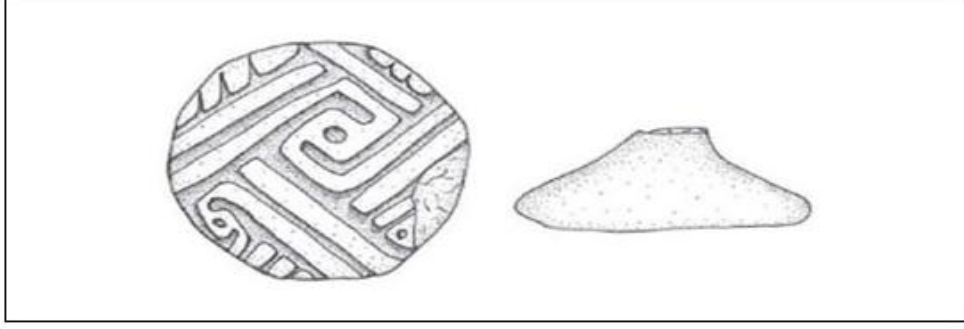
Ölçüler: uz. 6.2 cm x gen. 4.3 cm

Yükseklik: 3.2 cm

Çap:

Tanım: Baskı yüzeyi oval olan mühür, kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin kısa kenarlarında kırıklar bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin uzun kenarlarında bakışimli, açık ucu dışarıya bakan iç içe yay motifleri görülmektedir. Bu motifin iç kısmında ve baskı yüzeyinin kısa kenarlarında çizgisel ve nokta motifleri ile bezeme yapılmıştır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:61; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 023

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

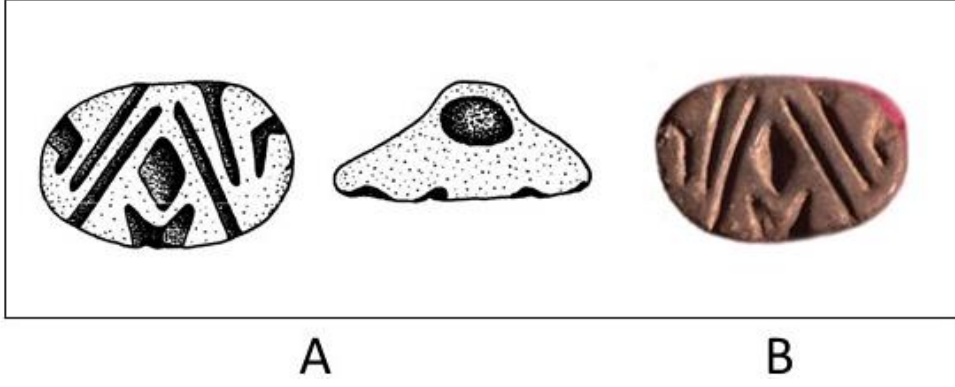
Ölçüler: uz. 5.8 cm x gen. 4.7 cm

Yükseklik: 2 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine sahiptir. Kenar kısmında küçük bir parçası ve tutamağı kırıktır. Baskı yüzeyinin merkezinde nokta motifi bulunmaktadır. Merkezdeki bezemenin etrafında pseudo meandr motifi görülmektedir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:62; Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 024

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Gri

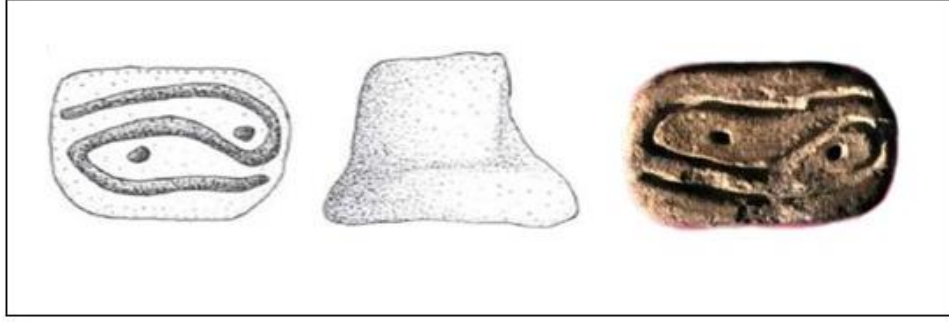
Ölçüler: uz. 6.2 cm x gen. 4.3 cm

Yükseklik: 2.9 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine ve kavisli bir tutamağa sahiptir. Tutamağı sağlam ve deliksizdir. Üzerinde tutmayı kolaylaştırmak için sıkma yöntemi ile oluşturulmuş bir girinti görülmektedir. Baskı yüzeyinin merkezinde baklava motifi yer almaktadır. Baklava motifinin her iki yanına simetrik çizgisel motifler yapılmıştır. Merkezdeki motifin alt kısmında da boynuz biçimli çizgisel bir başka motif bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:63; B) Türkcan, 2005a:176.

A

B

Katalog No: 025

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Sarımsı Kır Kahverengi

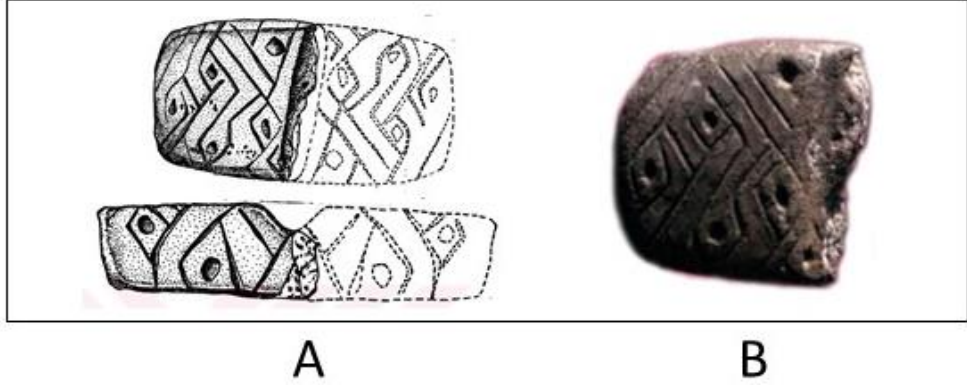
Ölçüler: uz. 4.2 cm x gen. 2.2 cm

Yükseklik: 2.6 cm

Çap:

Tanım: Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Dörtgen prizma biçiminde tutamağı bulunmaktadır. Baskı yüzeyinde derin kazıma yöntemi ile yapılmış çizgisel motif S harfini andırmaktadır. Kazıma yöntemi ile oluşturulan bu motif pozitif bir bezeme olarak kabul edildiğinde pseudo meandr motifi olduğu görülmektedir. Söz konusu kazıma motifin kıvrımlarının iç kısımları nokta motifi ile bezenmiştir.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:64; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 026

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: II. Tabaka

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Sarımtırak Kahverengi

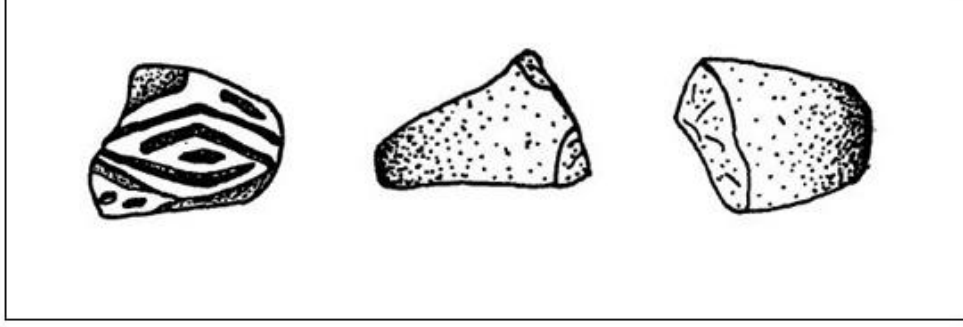
Ölçüler: uz. 6.2 cm x gen. 6 cm

Yükseklik: 2.5 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Ele geçen kısımdan anlaşıldığı kadarı ile köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyi formuna sahip olduğu düşünülmektedir. Kırıldığı kısımda bir oluk olduğu gözlemlenmektedir. Baskı yüzeyinin arkası düzdür ve tutamağı yoktur. Baskı yüzeyi ve yüksekliği veren yan kısımlarında pseudo meandr ve nokta motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:65; B) Türkcan, 2005a:176.

Katalog No: 027

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Yüzey Buluntusu

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Beyazımsı Gri

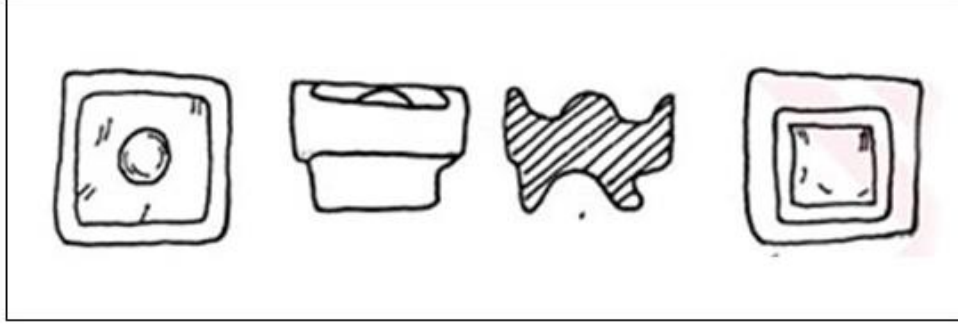
Ölçüler: uz. 2.6 cm

Yükseklik: 1.6 cm

Çap:

Tanım: Mühür kırıktır ve yaklaşık yarısı ele geçmiştir. Olasılıkla oval bir baskı yüzeyine ve elle biçimlendirilmiş kavisli tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde pseudo meandr ve nokta motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:86.

Katalog No: 028

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Yüzey Buluntusu

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Beyazımsı Gri

Ölçüler: uz. 3 cm x gen. 3 cm

Yükseklik: 2 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine ve dörtgen prizma biçiminde tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin merkezinde kabartma şekilde yapılmış daire motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:87-88.

Katalog No: 029

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Yüzey Buluntusu

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Beyazımsı Gri

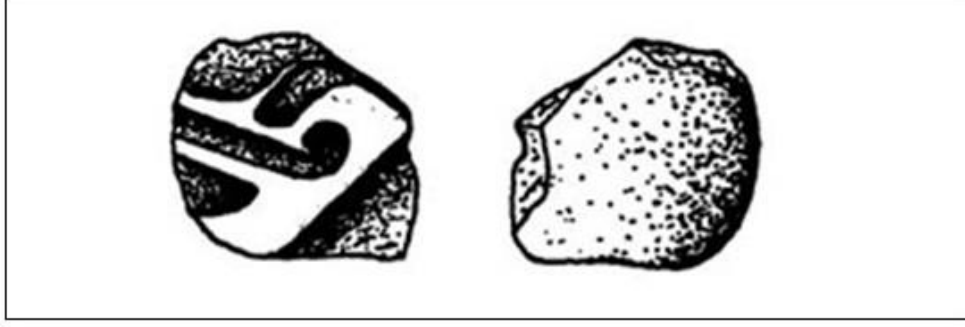
Ölçüler: uz. 2.6 cm

Yükseklik: 1.6 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyi formu hakkında kesin bir fikir vermemektedir. Elle biçimlendirilmiş kavisli bir tutamağı bulunmaktadır. Baskı yüzeyinde simetrik çizgisel bezeme bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:87-88.

Katalog No: 030

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Yüzey Buluntusu

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Açık Kahverengi

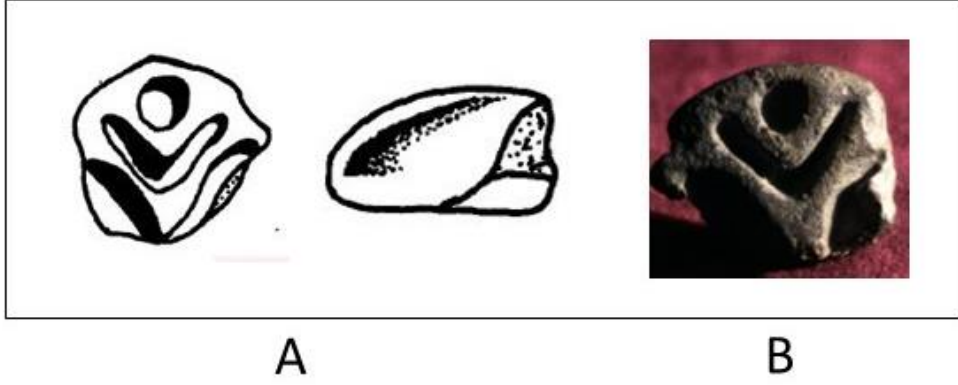
Ölçüler: uz. 2.4 cm x gen. 2.2 cm

Yükseklik: 1.9 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Tutamağı ve baskı yüzeyi hakkında fikir vermemektedir. Baskı yüzeyinde pseudo meandr motifi görülmektedir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:89; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 031

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Yüzey Buluntusu

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

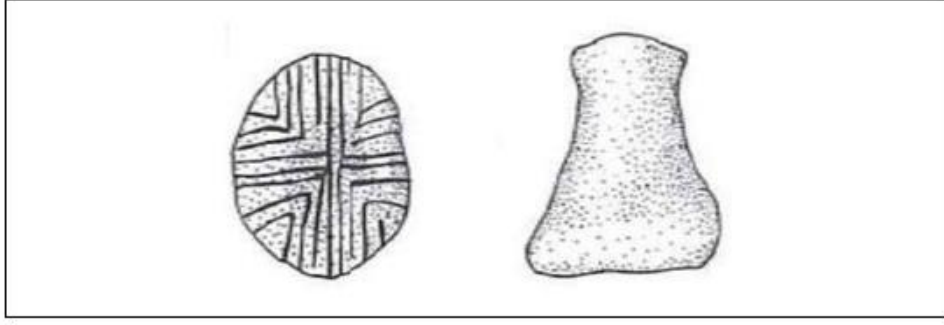
Ölçüler: uz. 2.4 cm x gen. 2.1 cm

Yükseklik: 1.3 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçen mühürün baskı yüzeyi formu hakkında net bir şey söylenememektedir. Tutamağı olup olmadığı kesin değildir. Baskı yüzeyinin kenar kısmında nokta bezeme bulunmaktadır. Bu motifin altında eş merkezli V motifi yer almaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 1999:90; B) Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 032

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızımsı Sarı

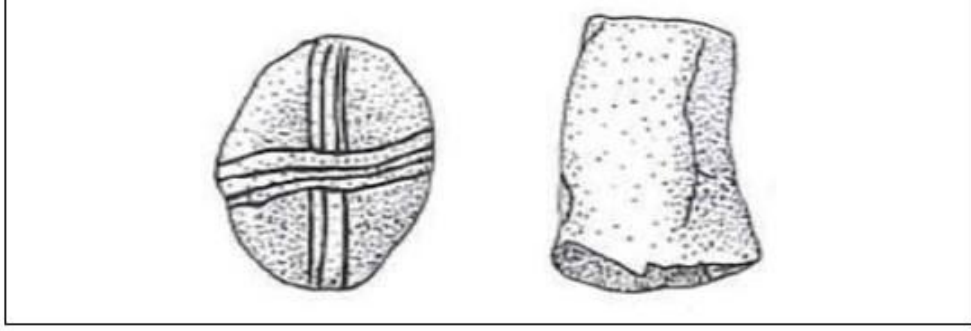
Ölçüler:

Yükseklik: 2.5 cm

Çap: 2.2 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve silindirik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin merkezinde tam simetrik olmayan bir haç motifi ve bu motifin kolları arasında merkezden kenarlara doğru küçülen eş merkezli V motifleri görülmektedir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:83; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 033

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

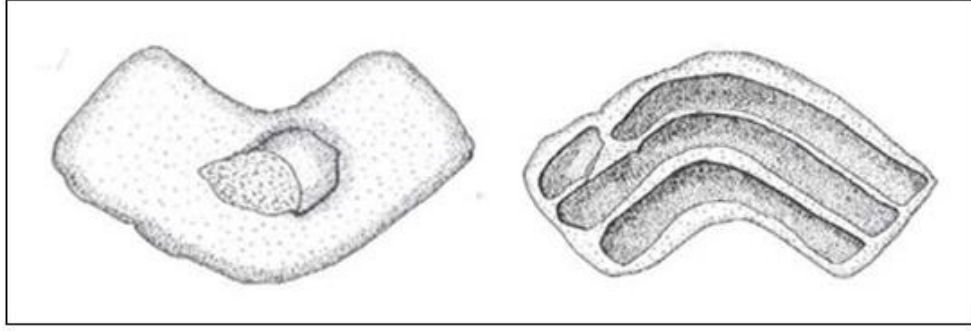
Ölçüler: uz. 3.6 cm

Yükseklik: 2 cm

Çap: 2 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve silindirik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde basitçe yapılmış, birbirini tam merkezde kesen bir haç motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 1999:84; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 034

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

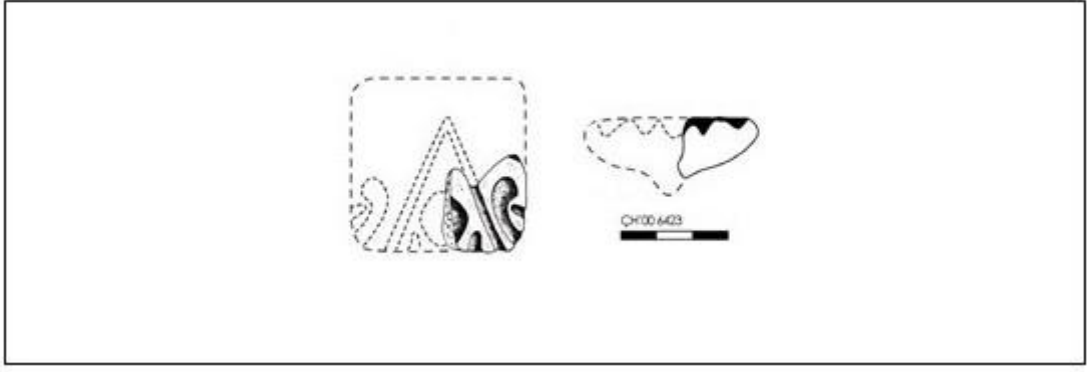
Ölçüler: uz. 9.2 cm x gen. 4.3 cm

Yükseklik: 3.1 cm

Çap:

Tanım: Baskı yüzeyi ve tutamağında kırıklar bulunmaktadır. Baskı yüzeyi formu bumerang biçimindedir ve üzerinde baskı yüzeyi formunu boydan boya kaplayan birbirine paralel, derin kazıma ile yapılmış 3 adet yay motifi yer almaktadır. Kavisli bir tutamağa sahiptir.

Kaynakça: Türkcan, 1999:85; Türkcan, 2005a:177.

Katalog No: 035

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

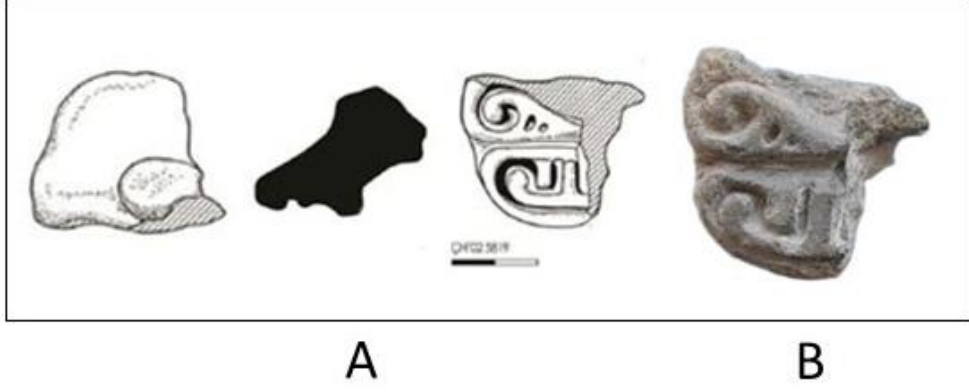
Ölçüler: uz. 3.1 cm

Yükseklik: 1.3 cm

Çap:

Tanım: Kırık olarak ele geçmiştir. Olasılıkla dörtgen baskı yüzeyine ve kavisli tutamak formuna sahiptir. Baskı yüzeyinde derin kazıma ile yapılmış çizgisel motifler bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 036

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

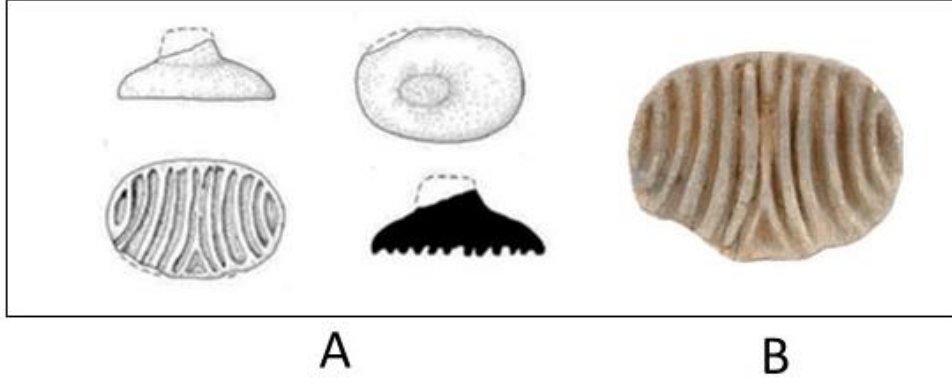
Ölçüler: uz. 4.2 cm

Yükseklik: 2.9 cm

Çap:

Tanım: Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen formunda bir baskı yüzeyine sahiptir. Kırık olarak ele geçen mühürün tutamak formu hakkında kesin bir şey söylemek zorsa da, konik veya kavisli bir formu olduğu düşünülebilir. Kullanım süresini doldurduktan sonra ıskartaya çıkartılmış olduğu önerilmiştir. Baskı yüzeyinde derin kazıma ile yapılmış çizgisel motifler ve sarmal motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 037

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

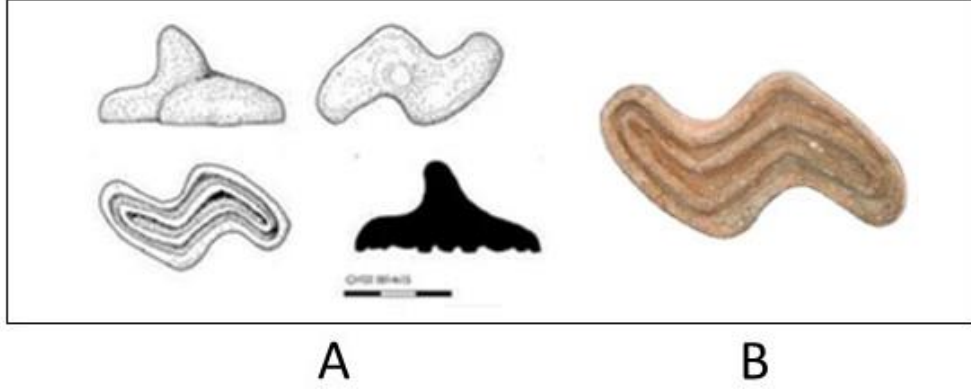
Ölçüler: uz. 6.8 cm x gen. 1.8 cm

Yükseklik: 2.8 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine sahiptir. Tutamağı ve baskı yüzeyinin uzun kenarında bir kısmı kırılmıştır. Çatalhöyük'te 4040 Alanı olarak bilinen Kuzey Kazı Alanı'nda bir mezar içinden gelmiştir. İskeletin başı ve dizleri arasına bırakıldığı gözlemlenmiştir. Daha geç döneme ait bir gömü nedeni ile hangi tabakaya ait olduğu tam olarak kestirilememiştir. Mühürün baskı yüzeyinde, merkezde sırt sırta birleşen iç içe yay motifleri yer almaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2003; B) Türkcan, 2013:239 – 240.

Katalog No: 038

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızımsı Açık Kahverengi

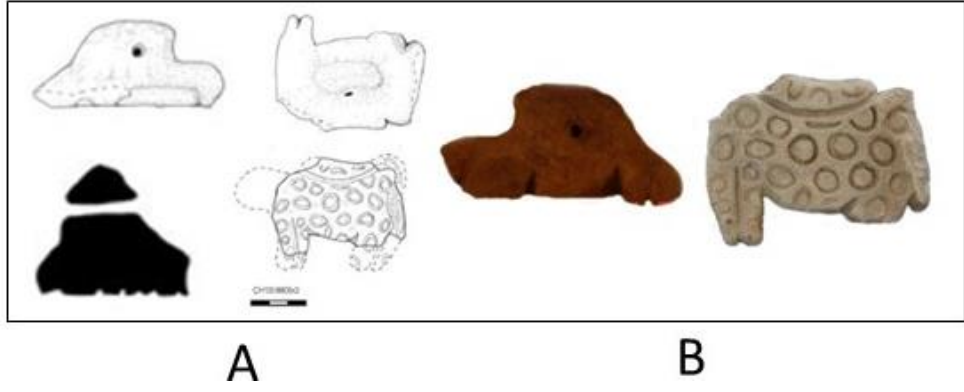
Ölçüler: uz. 5.2 cm x gen. 3 cm

Yükseklik: 2.6 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük Kuzey Kazı Alanı içindeki mezar dolgusundan gelen ikinci mühürdür. Konik bir tutamağı ve zikzak formunda bir baskı yüzeyi vardır. Baskı yüzeyi formunu takip eden bir motife sahiptir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2003; B) Türkcan, 2013:239 – 240.

Katalog No: 039

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Açık Gri, Arka Yüz Koyu Gri

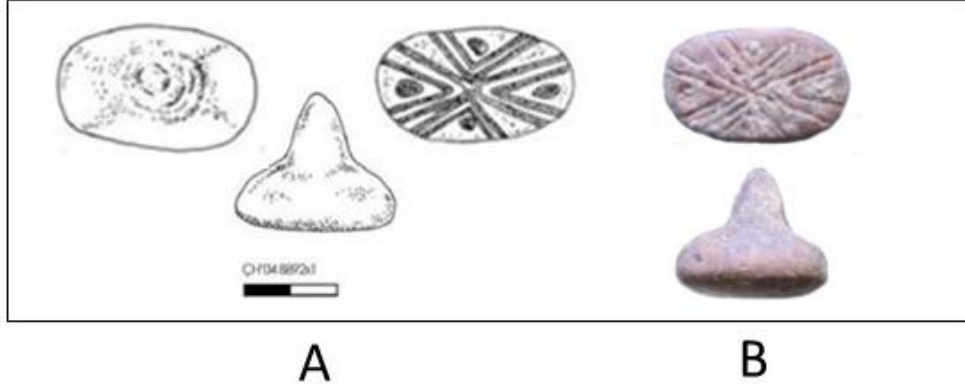
Ölçüler: uz. 6.4 cm x gen. 4.5 cm

Yükseklik: 3.2 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük'te 2003 kazı sezonunda 4040 (Kuzey Kazı Alanı) Açması'nda ele geçmiştir. Anadolu damga mühürlerinin ünik örneklerinden birisidir. Mellaart dönemi kazılarında Tapınak VIB.44 olarak tanımlanan binada ele geçen leopar kabartmasına benzemektedir. Baskı yüzeyi figürin gibi üç boyutlu biçimlendirilmiştir. Leoparın baş, kuyruk ve ayaklarının olması gereken kısımları kırıktır. Baskı yüzeyinde leoparın beneklerini andıran, kabartmadakilere oldukça benzeyen benek motifleri daire biçiminde belirtilmiştir. Tutamağı kavislendirilerek yapılmıştır ve ip deliği vardır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2003; B) Türkcan, 2013:239, 242.

Katalog No: 040

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızımsı Kahverengi

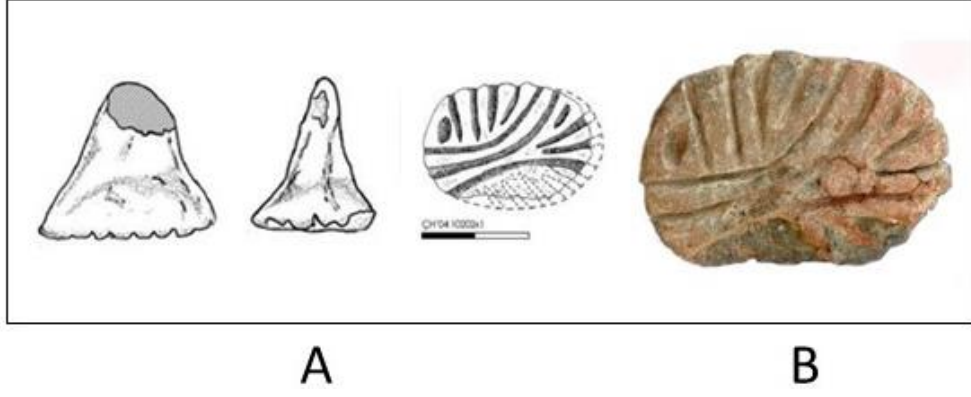
Ölçüler: uz. 3.5 cm x gen. 2.2 cm

Yükseklik: 3 cm

Çap:

Tanım: Mühür oval baskı yüzeyi formuna ve konik bir tutamağa sahiptir. Çatalhöyük 4040 Açması (Kuzey Kazı Alanı) içindeki Mekan 226 güneyindeki çöplük alanında ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde simetrik olan ve dört yöne bakan dört adet eş merkezli V motifi bulunmaktadır. Bu motiflerin iç kısımlarında nokta bezeme yer almaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2004; B) Türkcan, 2013:239, 242.

Katalog No: 041

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızımsı Kahverengi

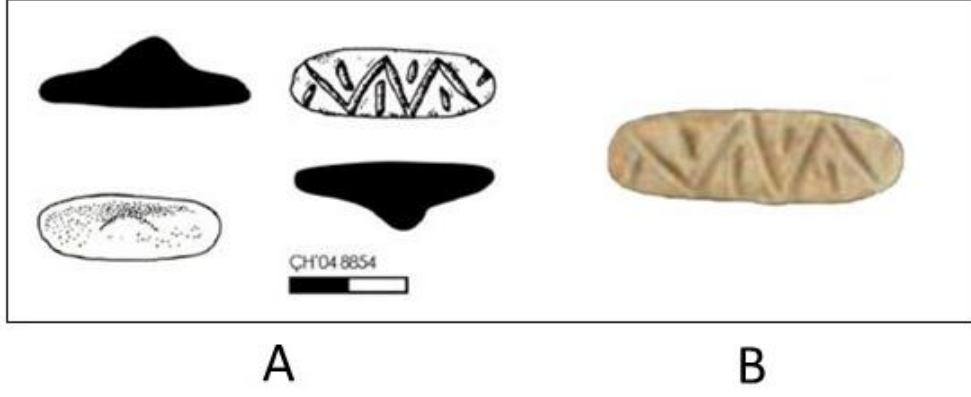
Ölçüler: uz. 3.1 cm x gen. 2.3 cm

Yükseklik: 2.25 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine ve konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde deformasyon mevcuttur, yıpranmış ve kısmen kırılmıştır. Baskı yüzeyini verev olarak bölen simetrik yay motifleri ile bezendiği görülmektedir. Sağlam kısımda iç içe iki tane olarak işlenmiş olan bu motifin simetriğinde olması gereken kısım, dışarıda kalan yay motifinden itibaren kırılmıştır. Yay motiflerinin iç ve dış kısımlarındaki diğer alanlara çizgisel bezeme yapılmıştır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2004; B) Türkcan, 2013:239, 242.

Katalog No: 042

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor.

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi

Ölçüler: uz. 3.5 cm x gen. 1 cm

Yükseklik: 1.1 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine ve kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi beş çapraz çizgiden oluşan bir zikzak motifi ile bezenmiştir. Ana motifi oluşturan zikzak arasında kalan üçgen alanlara çizgisel bezeme yapılmıştır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2004; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 043

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Sarımsı Kahverengi, Arka Yüz Gri

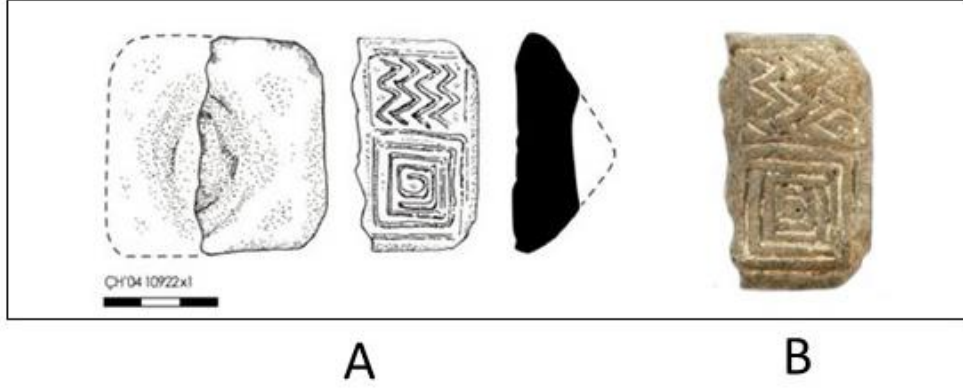
Ölçüler: uz. 4.5 cm x gen. 3.9 cm

Yükseklik: 2.6 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 4040 Açması'nda (Kuzey Kazı Alanı) Mekan 226 yakınındaki çöp alanının orta seviyelerinde obsidyen ve çakmaktaşı alet parçaları, çanak çömlek parçaları, kemik bız ve kil topları ile birlikte bulunmuştur. Kırık olarak ele geçmiştir. Olasılıkla dörtgen bir baskı yüzeyine sahiptir. Oval bir çıkıntı yapan ince, uzun kavisli bir tutamağı bulunmaktadır. Baskı yüzeyindeki motif derin kazıma tekniği ile işlenmiştir. Baskı yüzeyinin merkezinde derin kazıma ile yapılmış iç içe iki baklava motifi bulunmaktadır. Ele geçen kısımda, bu merkez motifi çevreleyen üçüncü bir çizgisel motif bulunmaktadır. Mühürün sağlam ele geçen köşe kısmında köşeye verev olarak yapılmış çizgi motifi ve bu motifin her iki yanında derin kazıma ile yapılmış üçgen motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2004; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 044

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Gri

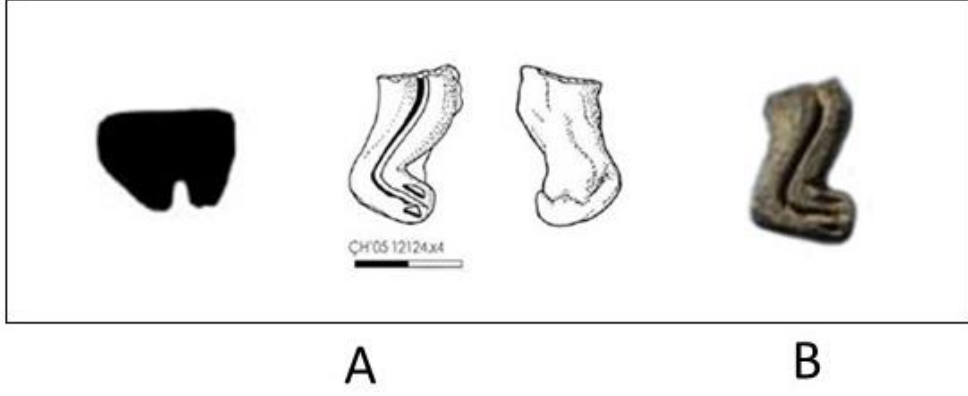
Ölçüler: uz. 5.6 cm x gen. 3.3 cm

Yükseklik: 1.8 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük TP Açması'nda (Güney Kazı Alanı) 2004 kazı sezonunda kırık olarak ele geçmiştir. Bir Geç Roma çukuru altında Neolitik dönem çanak çömlek parçası ile birlikte bulunmuştur. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen formunda baskı yüzeyine sahip olduğu söylenebilir. Kırık olan tutamağının formu hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Mühürün sağlam ele geçen kısmındaki baskı yüzeyinin ikiye bölündüğü ve iki farklı motif alanı yaratıldığı görülmektedir. Kazıma yöntemi ile oluşturulan motiflerden birisi dört sıra halinde iç içe yerleştirilmiş zikzak motifidir. Diğer motif ise merkezinde sarmal motifi ve bunu çevreleyen iç içe dörtgenlerden oluşmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2004; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 045

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Gri

Ölçüler: uz. 3.1 cm x gen. 1.5 cm

Yükseklik: 0.95 cm

Çap:

Tanım: Figüratif bir mühüre ait parça olarak değerlendirilmiştir. Üzerinde ele geçen parçanın formunu takip eden, derin kazıma ile yapılmış çizgisel bir motif görülmektedir. Pençe kısmı iki basit çizgi ile belirtilmiştir. Kırık olarak ele geçtiği için tutamağa sahip olup olmadığı bilinmemektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2005b:189-190; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 046

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Siyah, Arka Yüz Koyu Gri

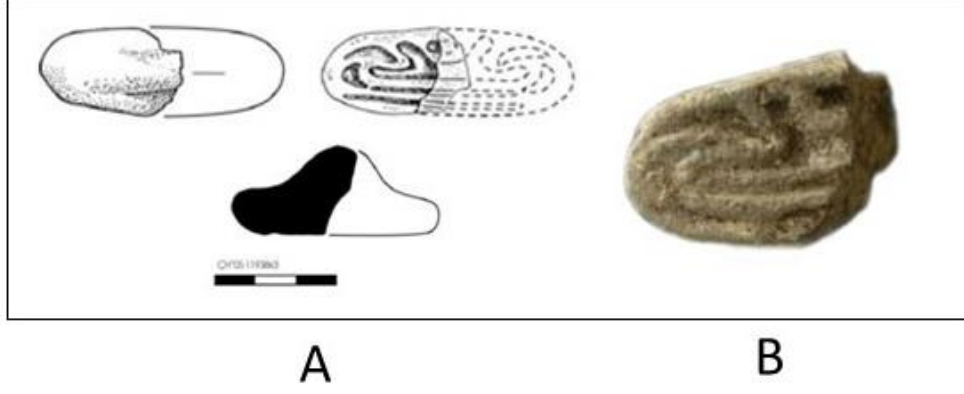
Ölçüler: uz. 4.7 cm x gen. 3.3 cm

Yükseklik: 1.8 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 4040 Açması'nda eleme sırasında bulunmuştur. Baskı yüzeyi formu ovaldir. Tutamağı ve baskı yüzeyinin bir kısmı kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyi merkeze doğru hafif içbükeydir. Baskı motifi derin kazıma yöntemi ile yapılmıştır. Baskı yüzeyinin merkezinde, yüzeyi uzunlamasına ikiye bölen dalga motifini andıran çizgisel bezeme bulunmaktadır. Merkezdeki bu motifin her iki yanında simetrik denebilecek nitelikte yapılmış pseudo meandr motifleri yer almaktadır.

Kaynakça: Türkcan, 2005b:190; Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 047

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi

Ölçüler: uz. 2.7 cm x gen. 1.6 cm

Yükseklik: 2.3 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 4040 Açması'nda kırık olarak ele geçmiştir. Oval baskı yüzeyine ve olasılıkla kavisli bir tutamağa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Baskı yüzeyinin yarısından daha azı ele geçtiği için üzerindeki motif formu hakkında net bir düşünceye ulaşamamıştır. Ele geçen sağlam kısımdaki motifin merkeze yaklaştıkça daha derin kazındığı anlaşılmaktadır. Baskı motifi düz ve eğri çizgisel bezemelerden oluşmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2005b:190; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 048

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Açık Kahverengi, Arka Yüz Sarımsı Gri

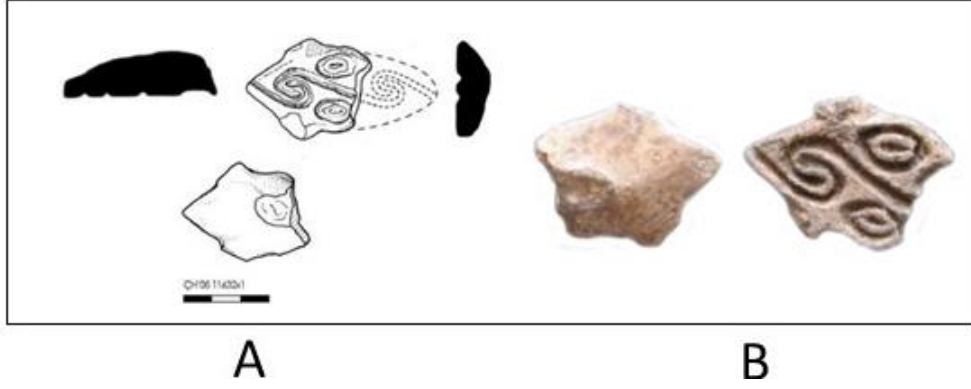
Ölçüler: uz. 4.4 cm x gen. 1.9 cm

Yükseklik: 2 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük Güney Kazı Alanı Bina 44'te bulunmuştur. Tam olarak ele geçmiştir. Kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi formu zikzak şekline yakındır. Üzerinde derin kazıma ile yapılmış, baskı yüzeyini takip eden birbirine paralel dört çizgiden oluşan bir bezeme bulunmaktadır. Baskı yüzeyini oluşturan zikzak biçiminin içeriye doğru girinti yaptığı her iki yan kısımda birer tane kısa çizgi yerleştirilmiştir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2005b:190; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 049

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Açık Zeytin Kahverengi, Arka Yüz Sarımsı Kahverengi

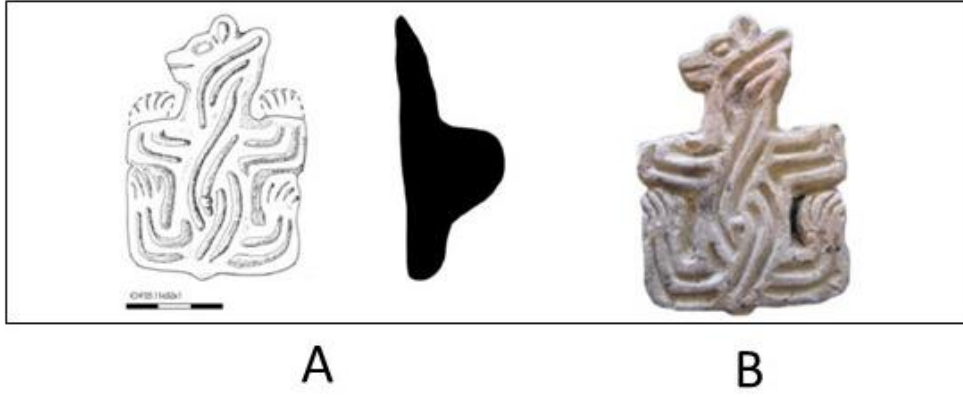
Ölçüler: uz. 4.2 cm x gen. 3.3 cm

Yükseklik: 1.2 cm

Çap:

Tanım: Mühür kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyi formu kesin olarak bilinmemekle birlikte, sağlam ele geçen kısım göz önünde bulundurularak iki ucu birbirinden daha uzak, köşeleri yuvarlatılmış dörtgen biçiminde olduğu düşünülebilir. Dörtgenin birbirine yakın olan uçlarında bir çeşit kol gibi yapılmış çıkmalar bulunmaktadır. Ancak uzak uçlardan birisi, kol benzeri çıkma kısımları ve olasılıkla kavisli olan tutamağı kırıktır. Baskı yüzeyini uzunlamasına ortadan bölen pseudo meandr şeklinde yapılmış sarmal motifi ve bu motifin her iki yanında birer tane eş merkezli daire motifi görülmektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2005b:190; B) Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 050

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Açık Kahverengi, Arka Yüz Soluk Kahverengi

Ölçüler: uz. 6.6 cm x gen. 4.6 cm

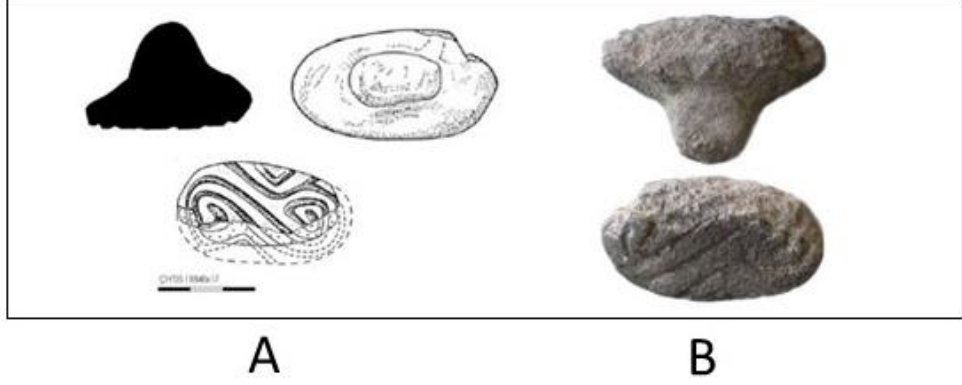
Yükseklik: 2.7 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük'te bulunmuş, amulet tarzında yapılmış en güzel ve neredeyse eksiksiz bir mühürdür. Baş, pençe ve kuyruk biçimi ile bütünde bir ayı figürünü betimlediği anlaşılan mühür, ön ayakların olduğu kısımda, aynı seviyeden kırılmıştır. Bu kırık kısım da arka ayakların betimine dayanarak bütünlenebilmektedir. Baskı yüzeyinin merkezinde bir nokta motifi bulunmaktadır. Bu motifin verevinde başlayan, her iki yanındaki birbirine paralel, yay biçimli iki çizgiden oluşan motiflerden biri boyun ve omuza, diğeri ise mühürün alt kısmında küçük bir çıkıntı olarak belirtilen kuyruğa doğru uzanmaktadır. Bacakların her birinde ve baş kısmında kulaktan boyuna doğru inen, söz konusu uzuvların formunu takip eden birbirine paralel çizgi motifi devam etmektedir. Mühür kavisli bir tutamağa sahiptir.

Katalogda 039 numarada tanımlanan, 2003 yılında bulunan leopar biçimli amulet tipi mühürden sonra bu türde ele geçen ikinci örnektir. Çatalhöyük ikonografisinde önemli bir yeri olduğu anlaşılan ayı ve leopar figürleri ile duvar kabartmalarında da karşılaşılmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Türkcan, 2007:261; Türkcan, 2005b:191.

Katalog No: 051

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengimsi Gri

Ölçüler: uz. 5.2 cm x gen. 2.6 cm

Yükseklik: 3.1 cm

Çap:

Tanım: Baskı yüzeyinin 2/3'ü sağlam olarak ele geçmiştir. Kavisli bir tutamağa ve oval bir baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinde simetrik sarmal motif bulunmaktadır. Sağlam ele geçen kısımda sarmal motifin, baskı yüzeyinin uzun kenarındaki iç içe yay motifi ile birleştiği görülmektedir. Mühürün kullanımdan kaynaklı deforme olup ıskartaya ayrıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Türkcan, 2005b:191.

Katalog No: 052

Buluntu Yeri: Catalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Ön Yüz Zeytini Kahverengi, Arka Yüz Koyu Grimsi Kahverengi

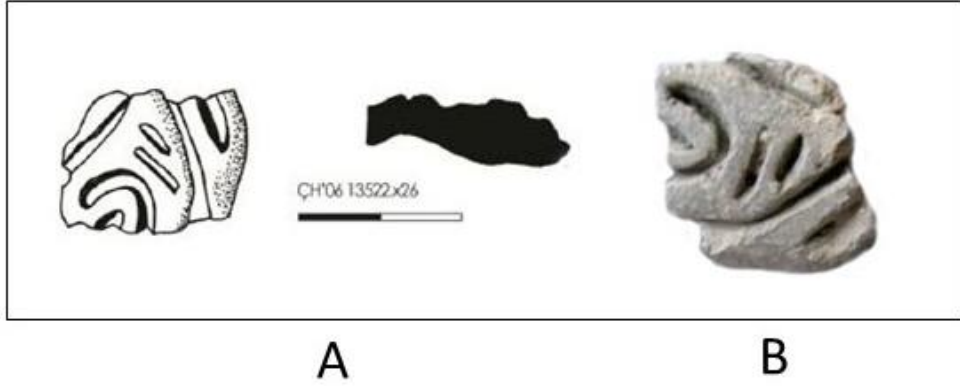
Ölçüler: uz. 1.8 cm x gen. 1.1 cm

Yükseklik: 1.6 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyi formuna ve konik bir tutamağa sahiptir. Az ya da hiç pişirilmemesinden kaynaklı olarak çok kırılgan bir yapısı bulunmaktadır. Yüzeyinde görülen küçük gözenekler, hamurunun yoğun bitkisel katkıya sahip olduğunu düşündürmektedir. Baskı yüzeyinde simetrik sarmal motif bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Türkcan, 2005b:192.

Katalog No: 053

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

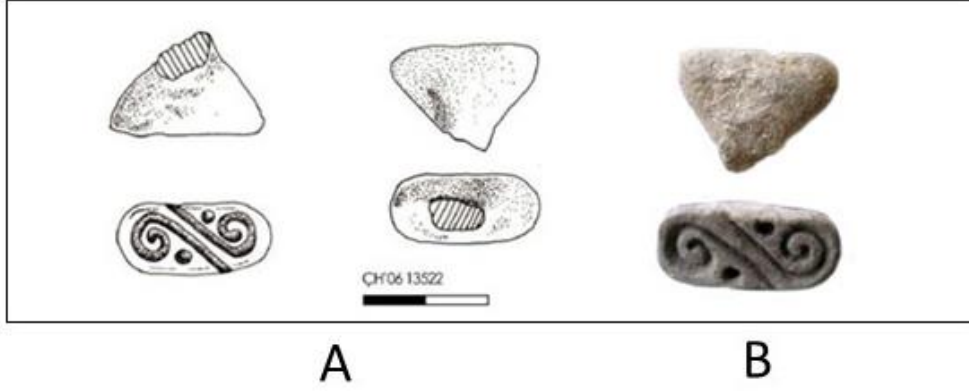
Ölçüler: uz. 2.3 cm x gen. 5 cm

Yükseklik: 2.7 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2006 yılı kazı sezonunda Güney Kazı Alanı TP Açması çöplük alanında ele geçmiştir. Baskı yüzeyi formu hakkında kesin bilgi vermemektedir. Ancak baskı yüzeyinin oval olduğu düşünülebilir. Baskı yüzeyinde sarmal motifinin bir parçası olduğunu düşündüren yay biçimli bir motif ve çizgisel motifler görülmektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:204.

Katalog No: 054

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Gri

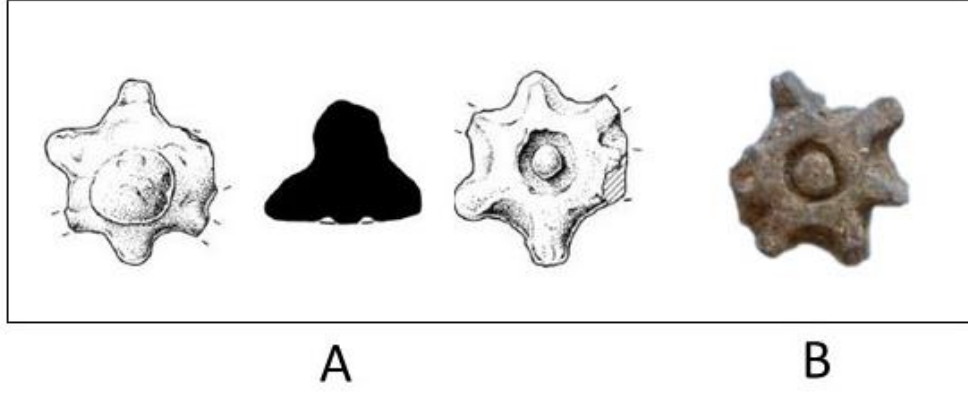
Ölçüler: uz. 1.2 cm x gen. 2 cm

Yükseklik: 2.5 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2006 yılı kazı sezonunda Güney Kazı Alanı TP Açması çöplük alanında bulunmuştur. Mühürün hamuru kaliteli, kireç katkılıdır. Konik biçimli bir tutamağa ve köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Tutamak kısmının ucundaki kırık haricinde sağlam olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyinin iki uç kısmında simetrik olarak yapılmış ve birbirine bağlı olmayan sarmal motifi yer almaktadır. Söz konusu motifin düz çizgiden oluşan bitim kısımları mühürün uzun kenarına uzanmaktadır. Motifin uzun kenara ulaştığı kısım ile sarmal arasında kalan boşluklarda ise birer nokta motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:205.

Katalog No: 055

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Siyah

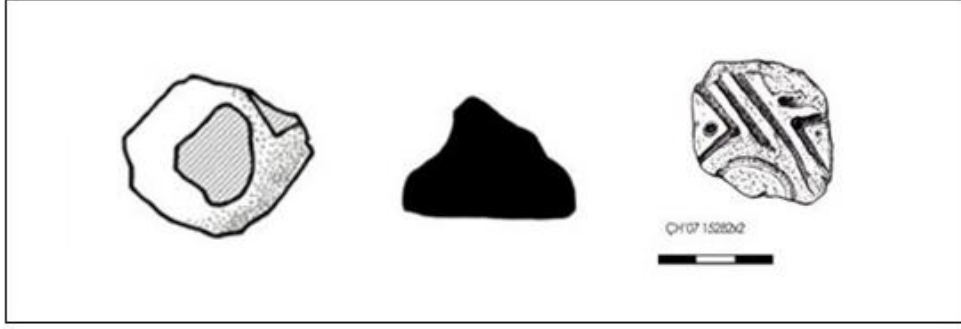
Ölçüler: uz. 4 cm x gen. 3 cm

Yükseklik: 4 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2006 yılı kazı sezonunda Kuzey Kazı Alanı 4040 Açması Bina 61 Mekan 279'un çöplük alanının üst tabakasında ele geçmiştir. Orta düzeyde pişirildiği gözlemlenmiştir. Kabaca biçimlendirilmiş konik formlu bir tutamağa sahiptir. İp deliği bulunmamaktadır. Baskı yüzeyinin merkezinde bir daire motifi bulunmaktadır. Gövdeden ayrılan 6 kolu bulunmaktadır, ancak 2 tanesi kırıktır. Söz konusu kol uzantılarının uç kısımları küttür. Baskı yüzeyi oldukça düzse de, söz konusu uzantılar biraz geriye uzanır şekilde konumlandırılmıştır. Mühürün geneline bakıldığında 6 kollu bir yıldız formu vermektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:205.

Katalog No: 056

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Gri

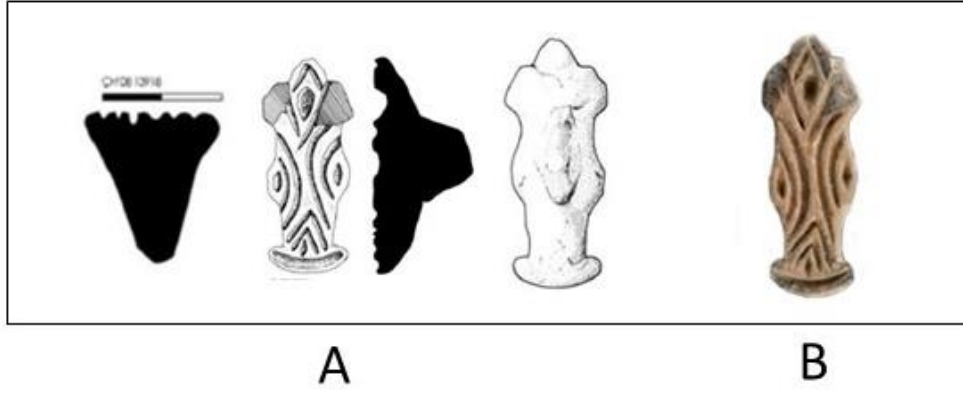
Ölçüler: uz. 3.5 cm x gen. 2.8 cm

Yükseklik: 4 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2007 yılı kazı sezonunda Güney Kazı Alanı TP Açması Bina 73'ün batı kısmındaki çöplük alanında bulunmuştur. Ele geçen kısımdaki kenar parçasından baskı yüzeyi formunun oval olduğu düşünülmüştür. Tutamakta ve baskı yüzeyinde ciddi anlamda deformasyon görülmektedir. Baskı yüzeyi düzdür. Baskı yüzeyinin sağlam ele geçen kısmında, merkezde birbirine paralel iki çizgi baskı yüzeyini vev olarak bölmektedir. Merkezdeki bu motifin her iki yanında ağız kısımları kenara bakar şekilde yerleştirilmiş V motifi ve bunların ortasındaki alanda da nokta motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Cassidy, 2008:206; Türkcan, 2013:239.

Katalog No: 057

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Gri

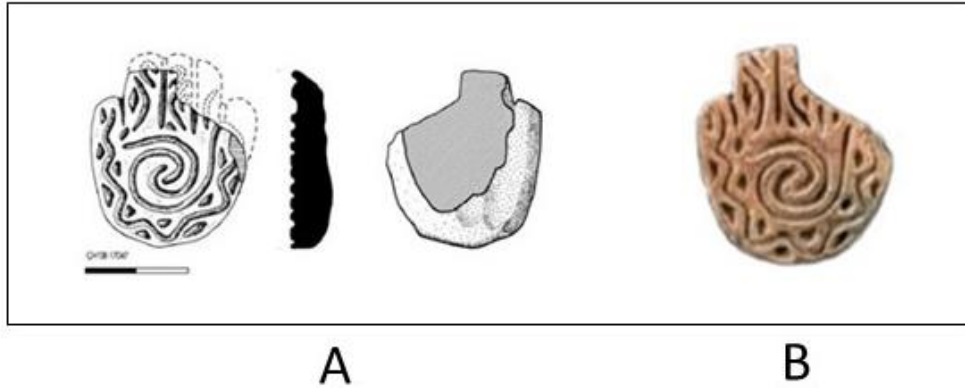
Ölçüler: uz. 2.7 cm x gen. 2.7 cm

Yükseklik: 5.7 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2008 yılı kazı sezonunda Kuzey Kazı Alanı IST Açması batı profilinden düşen toprak bloğu içinde ele geçtiği için belli bir kontekste dahil edilememiştir. Oldukça sağlam durumdadır. Baskı yüzeyinin iki uç kısmında hafif aşınma bulunmaktadır. Kavisli tutamağı sonradan eklenmiştir. Baskı yüzeyinin alt kısmı iç bükey bir yay şeklinde, üst kısmı ise üç küçük çıkıntı şeklindedir. Baskı yüzeyinin uzun kenarları orta kısımda hafifçe dışarıya doğru, yuvarlak çıkma yapmaktadır. Baskı yüzeyindeki motifte, orta kısımdaki çıkımların olduğu kısımda simetrik olarak yerleştirilmiş, ağızları kenara doğru dönük iç içe 2 paralel yay motifi vardır. Bu çıkımların en dış kısmında nokta motifi yer almaktadır. Baskı yüzeyinin alt kısmındaki yay biçimli kenara ağız kısımları dönük iç içe iki 'V' motifi yerleştirilmiş, yay biçimli kenarla motif arasına yine nokta motifi yapılmıştır. Üst kenardaki üç çıkımdan ortadakinin uç kısmında 'V' motifi ve çıkma ortasında nokta motifi bulunmaktadır. Kenarlarda bulunan diğer iki çıkma deforme olduğu için üzerindeki motif anlaşılabilir. Ancak söz konusu motiflerden baskı yüzeyinin merkezine doğru inen birer çizgi motifi görülmektedir. Mühüre bir bütün olarak bakıldığında at benzeri bir hayvanın başını andırdığı söylenebilir. Baskı yüzeyi formu ve üzerindeki motifler açısından ünik bir örnektir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:206.

Katalog No: 058

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızımsı Kahverengi

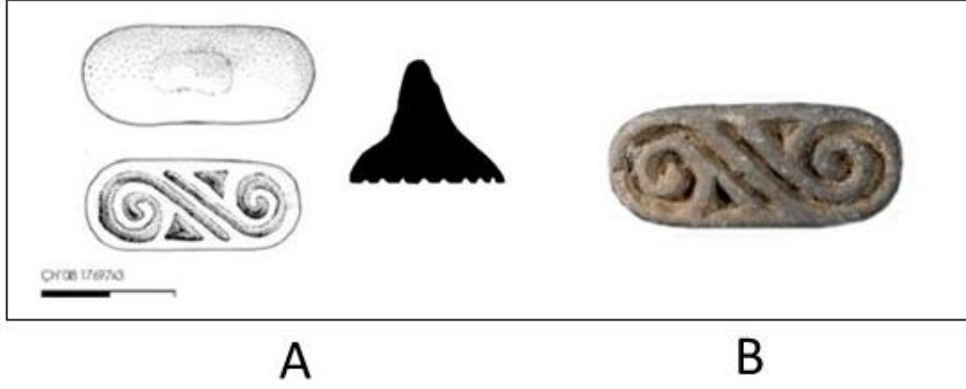
Ölçüler: uz. 3.3 cm x gen. 8 cm

Yükseklik: 3 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2008 yılı kazı sezonunda Güney Kazı Alanı Mekan 339 içindeki çöplük tabakasında ele geçmiştir. Çatalhöyük'te ele geçen el biçimli mühürlere aittir. Tutamağı tamamen, baskı yüzeyi ise kısmen kırıktır. En baştaki parmak haricinde tüm parmaklar kısmen ya da tamamen kırılmıştır. Baskı yüzeyi üzerinde bezeme olarak, sağlam olan baştaki parmaktan başlayarak baskı yüzeyinin dış çeperini takip eden dalga biçimli zikzak motifi bulunmaktadır. Bu motifin etrafında kalan alanlarda nokta ve üçgen bezeme yapılmıştır. Kırık olan parmaklarda, sağlam kısımlardan anlaşıldığı kadarı ile yay ve nokta bezeme bulunmaktadır. Elin avuç içi kısmına denk gelen yere sarmal motifi yerleştirilmiştir. Mühürün alt kısmında mavi pigment izleri görüldüğü belirtilmektedir.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:206.

Katalog No: 059

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Açık Kahverengi

Ölçüler: uz. 1.2 cm x gen. 2.3 cm

Yükseklik: 3.1 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2008 yılı kazı sezonunda Güney Kazı Alanı TP Açması Bina 74, Mekan 325'in batı kısmının altındaki çöplük alanında ele geçmiştir. Köşeleri yuvarlatılmış dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Konik bir tutamağı bulunmaktadır. Sağlam durumda ele geçmiştir. Katalogda 054 numarada bulunan, 2006 kazı sezonunda aynı açmada ele geçmiş mühürün neredeyse aynısıdır. Diğer mühürde olduğu gibi, baskı yüzeyinin iki uç kısmında simetrik olarak yapılmış ve birbirine bağlı olmayan sarmal motifi yer almaktadır. Söz konusu motifin düz çizgiden oluşan bitim kısımları mühürün uzun kenarına uzanmaktadır. Diğer örnekten farklı olarak sarmal motifin uzun kenara ulaştığı kısım ile sarmal arasında kalan boşluklarda birer üçgen bezek bulunmaktadır.

Kaynakça: A) Türkcan, 2013:239; B) Cassidy, 2008:207.

Katalog No: 060

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Açık Kahverengi

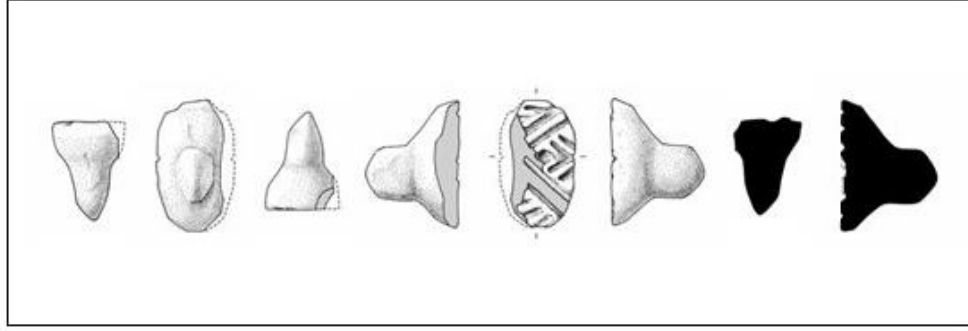
Ölçüler: uz. 4.87 cm x gen. 3.08 cm

Yükseklik: 2.83 cm

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2017 kazı sezonunda Güney Kazı Alanı TP Açması güneybatı köşesinde dolgu toprağı içinde ele geçmiştir. Çatalhöyük'te ele geçen el biçimli mühürlerden en son bulunanıdır. Daha önce 2008 yılında Güney Kazı Alanı Mekan 339'da bulunan ve katalogda 058 numarada yer alan mühürle oldukça benzeşmektedir. Baş ve küçük parmak çıkımlar, ortadaki üç parmak çıkmasına göre daha küçük tasarlanmıştır ve kırıktır. Ortadaki üç parmak çıkmasında ise, 2008 yılı örneğindeki motifi andıran bir bezeme vardır. Parmak çıkımlarında dikine uzanan dalga biçimli zikzak motifinin boş bıraktığı alanlar çizgisel bezeme ile doldurulmuştur. Avuç içi kısmında ise, diğer örnekteki sarmal motifinden farklı olarak, eş merkezli daire motifi görülmektedir. Konik bir tutamağı bulunmaktadır.

Kaynakça: Meskell, Nakamura ve Arntz, 2017:190-192.

Katalog No: 061

Buluntu Yeri: Çatalhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik / Bilinmiyor

Malzemesi:

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Çatalhöyük 2017 kazı sezonunda Güney Kazı Alanı TP açmasında bulunmuştur. Arşiv raporunda sadece görseli paylaşılmış, hakkında diğer detaylar verilmemiştir. Katalogda 024 numarada belirtilen, Mellaart Dönemi'nde bulunmuş mühürle oldukça benzeşmektedir. Konik bir tutamağa ve oval biçimli baskı yüzeyi formuna sahiptir. Baskı yüzeyinin uzun kenarının bir kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinin merkezinde baklava motifine benzer bir nokta motifi bulunmaktadır. Ağız kısmı bu motife bakar şekilde uzun kenara yerleştirilmiş eş merkezli V motifi görülmektedir. Sağlam uzun kenarın iki ucundan verev olarak, kırık uzun kenara uzandığı tahmin edilen birbirine paralel iki düz çizgiden oluşan bir motif yapılmıştır. Kısa kenarlardan baskı yüzeyinin merkezine uzanan başka bir çizgisel motif kullanılmıştır.

Kaynakça: Meskell, Nakamura ve Arntz, 2017:190-192.

Katalog No: 062

Buluntu Yeri: Gökhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik

Malzemesi: Taş

Rengi: Siyah

Ölçüler: uz. 2.6 cm x gen. 1.5 cm

Yükseklik: 1.7 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen formlu baskı yüzeyi bulunmaktadır. Tutamağı yoktur. Baskı yüzeyine enlemesine yerleştirilmiş birbirine paralel 8 çizgiden oluşan bir bezemeye sahiptir. Arka yüzeyde uzunlamasına yapılmış tek bir kanal bulunmaktadır. Sırt kısmındaki bu kanal nedeni ile ekleme tutamaklı olarak değerlendirilmiştir.

Kaynakça: Akgün, 2019:591.

Katalog No: 063

Buluntu Yeri: Gökhöyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik I a Alt Dolgusu

Malzemesi: Taş

Rengi: Kiremit Rengi

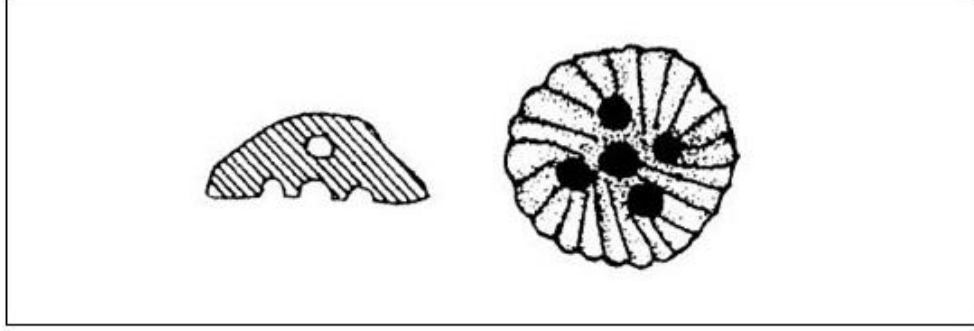
Ölçüler: uz. 5.1 cm x 2.2 cm

Yükseklik: 1.7 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine ve ip delikli tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyini ikiye bölen, merkeze yerleştirilmiş birbirine paralel dört çizgiden oluşan bir bezeme görülmektedir. Bu motifin her iki yanında, ağız kısımları baskı yüzeyinin kısa kenarlarına dönük, eş merkezli V motifi yer almaktadır.

Kaynakça: Akgün, 2019:812.

Katalog No: 064

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik III. Tabaka

Malzemesi: Kemik

Rengi:

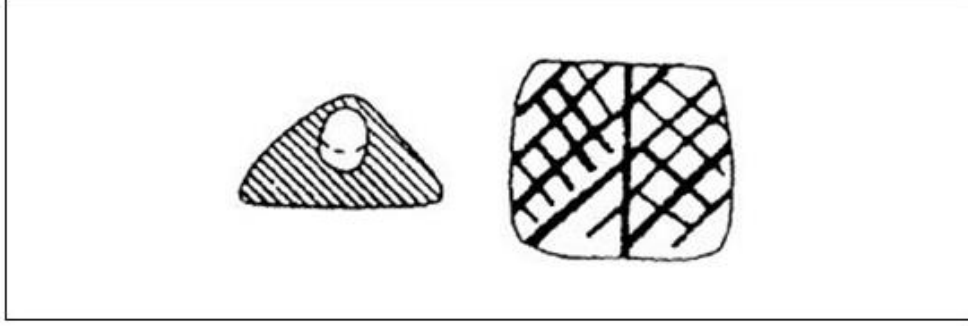
Ölçüler:

Yükseklik: 0.8 cm

Çap: 2 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyi formuna ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi nizami olmayan yay motifleri ile dilimlere bölünmüştür. Merkezinde beş noktadan oluşan bir motif görülmektedir.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 065

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik III. Tabaka

Malzemesi: Taş

Rengi: Açık Mavi

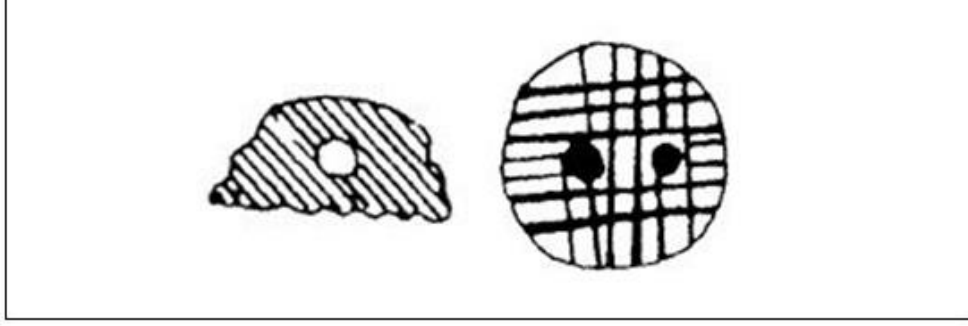
Ölçüler: 1.6 cm x 1.3 cm

Yükseklik: 0.8 cm

Çap:

Tanım: İp delikli kavisli bir tutamağa ve dörtgen baskı yüzeyi formuna sahiptir. Baskı yüzeyi ortadan bir dikey çizgi ile ikiye ayrılmıştır. Her iki yüzeyde de nizami olmayan kafes motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 066

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik III. Tabaka

Malzemesi: Kemik

Rengi:

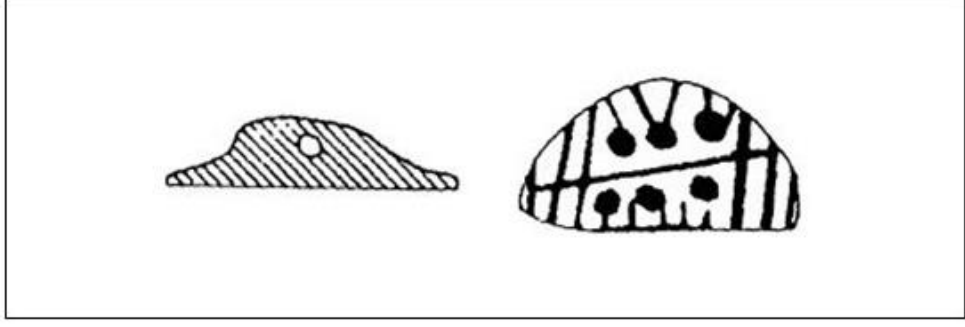
Ölçüler:

Yükseklik: 0.7 cm

Çap: 1.5 cm

Tanım: İp delikli kavisli bir tutamağa ve dairesel bir baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyi düzensiz çizgilerden oluşan kafes motifi ile bezenmiştir. Merkezinde iki noktadan oluşan bir motif görülmektedir.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 067

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik III. Tabaka

Malzemesi: Kemik

Rengi:

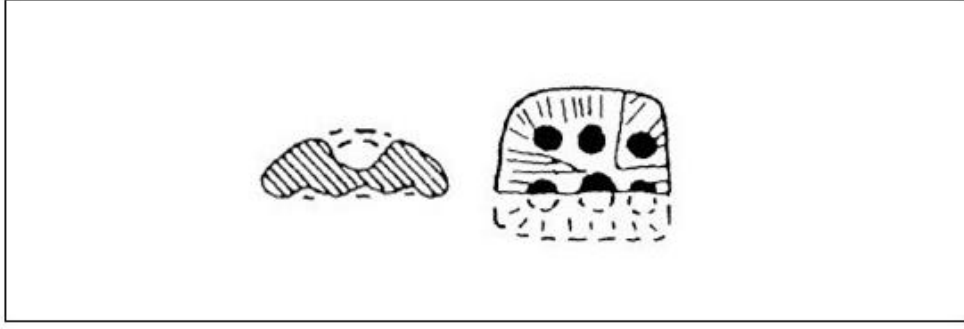
Ölçüler:

Yükseklik: 0.5 cm

Yarı Çap: 2.2 cm

Tanım: Baskı yüzeyi yarım daire formundadır. Kavisli, ip delikli bir tutamağı bulunmaktadır. Baskı yüzeyi yatay vev bir çizgi ile ikiye bölünmüştür. Çizginin her iki yanında üçer nokta, bu nokta motiflerinden kenarlara uzanan çizgi motifleri vardır. Yarım dairenin her iki ucunda üçer tane dikey çizgi motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 068

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik II. Tabaka

Malzemesi: Kemik

Rengi:

Ölçüler: 1.6 cm x 0.9 cm

Yükseklik: 0.4 cm

Çap:

Tanım: İp delikli kavisli bir tutamağı bulunmaktadır. İp deliğinin üst kısmından kırıktır. Dörtgen baskı yüzeyi formuna sahiptir. Mühürün $\frac{3}{4}$ ü ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde altı noktadan oluşan bir motif görülmektedir. Bu motiften kenarlara uzanan düzensiz çizgi motifleri ile baskı yüzeyi doldurulmuştur.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 069

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik II. Tabaka

Malzemesi: Taş

Rengi: Pembe

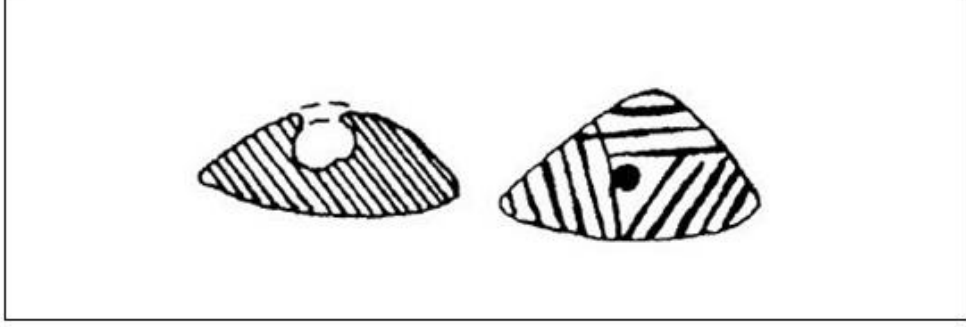
Ölçüler:

Yükseklik: 0.5 cm

Çap: 1.7 cm

Tanım: Mühür kırıktır. Yarısından biraz fazla kısmı ele geçmiştir. Dairesel baskı yüzeyi formuna sahip olduğu söylenebilir. Tutamak formu hakkında bilgi verilmemiştir. Ele geçen kısmın merkezinde nokta motifi bulunmaktadır. Bu motiften baskı yüzeyi kenarına vev olarak uzanan çizgilerden oluşan motifler görülmektedir.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 070

Buluntu Yeri: Köşk Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik II. Tabaka

Malzemesi: Serpantin

Rengi:

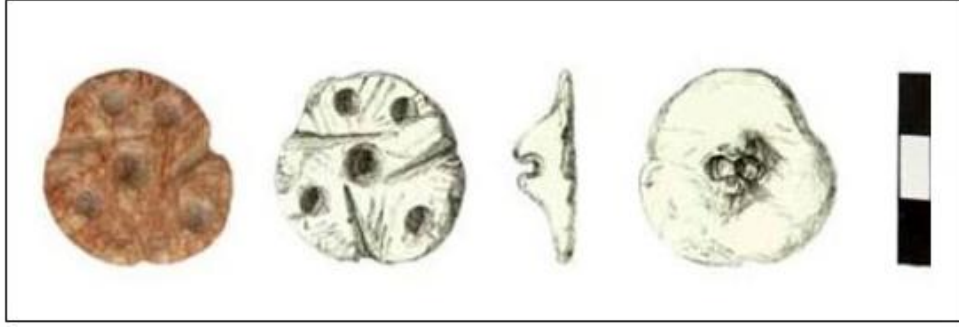
Ölçüler: 2.2 cm x 1.2 cm

Yükseklik: 0.8 cm

Çap:

Tanım: Kavisli, ip delikli bir tutamağı bulunmaktadır. Üçgen baskı yüzeyine sahiptir. Merkezinde nokta motifi vardır. Üçgenin her bir ucunda, merkezden uçlara kadar verev çizgi motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: Özkan, 2001:22.

Katalog No: 071

Buluntu Yeri: Tepecik – Çiftlik Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka III-IV

Malzemesi:

Rengi:

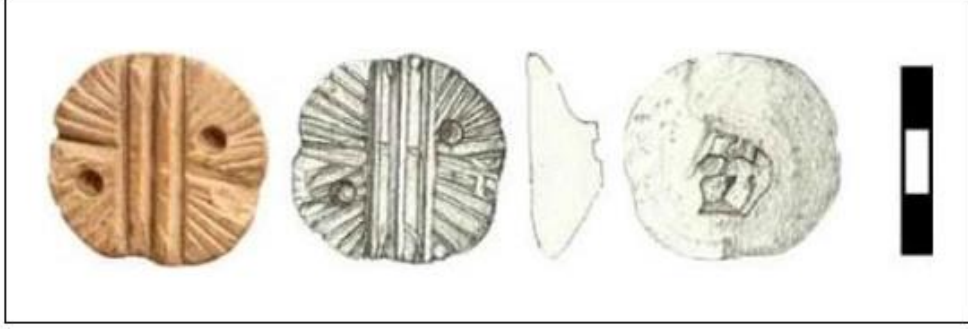
Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. İp deliğinin üstünden ve kenar kısımlardan hafifçe kırıktır. Bir tanesi baskı yüzeyinin merkezinde, diğerleri belli bir düzende yerleştirilmemiş toplamda beş tane nokta motifi bulunmaktadır. Baskı yüzeyinin kenarından merkezdeki nokta bezemeye uzanan çizgi motifleri görülmektedir.

Kaynakça: Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:133.

Katalog No: 072

Buluntu Yeri: Tepecik – Çiftlik Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka III-IV

Malzemesi:

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. İp deliği üst kısmından kırılmıştır. Baskı yüzeyinde de kırıklar görülmektedir. Baskı yüzeyini dikine bölen birbirine paralel çizgilerden oluşan bir motif ve bu motifle kesişen, verev olarak yerleştirilmiş çizgisel başka bir motif görülmektedir. Çizgisel bu motiflerin arasına verev olarak nokta motifleri yerleştirilmiştir. Kalan kısımlar çizgisel motifler ile doldurulmuştur.

Kaynakça: Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:133.

Katalog No: 073

Buluntu Yeri: Tepecik – Çiftlik Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka III-IV

Malzemesi:

Rengi:

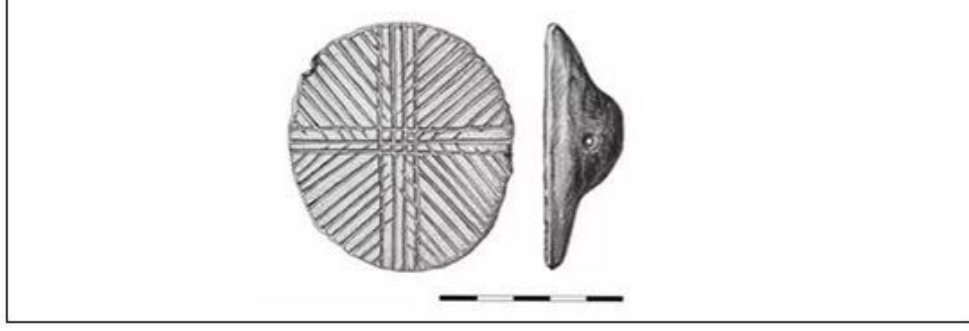
Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyi formuna ve kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi ve tutamakta kırıklar mevcuttur. Baskı yüzeyinde zikzak ve kafes motifleri görülmektedir.

Kaynakça: Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:133.

Katalog No: 074

Buluntu Yeri: Tepecik – Çiftlik Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka III-IV

Malzemesi:

Rengi:

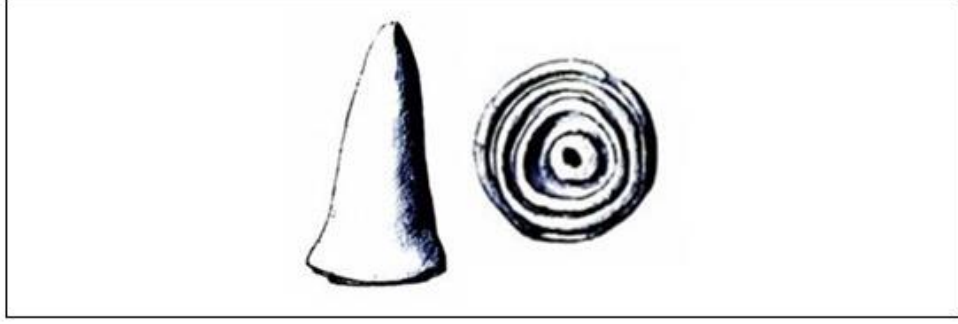
Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin merkezinde birbirine paralel üç ve dört çizgiden oluşan haç motifi bulunmaktadır. Bu motifin kolları arasında, merkezden baskı yüzeyi kenarına verev olarak uzanan çizgisel motifler yerleştirilmiştir.

Kaynakça: Bıçakçı, Godon ve Çakan, 2012:133.

Katalog No: 075

Buluntu Yeri: Tepecik – iftlik Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka III-IV

Malzemesi:

Rengi:

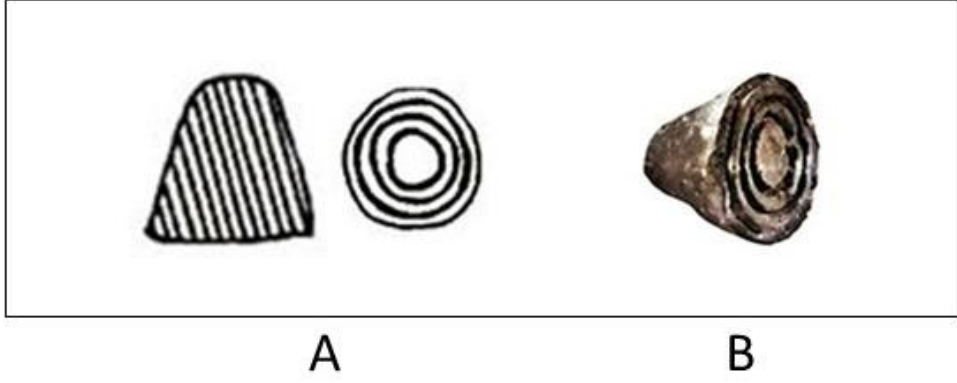
luler:

Yükseklik:

ap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve konik bir gövdeli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde eş merkezli dört daireden oluşan bir motif bulunmaktadır.

Kaynakça: Bıçakçı, Godon ve akan, 2012:132.

Katalog No: 076

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Bej

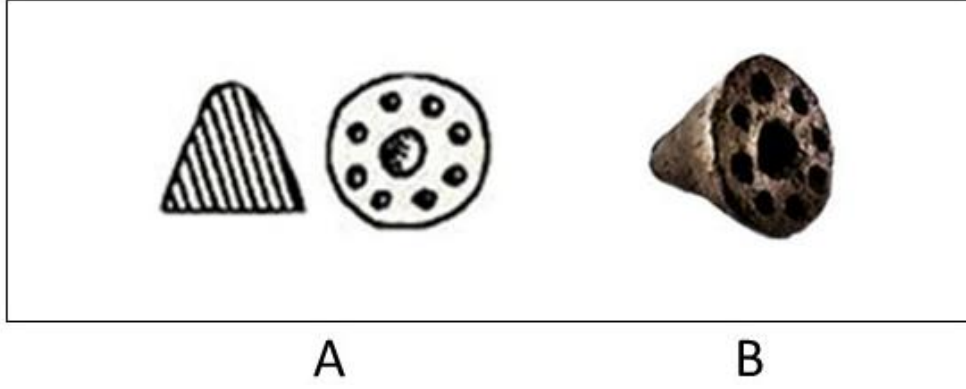
Ölçüler:

Yükseklik: 2.7 cm

Çap: 2.9 cm

Tanım: İp delikli konik bir tutamağa sahip olduğu belirtilmektedir. Dairesel baskı yüzeyinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: A)Umurtak, 1999/2000: 3, 16; B)Duru, 2016: 161.

Katalog No: 077

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Devetüyü Rengi

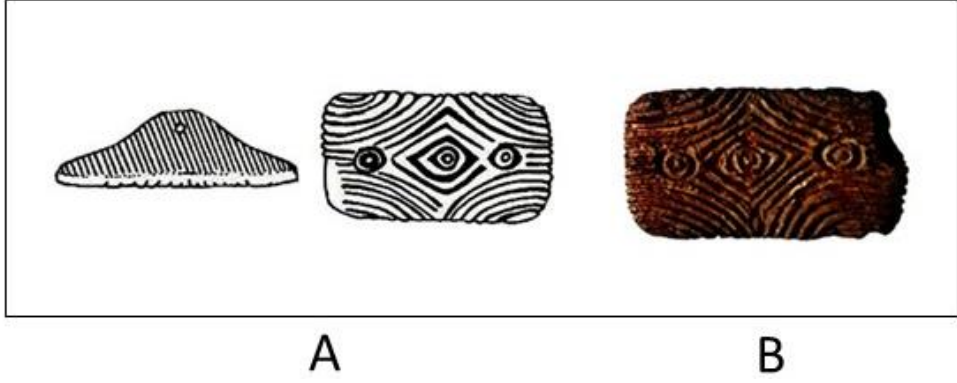
Ölçüler:

Yükseklik: 2.0 cm

Çap: 2.3 cm

Tanım: İp delikli konik bir tutamağa sahiptir. Dairesel baskı yüzeyinin merkezinde büyük bir nokta motifi bulunmaktadır. Merkezdeki nokta motifinin etrafını çevreleyen daha küçük boyutlu sekiz nokta motifi görülmektedir.

Kaynakça: A)Umurtak, 1999/2000: 3, 16; B)Duru, 2016: 161.

Katalog No: 078

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş toprak

Rengi: Portakal rengi

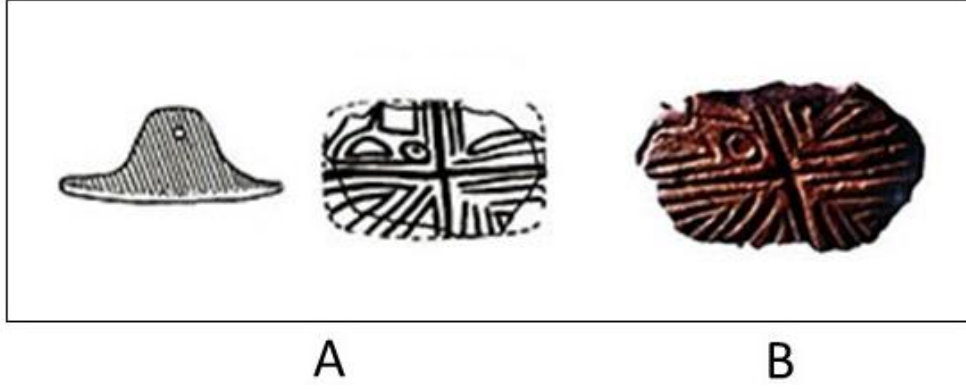
Ölçüler: 7.8 cm x 4.4 cm

Yükseklik: 2.7 cm

Çap:

Tanım: İp delikli kavisli tutamak formuna ve dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Dörtgenin merkezinde baklava motifi bulunmaktadır. Baklava motifinin ortasında ve uzun kenarın paraleline denk gelecek şekilde sağ ve solunda üç tane eş merkezli daire motifi yer almaktadır. Baklava motifinden köşelere doğru küçülen yay motifleri ile bezenmiştir.

Kaynakça: A)Umurtak, 1999/2000: 3, 16; B)Duru, 2016: 162.

Katalog No: 079

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi

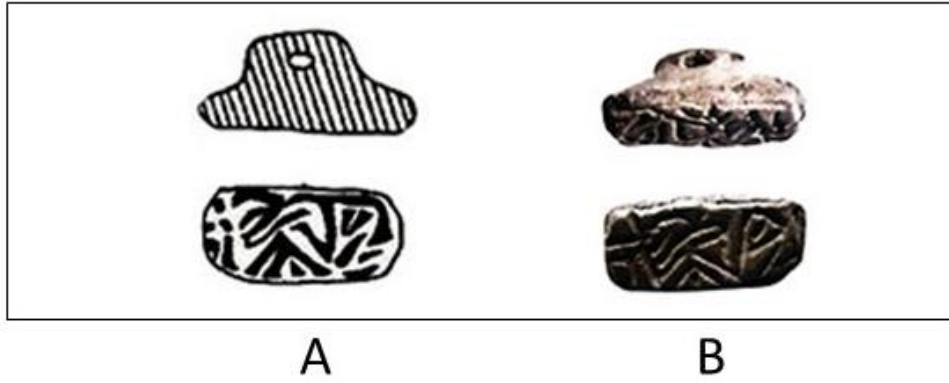
Ölçüler: 7.0 cm x 4.0 cm

Yükseklik: 3.0 cm

Çap:

Tanım: İp delikli kavisli tutamaktır. Köşe kısımlarından kırılmıştır. Dörtgen baskı yüzeyine sahip olduğu düşünülmektedir. Baskı yüzeyi haç motifi ile dört parçaya ayrılmıştır. Bu parçalardan üç tanesi eş merkezli V motifi ile bezenmiştir. Son kısımda ise yarım daire ve daire motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: A)Umurtak, 1999/2000: 3, 16; B)Duru, 2016: 162.

Katalog No: 080

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik – Geç Neolitik

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Grimsi Kahverengi

Ölçüler: 4.4 cm x 2.0 cm

Yükseklik: 2.0 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde derince kazınmış, belli bir düzeni bulunmayan çizgi bezeme bulunmaktadır.

Kaynakça: A)Umurtak, 1999/2000: 3, 16; B)Duru, 2016: 161.

Katalog No: 081

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 2.9 cm

Tanım: İp delikli konik bir tutamağa sahiptir. Dairesel baskı yüzeyinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır. Motifin merkezindeki daire negatif işlenmiştir.

Kaynakça: Duru, 2016: 161.

Katalog No: 082

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi:

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 2.1 cm

Tanım: Bademağacı Höyük kazılarında İTÇ II yıkıntısı arasında bulunmuşsa da, hafirler tarafından EN II dönemine ait olarak değerlendirilmiştir. Baskı yüzeyi daireseldir ve ip delikli konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin bir kısmı kırıktır ve üzerinde eş merkezli daire motifi görülmektedir.

Kaynakça: Duru, 2016: 161.

Katalog No: 083

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 2.6 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli konik tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin merkezinde derin oyulmuş büyük bir daire motifi bulunmaktadır. Merkez motif ile baskı yüzeyi kenarı arası bölünmüştür. Bu alanda pozitif işlenmiş on bir tane nokta motifi görülmektedir.

Kaynakça: Duru, 2016: 161.

Katalog No: 084

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 3.1 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine, konik biçimli ip delikli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır. Merkezdeki daire motifi negatif işlenmiştir.

Kaynakça: Duru, 2016: 161.

Katalog No: 085

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik – Geç Neolitik

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler: uz. 4.4 cm

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine ve dörtgen prizma biçimli tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinin bir kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinin merkezinde kısa kenarından başlayarak, uzun kenar boyunca uzanan büyük bir zikzak motifi bulunmaktadır. Bu motifin arasında kalan boşluklar üçgen ve V motifleri ile bezenmiştir.

Kaynakça: Duru, 2016: 161.

Katalog No: 086

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 6.7 cm

Tanım: Baskı yüzeyini motifin belirlediği, Bademağacı Höyük hafirlerinin pintadera olarak tanımladığı, diğer örneklerle göre daha büyük boyutlu bir mühürdür. Tutamak kısmı kırıktır, ancak kavisli bir forma sahip olduğu belirtilmektedir. Baskı yüzeyinde pozitif işlenmiş gamalı haç motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Duru, 2016: 162.

Katalog No: 087

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 4.3 cm

Tanım: Konik tutamaklı bir mühürdür. Baskı yüzeyinin bir kısmı kırıktır ve motife uyum sağlayan bir biçimi vardır. Üzerinde sarmal motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Duru, 2016: 162.

Katalog No: 088

Buluntu Yeri: Bademağacı Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik II

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

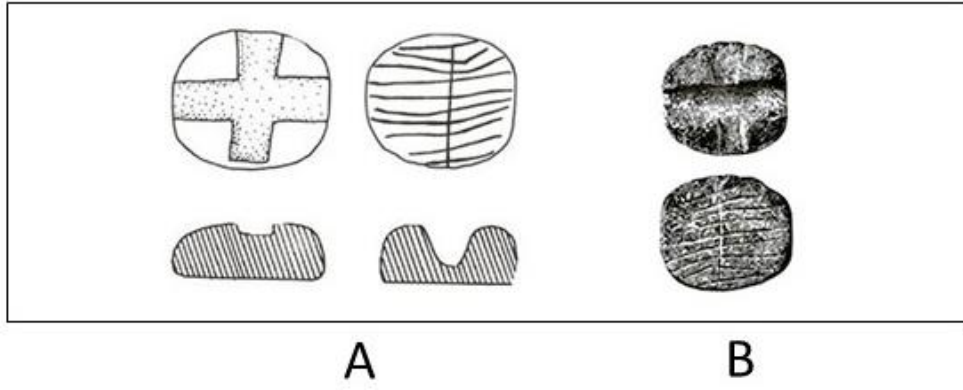
Ölçüler:

Yükseklik:

Çap: 5.4 cm

Tanım: Tutamağı kırıktır, ancak kavisli bir forma sahip olduğu belirtilmektedir. Baskı yüzeyinde labirent motifi bulunmaktadır. Baskı yüzeyi formu motife uyum sağlamaktadır.

Kaynakça: Duru, 2016: 162.

Katalog No: 089

Buluntu Yeri: Höyücek

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tapınaklar Dönemi

Malzemesi: Taş

Rengi: Gri

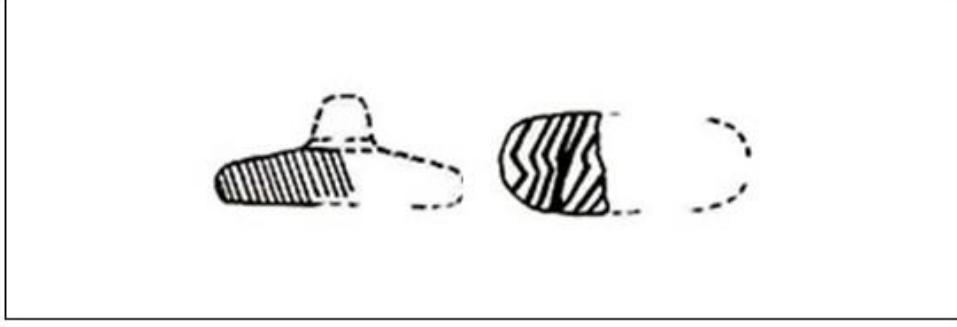
Ölçüler: 5.0 cm x 5.4 cm

Yükseklik: 2.0 cm

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine sahiptir. Sırt kısmında birbirini dik kesen, farklı derinliklerde açılmış iki kanal nedeni ile ekleme tutamaklı olarak değerlendirilmiştir. Bir alete geçirilerek kullanıldığı önerilmiştir. Baskı yüzeyi bir çizgi ile ikiye bölünmüştür. Bu motif ile keşişen, birbirine paralel nizami olmayan on çizgiden oluşan bir motif ile baskı yüzeyi bezenmiştir.

Kaynakça: Umurtak, 1999/2000: 3, 16, 18.

Katalog No: 090

Buluntu Yeri: Höyücek

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Kutsal Alanlar Dönemi

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızı Renkli

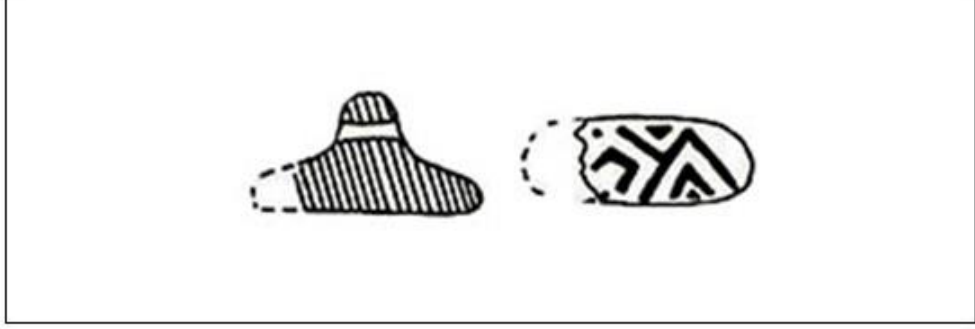
Ölçüler: U: 2.6 cm x G: 2.4 cm

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Mühürün 1/3'ü ele geçmiştir. Oval formlu baskı yüzeyine sahip olduğu önerilmiştir. Tutamak formu hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Baskı yüzeyinin sağlam ele geçen kısmında kısa kenara paralel, düzensiz zikzak motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Umurtak, 1999/2000: 3, 16.

Katalog No: 091

Buluntu Yeri: Höyücek

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Kutsal Alanlar Dönemi

Malzemesi: Taş

Rengi: Bej Renkli

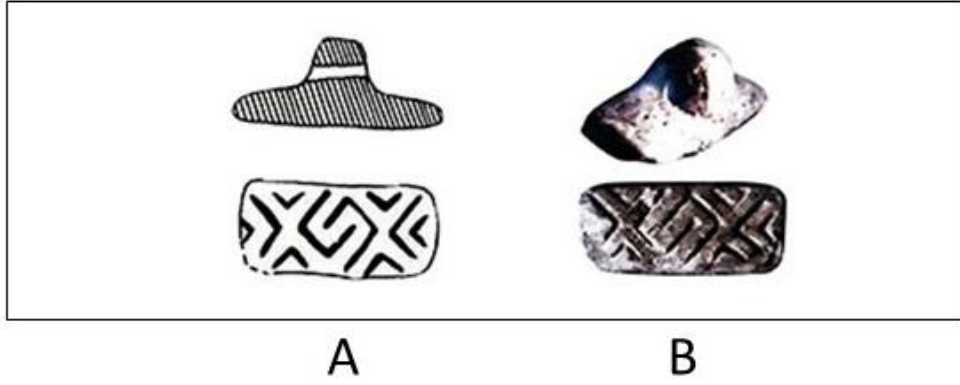
Ölçüler: uz. 3.6 cm x gen. 2 cm

Yükseklik: 2.8 cm

Çap:

Tanım: Mühürün 2/3'ü ele geçmiştir. Oval baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde kırık çizgilerden oluşan bir motif bulunmaktadır.

Kaynakça: Umurtak, 1999/2000: 3, 16.

Katalog No: 092

Buluntu Yeri: Höyücek

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Kutsal Alanlar Dönemi

Malzemesi: Taş

Rengi: Bej Renkli

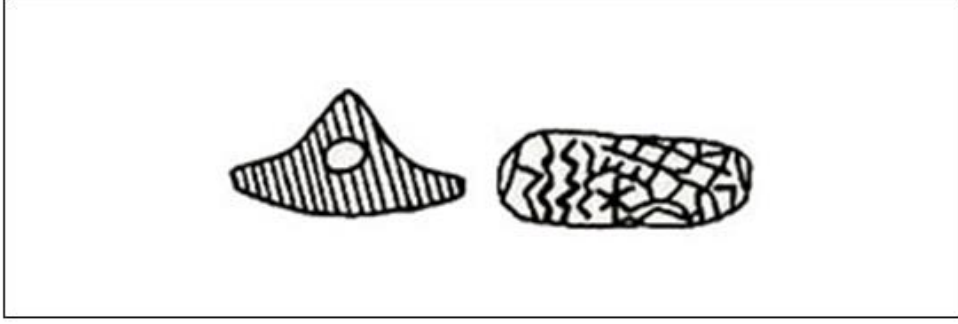
Ölçüler: uz. 6.7 cm x gen. 3.1 cm

Yükseklik: 3 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Mühürün baskı yüzeyinin merkezinde açık uçları birbirine dönük iç içe köşeli U motifi bulunmaktadır. Mühürün kısa kenarlarının her iki ucunda açık uçları dışarıya bakan eş merkezli V motifi yer almaktadır. Uzun kenarlarda yine açık uçları dışarıya dönük ikişer tane V motifi vardır.

Kaynakça: A)Umurtak, 1999/2000: 3, 16; B)Duru, 2016: 162.

Katalog No: 093

Buluntu Yeri: Höyücek

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Kutsal Alanlar Dönemi

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Koyu Gri Renkli

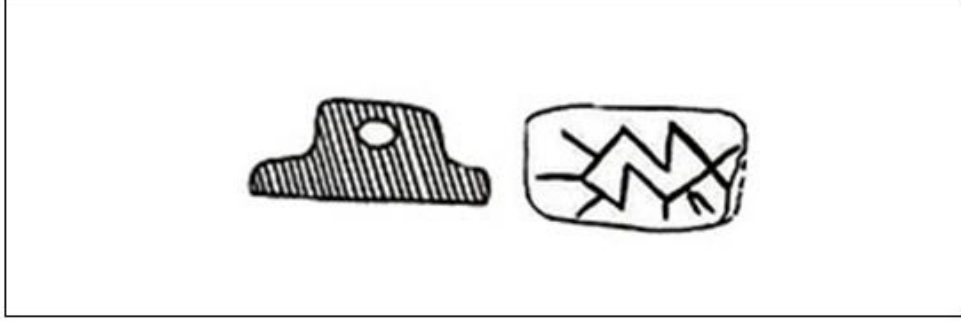
Ölçüler: uz. 4.5 cm x gen. 1.8 cm

Yükseklik: 2.4 cm

Çap:

Tanım: İp delikli kavisli bir tutamağa ve oval baskı yüzeyi formuna sahiptir. Baskı yüzeyi uzun kenarın ortasında hafif bombeli, dış bükeydir. Üzerinde karışık çizgilerden oluşan bir motif görülmektedir.

Kaynakça: Umurtak, 1999/2000: 3, 16.

Katalog No: 094

Buluntu Yeri: Burdur Bölgesi

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik – Erken Kalkolitik Arası

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kahverengi

Ölçüler: uz. 5.4 cm x gen. 3 cm

Yükseklik: 2.2 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde çizgisel motif bulunmaktadır. James Mellaart tarafından Hacılar kökenli olduğu önerilmiştir. Hacılar, Bademağacı ve Höyücek örnekleri ile karşılaştırılarak ENÇ-EKÇ dönemi arasına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Umurtak, 1999/2000: 5, 17.

Katalog No: 095

Buluntu Yeri: Suluin Mağarası

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Tabaka III-IV

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyi formuna ve kavisli bir tutamağa sahiptir. Kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde uzunlamasına yerleştirilmiş birbirine paralel dört çizgiden oluşan bir motif görülmektedir. Bu bilgiler dışında mühür hakkında fazla bilgi verilmemiştir.

Kaynakça: Taşkiran, H., Özçelik, K., Kösem, M. B., Erbil, E., & Aydın, Y., 2016:223-234.

Katalog No: 096

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik IVb

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Renk: Kırmızımsı Kahverengi

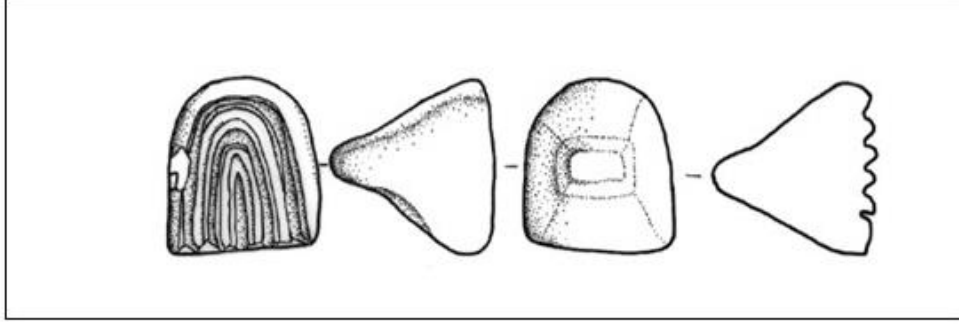
Ölçüler:

Yükseklik: 3,0 cm

Çap: 4,4 cm

Tanım: Yapı 12'nin kuzey kesiminde ele geçmiştir. Dairesel baskı yüzeyine sahiptir. Konik bir tutamağı olduğu belirtilmektedir. Baskı yüzeyinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır. Bulunduğu alandaki on bir dokuma ağırlığı ile ilişkilendirilmiştir.

Kaynakça: Derin, Çilingiroğlu ve Taşlıalan, 2004:242; Çilingiroğlu, Çevik ve Çilingiroğlu, 2012:164; Çilingiroğlu, 2009:13–14.

Katalog No: 097

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik IVg

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Renk: Turuncu – Kahverengi

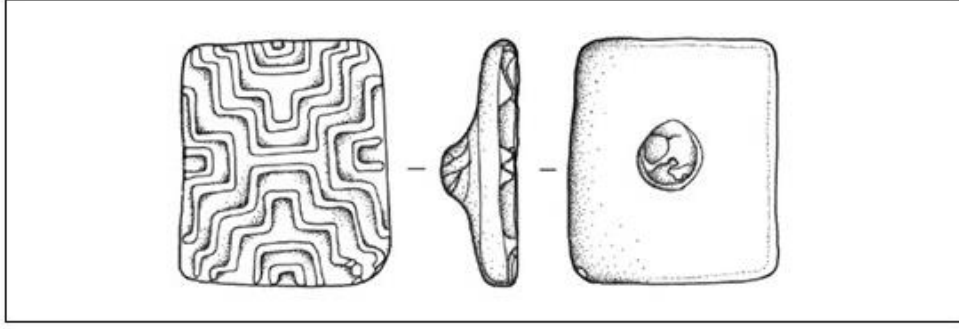
Ölçüler: 2,8 cm x 3,2 cm

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Kısmen kömürleşmiş, ancak oldukça iyi durumda ele geçmiştir. Dolgu katmanı içerisinden geldiği için herhangi bir kontekst ile ilişkilendirme yapılamamıştır. Köşeleri yuvarlatılmış baskı yüzeyine ve konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde eş merkezli U motifleri bulunmaktadır.

Kaynakça: Çilingiroğlu, 2009:13–15.

Katalog No: 098

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Vb

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Açık Kahverengi

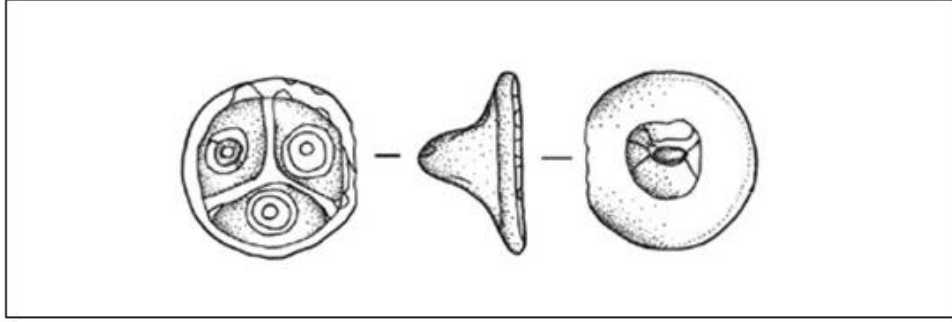
Ölçüler: 5 cm x 6 cm

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Tutamak kısmı kırıktır. Baskı yüzeyinde iç içe yapılmış basamak motifi bulunmaktadır. İçerisinde depo alanları ve bir fırın bulunan Bina 33 içerisinde, yirmi iki dokuma ağırlığı ve omzunda kumaş parçası bulunan bir figürinle birlikte bulunmuştur.

Kaynakça: Çilingiroğlu, 2009:13–15.

Katalog No: 099

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Vb

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kırmızımsı Kahverengi

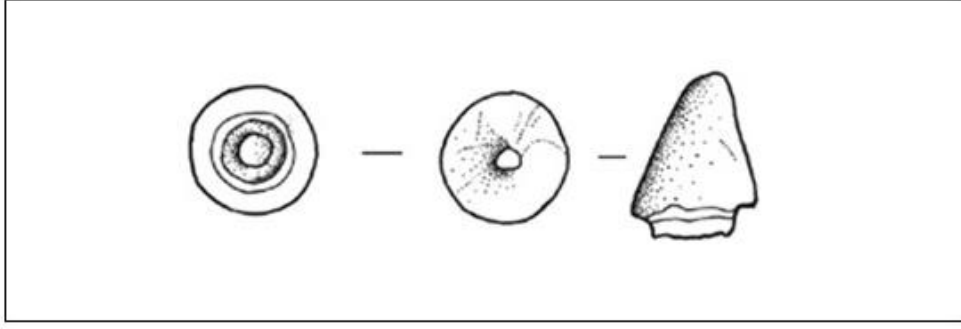
Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Bina 33 – Bina 31'in dış kısmında açık alanda bulunmuştur. Dairesel baskı yüzeyi kısmen kırıktır. Konik bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi çizgisel bir motif ile üç parçaya bölünmüş, her bir parçasına eş merkezli daire motifi yerleştirilmiştir. Bulunduğu alanda kemik ve taş alet parçaları ve birkaç dokuma ağırlığı ele geçmiştir.

Kaynakça: Çilingiroğlu ve Dedeoğlu, 2007:142–146; Çilingiroğlu, 2009:18.

Katalog No: 100

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Vc

Malzemesi: Pişmiş Toprak

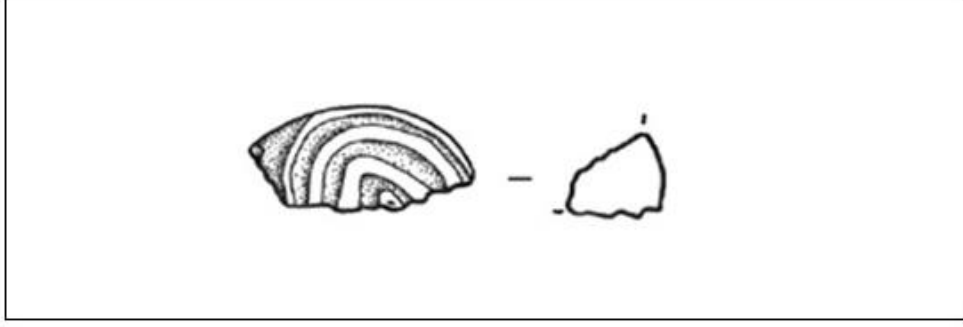
Rengi:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Çöp çukurunda ele geçmiştir. Konik bir tutamağa sahiptir. Dairesel baskı yüzeyi üzerinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır. Motifin en dıştaki dairesi kırıktır. Bu deformasyon sonucu atıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça: Çilingiroğlu, 2009:18–19.

Katalog No: 101

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Vc

Malzemesi: Pişmiş Toprak

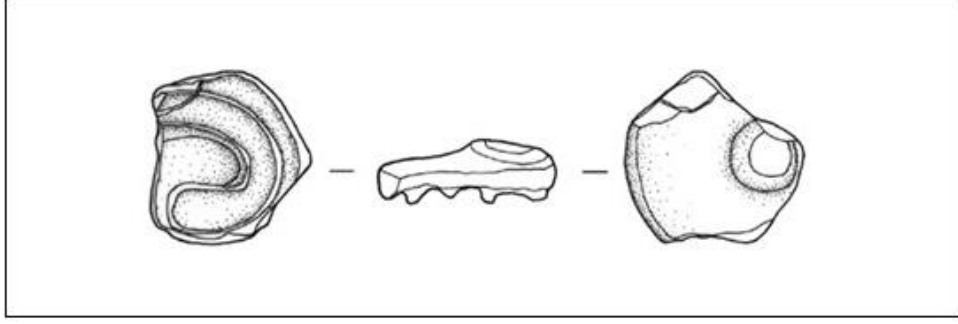
Rengi:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Çöp çukurundan gelmiştir. Üzerinde eş merkezli U motifine benzeyen bir motif bulunmaktadır. Hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Deformasyon sonucu atıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça: Çilingiroğlu, 2009:18–19.

Katalog No: 102

Buluntu Yeri: Ulucak Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Vc

Malzemesi: Pişmiş Toprak

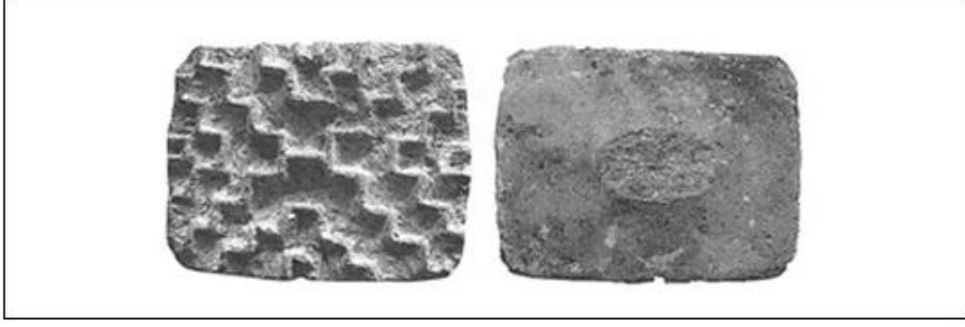
Rengi:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Çöp çukurunda, kırık olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyinin dairesel bir formu, tutamağının da konik veya kavisli bir forma sahip olduğu düşünülmektedir. Baskı yüzeyi üzerinde sarmal motifi görülmektedir. Deformasyon sonucu atıldığı düşünülmektedir.

Kaynakça: Çilingiroğlu, 2009:18–19.

Katalog No: 103

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/2

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler: 5,6 cm x 4,4 cm

Yükseklik: 0,9 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Üzerinde iç içe yapılmış basamak motifi bulunmaktadır. Tutamak kısmı kırıktır.

Kaynakça: Derin, 2014:306.

Katalog No: 104

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/2

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler: 3,8 cm x 2,8 cm

Yükseklik: 1,0 cm

Çap:

Tanım: Dörtgen formlu baskı yüzeyinin bir köşesi ele geçmiştir. Üzerinde üç sıra zincir ya da örgü motifine benzeyen ünik bir motif bulunmaktadır. Daha önce benzer bir örneği saptanmamıştır.

Kaynakça: Derin, 2014:306.

Katalog No: 105

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/2

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kiremit Rengi, Koyu Gri

Ölçüler:

Yükseklik: 2,2 cm

Çap: 7,0 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyi formuna sahip damga mühürün ¼'ü ele geçmiştir. Tutamak formu hakkında bilgi verilmemiştir. Tüm haliyle 7 cm çapında olduğu düşünülmektedir. Baskı yüzeyinde labirent motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Derin, 2014:306.

Katalog No: 106

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/2

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kahverengi

Ölçüler: 4,2 cm x 4,0 cm

Yükseklik: 2,0 cm

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyi formuna sahiptir. Tutamak kısmı kırıktır. Üzerinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır.

Kaynakça: Derin, 2010:488; Derin, 2014:306.

Katalog No: 107

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/1

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik: 4,3 cm

Çap: 4,1 cm

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine sahip olan damga mühürün tutamağı kırıktır. Baskı yüzeyi üzerinde merkezden kenara uzanan çizgisel bir motif bulunmaktadır. Söz konusu motife bir bütün olarak bakıldığında bitkisel bir biçimi olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça: Derin, 2014:307.

Katalog No: 108

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/2

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kahverengi

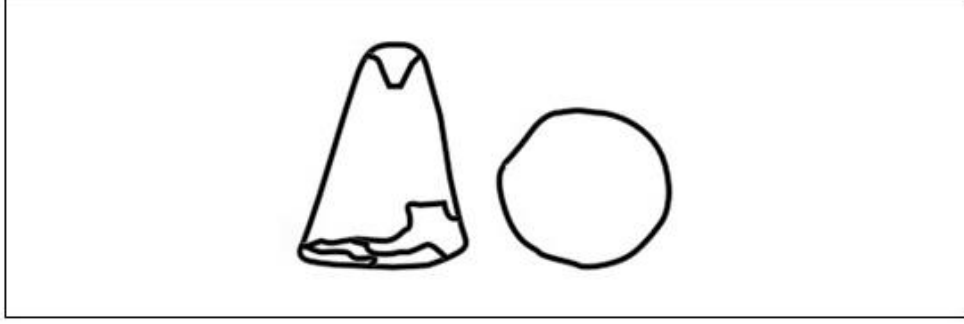
Ölçüler: 4,1 cm x 2,1 cm

Yükseklik: 2,5 cm

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyi kısmen kırıktır. Konik tutamağı sağlam olarak ele geçmiştir. Baskı yüzeyinde sarmal motifi görülmektedir.

Kaynakça: Derin, 2010:488; Derin, 2014:307.

Katalog No: 109

Buluntu Yeri: Yeşilova Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III/1

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kızıl Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik: 5,2 cm

Çap: 3,6 cm

Tanım: Baskı yüzeyi tamamen tahrip olmuş konik formu bir damga mühür tutamağıdır.

Kaynakça: Derin, 2010:488.

Katalog No: 110

Buluntu Yeri: Ege Gübre Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kızıl Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Konik bir tutamağa sahip olan mühürün, baskı yüzeyinde hafif deformasyon vardır. Üzerinde üç parçaya ayrılan sarmal motifi bulunmaktadır. Mühürün baskı yüzeyi üzerindeki motife göre şekillendirilmiştir. Hakkında fazla bilgi verilmemiştir.

Kaynakça: Sağlamtimur, 2012:200–222.

Katalog No: 111

Buluntu Yeri: Ege Gübre Höyük

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik Tabaka III

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi: Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Konik bir gövdeye sahiptir. Üzerinde 4 yapraklı yonca motifi bulunmaktadır. Baskı yüzeyi motife göre şekillendirilmiştir. Buluntu yeri ve ölçüleriyle ilgili bilgi verilmemiştir.

Kaynakça: Sağlamtimur, 2012:200–222.

Katalog No: 112

Buluntu Yeri: Dedecik – Heybelitepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Geç Neolitik-Erken Kalkolitik

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

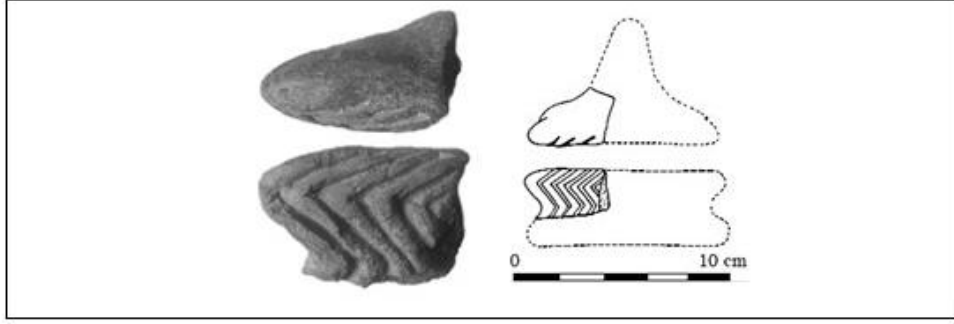
Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Konik bir tutamağa sahiptir. Dairesel formlu baskı yüzeyi üzerinde eş merkezli daire motifi bulunmaktadır. Hakkında fazla bilgi verilmemiştir.

Kaynakça: Meriç, Öz ve Meriç, 2005:140; Lichter ve Meriç, 2012:138.

Katalog No: 113

Buluntu Yeri: Coşkuntepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik/Yüzey Buluntusu

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Konik bir gövdeye sahip olduğu düşünülmektedir. Baskı yüzeyinin bir kısmı ele geçmiştir. Bulunan kısımdan yola çıkarak köşeleri yuvarlatılmış dörtgen bir baskı yüzeyi formuna sahip olduğu söylenebilir, ancak kesin bir fikir vermemektedir. Baskı yüzeyinde zikzak motifi bulunmaktadır. Hakkında fazla bilgi verilmemiştir.

Kaynakça: Takaoğlu, 2006:412.

Katalog No: 114

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik

Malzemesi: Taş

Rengi: Kırmızımsı Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi merkezden kenara doğru uzanan sekiz derin kanalla üçgen dilimlere ayrılmıştır. Her bir dilim verev çizgilerle bezenmiştir.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:22.

Katalog No: 115

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik

Malzemesi: Taş

Rengi: Grimsi Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dörtgen baskı yüzeyine sahiptir. Baskı yüzeyinin bir köşesi kırıktır. Baskı yüzeyindeki motifin merkezinde bir daire bulunmaktadır. Daire motifinin etrafında, dört yönde eş merkezli V motifleri bulunmaktadır. Bu motifin arasında kalan alanda yine aynı motifin tekrar ederek baskı yüzeyinin kenarına ulaştığı görülmektedir. Mühürün baskı yüzeyindeki motife genel olarak bakıldığında bir çiçeğe benzediği söylenebilir.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:22.

Katalog No: 116

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik

Malzemesi: Kemik

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Köşeleri yuvarlatılmış, dört parçaya bölünmüş dörtgen bir baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyi enlemesine bir kanal ile ikiye ayrılmıştır. Dikine olarak da merkeze doğru kanal açılarak bir çeşit dört yapraklı yonca görünümü verilmiştir. Dikine ikiye ayrılan her bir kısmın ortasında birer çizgi bezeme bulunmaktadır. Bu çizgileri merkez alarak yukarıdan aşağıya inen verev yerleştirilmiş çizgisel bezeme yapılmıştır. Dört parçanın her birine ayrı olarak bakıldığında başağa benzediği söylenebilir.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:22.

Katalog No: 117

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Erken Neolitik

Malzemesi: Kemik

Rengi:

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyindeki ana motif, paralel çizgilerle oluşturulmuş büyük bir Z biçimindedir. Ana motiften arta kalan kısımlar da Z motifinin alt ve üst çizgilerine dikine, orta kısımdaki verev çizgisel kısma ise yatay uzanan paralel çizgisel bezeme ile tamamen doldurulmuştur.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:22.

Katalog No: 118

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Neolitik

Malzemesi: Taş

Rengi: Grimsi Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Genel görünümü ayak biçimli bir damga mühürdür. Kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyinde parmak ucuna denk gelen kısımdan topuğa kadar inen hafif verev bir çizgisel motif bulunmaktadır. Parmak ucunun biraz gerisinde simetrik olmayan iki çizgi, diğer çizgiyi kesmektedir.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:26.

Katalog No: 119

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Geç Neolitik

Malzemesi:

Rengi: Siyah

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Oval baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Üzerinde çizgisel motiflerden oluşan bir bezeme görülmektedir.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:34.

Katalog No: 120

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Geç Neolitik

Malzemesi:

Rengi: Siyah

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Dairesel baskı yüzeyine ve ip delikli kavisli bir tutamağa sahiptir. Baskı yüzeyini yatay olarak ikiye bölen birbirine paralel üç çizgiden oluşan bir bezeme bulunmaktadır. Bu motifin alt ve üst kısmında kalan alanlar, baskı yüzeyinden ana motife doğru uzanan çizgilerden oluşan bir bezeme ile doldurulmuştur.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:34.

Katalog No: 121

Buluntu Yeri: Mersin - Yumuktepe

Dönemi/ Bulunduğu Tabaka: Geç Neolitik

Malzemesi:

Rengi: Kırmızımsı Kahverengi

Ölçüler:

Yükseklik:

Çap:

Tanım: Seramik bir kabın kulpuna benzeyen, ip delikli kavisli bir tutamağı vardır. Kap kırıldıktan sonra iç yüzeyine çizgisel bezeme yapılmış gibi durmaktadır. Üzerinde düzensiz çizgilerden oluşan bir bezeme görülmektedir. Caneva ve Köroğlu tarafından damga mühür olarak değerlendirilmiştir.

Kaynakça: Caneva ve Köroğlu, 2010:34.

EK – 2: MOTİF GRUPLARI TABLOSU

1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		

15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	